

**AL CINCILEA AVIZ
PRIVIND REPUBLICA MOLDOVA**

**COMITETUL CONSULTATIV
PENTRU CONVENȚIA-
CADRU PENTRU
PROTECȚIA
MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE**

Adoptat la data de 7 iunie 2023

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Această publicație a fost tradusă în limba română cu suportul proiectului Consiliului Europei „[Consolidarea diversității și egalității în Republica Moldova](#)”, implementat în cadrul Planului de Acțiune a Consiliului Europei pentru Republica Moldova pentru perioada 2021-2024 și finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Regatului Țărilor de Jos și cu sprijinul proiectului Consiliului Europei "Promovarea nediscriminării în Republica Moldova".

ACFC/OP/V(2023)3

Publicat la data de 18 octombrie 2023

Secretariatul Convenției-Cadru pentru Protecția
Minorităților Naționale Consiliul Europei
Consiliul Europei
F-67075 Strasbourg Cedex
Franța
www.coe.int/minorities

Traducere:
AB Language Solutions SRL
București, România

Machetare și Imprimare:
PROMO-PROFIT SRL
Chișinău, Republica Moldova

CUPRINS

REZUMATUL CONSTATĂRILOR	4
RECOMANDĂRI	6
Recomandări de acțiune imediată	6
Recomandări suplimentare	6
Monitorizarea acestor recomandări	7
PROCEDURA DE MONITORIZARE	8
Activități ulterioare legate de recomandările celui de-al Patrulea Aviz al Comitetului Consultativ	8
Întocmirea raportului de stat pentru ciclul cincilea	8
Vizita de țară și adoptarea celui de-al Cincilea Aviz	8
CONSTATĂRI PE FIECARE ARTICOL ÎN PARTE	9
Domeniul de aplicare personal (articolul 3)	9
Colectarea datelor și recensământul populației și al locuințelor (articolul 3)	10
Cadrul legal, instituțional și de politici pentru combaterea discriminării și asigurarea accesului egal la drepturile omului al persoanelor aparținând minorităților naționale (articolul 4)	12
Cadrul instituțional și de politici pentru protecția minorităților naționale (articolul 4)	15
Strategia Națională și planurile de acțiune pentru incluziunea romilor (articolul 4)	16
Sprijinul pentru conservarea și dezvoltarea identităților și culturilor minoritare (articolul 5)	18
Promovarea dialogului intercultural și a respectului reciproc (articolul 6)	20
Protecția persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva rasismului și a discursului de instigare la ură, inclusiv în mass-media, și organele de aplicare a legii și respectarea egalității și a drepturilor omului (articolul 6)	24
Dreptul oricărei persoane de a-și manifesta convingerile religioase (articolul 8)	27
Mijloacele de radiodifuziune și presa scrisă în limbile minorităților (articolul 9)	27
Utilizarea limbilor minoritare în viața publică la nivel central și local și în instanțe (articolul 10)	29
Numele personale (articolul 11)	31
Semnele și indicațiile topografice (articolul 11)	33
Materiale educaționale, formarea profesorilor și educația interculturală (articolul 12)	34
Equal access of Roma to education, including during the Covid-19 pandemic (Article 12)	35
Predarea în și a limbilor minoritare (articolul 14)	36
Învățarea limbii de stat (articolul 14)	38
Consultarea și participarea la procesele decizionale și reprezentarea în organismele alese și în administrația publică (articolul 15)	40
Participarea efectivă la viața socio- economică - Accesul romilor la asistență medicală, locuri de muncă și servicii sociale, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 15)	43
Participarea efectivă la viața socio- economică - accesul la locuințe și la infrastructură (articolul 15)	44

REZUMATUL CONSTATĂRILOR

1. Republica Moldova este un stat multiethnic, iar diversitatea etnică face parte din istoria și cultura sa, cu peste 150 de grupuri etnice diferite care locuiesc în țară și trăiesc în armonie și bună înțelegere. Relațiile interetnice din Republica Moldova continuă să fie caracterizate în general drept stabile, armonioase și pașnice.

2. Acestea rămân neschimbate la nivelul populației, în ciuda conflictului de langa granițele țării în urma agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și a aflului de câteva sute de mii de refugiați. Din februarie 2022, peste o sută de mii dintre aceștia au solicitat protecție temporară. Este de lăudat gestionarea cu succes de către Republica Moldova a diversității sale etnice, inclusiv în circumstanțe dificile. Faptul că elevii și studenții ucraineni refugiați și-ar putea continua studiile în școli cu predare în limba rusă fără tensiuni sau dificultăți este un alt exemplu al acestei capacități. Având în vedere situația excepțională din apropierea granițelor sale, este, de asemenea, lăudabil că monitorizarea din ciclul a fost posibilă în septembrie 2022 cu o cooperare excelentă cu autoritățile moldovenești pe tot parcursul procesului de monitorizare.

3. Toate acestea demonstrează potențialul societății moldovenești de a dezvolta o identitate civică comună, care este încă în curs de dezvoltare. De aceea, este regretabil că, drept consecință indirectă a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, incidentele și dezbaterile aprinse își găsesc ecou și în Republica Moldova, în primul rând, la nivel politic, dar, din fericire, într-o măsură limitată.

Domeniul de aplicare

4. Autoritățile continuă să adopte o abordare incluzivă și pragmatică în ceea ce privește punerea în practică a domeniului de aplicare a Convenției-cadru. Nu este necesară nicio dovadă de cetățenie sau certificat de naștere pentru a beneficia de drepturile recunoscute minorităților, ceea ce este binevenit. Organizațiile care reprezintă grupuri religioase ar putea fi invitate să participe la Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale pentru a avea posibilitatea de a-și exprima preocupările specifice comunităților respective.

Colectarea datelor și recensământul populației

5. Ținând cont de diversitatea etnică a populației Republicii Moldova, este binevenită intenția autorităților de a oferi respondenților recensământului din 2024 posibilitatea de a declara mai multe afilieri etnice și lingvistice, precum și de a recruta persoane aparținând minorităților naționale în calitate de intervievari. Rezultatele recensământului ar trebui să afișeze date separate despre mai multe afilieri etnice și lingvistice. Vor trebui continuate bunele practici

ale Etno-barometrului și cartografierea populației de romi.

Cadrul legal, instituțional și de politici pentru combaterea discriminării

6. Cadrul legal în domeniul nediscriminării și egalității este unul comprehensiv fiind adoptate modificări ale Codului penal și ale Codului contravențional privind discursul de ură și instigarea la discriminare. Perioada de raportare a cunoscut inițiative repetate din partea autorităților, de consolidare a cadrului de politici în acest sens, prin elaborarea unui nou Plan național de acțiuni pentru drepturile omului. Crearea unui post de consilier al primului-ministrului pentru drepturile omului, ocupat de o persoană aparținând unei minorități naționale, a fost o altă bună practică demnă de urmat. Atât Consiliul pentru egalitate, cât și Avocatul Poporului sunt activi în combaterea discriminării, iar recent le-au fost acordate resurse umane suplimentare pentru a-și îndeplini în mod eficient mandatele, în special, în ceea ce privește protecția persoanelor aparținând minorităților naționale și comunităților religioase aflate în cele mai vulnerabile situații. Aceste instituții se confruntă însă, cu dificultăți în suplینirea posturilor vacante, aparent din cauza salariilor prea mici. Se așteaptă o implementare mai consecventă de către autorități a legislației și a deciziilor Consiliului pentru egalitate în ceea ce privește „limba” ca criteriu protejat împotriva discriminării.

Cadrul instituțional și de politici pentru protecția minorităților naționale și incluziunea romilor

7. Pe parcursul perioadei de monitorizare au avut loc mai multe evoluții politice. A avut loc o redistribuire a rolurilor și competențelor, care afectează elaborarea, finanțarea, implementarea și monitorizarea politicilor de incluziune a minorităților naționale și a romilor, în special între Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Culturii și Agenția Relații Interetnice. Este urgentă clarificarea noii structuri pentru reprezentanții minorităților naționale și autoritățile locale. Agenția Relații Interetnice ar trebui să primească suficiente resurse umane și financiare pentru a-și îndeplini în mod eficient mandatul. Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul său de Etnologie ar trebui, de asemenea, să primească o finanțare suficientă și durabilă și libertatea academică pentru a-și desfășura activitățile. Deși s-a remarcat în mod pozitiv sprijinul puternic acordat programului de medieri pentru comunitățile rome, inclusiv prin asigurarea finanțării de la stat pentru recrutarea lor, acești medieri tind să aibă prea multe responsabilități care sunt greu de onorat. Ar trebui implementate și alte măsuri prevăzute în „Programul național de susținere a populației de

etnie romă” și planurile de acțiune. Ar trebui luată în considerare introducerea practicii „asistenților școlari romi”, a „clinicilor juridice” care să ofere asistență juridică și consiliere gratuită și crearea unui grup de lucru pentru a discuta necesitatea și fezabilitatea de a recunoaște anti-Roma rasismul ca formă specifică de rasism, în cadrul legislației.

Sprijinul pentru conservarea și dezvoltarea identităților, culturilor și mass-media ale minorităților

8. Deși sprijinul financiar pentru organizațiile etno-culturale și activitățile acestora continuă să fie asigurat de către autorități, în general, o astfel de finanțare rămâne limitată în comparație cu nevoile. Sprijinul pentru festivalurile etno-culturale este mult apreciat de reprezentanții minorităților naționale, dar ar trebui promovată în egală măsură și dezvoltarea unor expresii mai contemporane ale culturilor minoritare. Specificul limbii ruse ca „limbă de comunicare interetnică” între minoritățile naționale, numărul tot mai mare de vorbitori de ucraineană și, de asemenea, nevoia de a promova și proteja mai bine limbile vorbite de minoritățile numeric mai mici ar trebui să fie luate în considerare în contextul ratificării preconizate a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare. Ar trebui promovate și îmbunătățite disponibilitatea presei tipărite în limbile minoritare și un mediu mediatic pluralist.

9. Din păcate, nu s-au înregistrat progrese, în pofida recomandărilor anterioare ale Comitetului Consultativ în acest sens, pentru a avea nume personale complete, inclusiv patronimice, recunoscute oficial și utilizate în documentele de identitate și administrative. Această lacună împiedică persoanele aparținând mai multor minorități naționale din Republica Moldova să li se respecte identitățile etnice, culturale, lingvistice sau religioase. **respected.**

Respectul reciproc și dialogul intercultural

10. Deși s-au înregistrat progrese considerabile pe parcursul ciclului de monitorizare, în special în domeniul sprijinirii învățării limbii române și al acceptării acesteia de către autoritățile și persoanele aparținând minorităților naționale deopotrivă ca limbă de stat, identitatea civică comună rămâne o provocare în Republica Moldova. O promovare mai activă a diversității culturale și lingvistice largi a țării, inclusiv a numeroaselor minorități numeric mai mici, ar putea contribui în mod semnificativ la dezvoltarea unui sentiment de identitate civică comună între toți cetățenii ca elemente integrante ale societății. Acesta este un proces reciproc care nu ar trebui să se limiteze la manifestarea loialității față de stat, ci și la respectarea diversității etnice, a limbilor, culturilor, tradițiilor și convingerilor religioase. S-a observat un element de suspiciune al neloialității și resentimente față de unele

comunități minoritare naționale din partea autorităților, din cauza sprijinului electoral slab, care s-a manifestat prin dezavantaje în practicile de lungă durată de reprezentare a minorităților în structurile instituționale și în drepturile minorităților.

Discriminarea rasială și intoleranța

11. Societatea moldovenească rămâne în mare parte tolerantă și sunt raportate puține atacuri rasiste. Cu toate acestea, unele cazuri de profilare etnică rasială la controalele de frontieră, câteva atacuri împotriva romilor, graffiti antisemite și tratamentul diferit al refugiaților romi au fost raportate și trebuie să fie prevenite, condamnate și sancționate mai sistematic. Stigmatul și stereotipurile rămân răspândite în societate și în rândul funcționarilor publici, alimentând atitudini discriminatorii față de romi și alte minorități. Romii continuă să se confrunte cu obstacole majore în ceea ce privește exercitarea drepturilor și accesul lor egal la servicii esențiale, în special în domeniile educației, câmpul muncii și locuinței.

Educația

12. De-a lungul anilor, s-au făcut eforturi pentru a îmbunătăți nivelul de cunoaștere a limbii române de către persoanele aparținând minorităților naționale. În general, totuși, barierele lingvistice există încă, în special pentru generațiile mai în vârstă, împiedicând exercitarea drepturilor și accesarea serviciilor publice. Limbile minoritare sunt, de exemplu, încă prezente predominant în școlile cu predare în limbă rusă. Persoanele aparținând minorităților naționale întâmpină, așadar, dificultăți în a dobândi competențe depline în limba română. Pentru a satisface toate nevoile și cererile de învățare a limbii române, ar putea fi luată în considerare o cooperare bilaterală cu România, și, în același timp, stimulentele pentru cadrele didactice din Republica Moldova ar trebui să ajungă la unitățile administrativ-teritoriale și zonele rurale locuite de persoane aparținând minorităților naționale.

Participarea la luarea deciziilor și în viața socio-economică

13. Autoritățile moldovenești demonstrează un angajament continuu față de protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, promovând totodată participarea efectivă a acestora la viața publică. Cu toate acestea, reprezentarea minorităților naționale ar trebui să fie garantată nu numai în sfera culturală, ci și în legislație și în domeniul de politici care îi afectează direct. Revitalizarea economică și modernizarea infrastructurii ar trebui sprijinite în continuare, inclusiv prin finanțare din partea Uniunii Europene și prin investiții străine

RECOMANDĂRI

14. Comitetul Consultativ consideră că prezentele observații finale și recomandări ar putea servi drept bază pentru rezoluția ce urmează a fi adoptată de Comitetul de Miniștri cu privire la implementarea Convenției-cadru de către Republica Moldova.

15. Autoritățile sunt invitate să țină cont de observațiile și recomandările conținute în prezentul Aviz al Comitetului Consultativ. În special, ar trebui să ia următoarele măsuri pentru a îmbunătăți în continuare implementarea Convenției-cadru:

Recomandări de acțiune imediată

16. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să continue, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale și autoritățile locale vizate, eforturile lor de a sprijini și promova o identitate civică comună bazată pe interese comune și să continue să protejeze și să promoveze diversitatea etnică, lingvistică și religioasă ca parte integrantă și valoroasă a societății.

17. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să adopte, ca răspuns la solicitarea reprezentanților minorităților naționale, măsuri cuprinzătoare și pe termen lung pentru a spori substanțial disponibilitatea și calitatea predării în și a limbii române în învățământul public, de la învățământul preșcolar până la cel superior, inclusiv prin metodologii de predare bi- și trilingve, pentru persoanele aparținând tuturor minorităților naționale, cu obiective mai largi de a sprijini și promova o identitate civică comună și de a asigura oportunități egale. Aceste măsuri ar trebui să fie completate simultan cu măsuri suplimentare menite să consolideze predarea și utilizarea limbilor minorităților naționale.

18. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să reducă în continuare obstacolele în calea accesului egal la educație cu care se confruntă copiii romi, în cooperare cu ministerele competente și autoritățile locale și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, părinții și administrațiile școlare. Autoritățile ar trebui, de asemenea, să ia în considerare crearea posturilor de „asistenți școlari romi” pentru a-i ajuta pe elevii romi în vederea creșterii performanței școlare și a reducerii abandonului școlar.

Recomandări suplimentare ¹

19. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure prin acțiuni relevante de informare, în special, în zonele rurale, că legislația antidiscriminare existentă, cadrul instituțional și remediile legale disponibile împotriva discriminării sunt cunoscute pe scară largă în

rândul publicului, în special în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale și grupurilor religioase care sunt cele mai expuse unei astfel de discriminări.

20. Comitetul Consultativ solicită autorităților de la toate nivelurile să asigure finanțarea durabilă și implementarea cuprinzătoare a măsurilor prevăzute în cadrul Programului național de susținere a populației de etnie romă pentru perioada 2022-2025 și planurile sale de acțiuni naționale și locale și să se asigure că în aplicarea acestor acțiuni, planurile sunt evaluate în mod regulat, inclusiv din perspectiva de gen, implicând reprezentanții romilor și sunt coordonate eficient în cadrul tuturor ministerelor de resort relevante, instituțiilor publice și autorităților locale.

21. Comitetul Consultativ solicită autorităților să sporească sprijinul financiar disponibil pentru activitățile culturale ale persoanelor aparținând minorităților naționale, să asigure accesul la resursele disponibile pentru toate minoritățile, în special, pentru cele mai mici numeric și să includă expresii mai contemporane ale culturilor minoritare. Reprezentanții minorităților naționale ar trebui să fie implicați strâns în procesele relevante de lărgire a deciziilor privind alocarea de fonduri.

22. Comitetul Consultativ reiterează apelul său către autorități de a lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale pot avea, la cerere, numele lor personale complete, inclusiv patronimicele, utilizate în documentele lor de identitate și administrative în grafie latină. În acest sens, standardele internaționale privind transliterarea și transcrierea numelor, prenumelor și a patronimicelor ar trebui respectate pe deplin respectate. Autoritățile ar trebui, de asemenea, să ia în considerare posibilitatea introducerii documentelor de identitate bilingve în limba română și rusă, folosind atât litere latine, cât și chirilice.

23. Comitetul Consultativ solicită autorităților să inițieze un dialog strâns cu reprezentanții minorităților, părinții și administrațiile școlare pentru a spori oportunitățile disponibile de a studia în limbile minoritare, asigurând învățarea de înaltă calitate a diferitelor limbi în medii educație integrate. Autoritățile ar trebui, de asemenea, să-și intensifice eforturile de a dezvolta un curriculum corespunzător sau de a pregăti profesori și asistenți educaționali pentru studiul și în limba romani.

24. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că persoanele aparținând minorităților naționale sunt consultate sistematic și participă

¹ Recomandările de mai jos sunt enumerate în ordinea articolelor corespunzătoare din Convenția-cadru.

efectiv la toate procesele decizionale, nu numai în sfera culturală, ci și în domeniul de politici și în legislație relevantă pentru accesul la drepturile minorităților, inclusiv privind oricare reforme ale administrației publice preconizate.

25. Comitetul Consultativ solicită autorităților să acorde o prioritate în continuare revitalizării economice și modernizării infrastructurii zoneleor în care locuiesc persoanele aparținând minorităților naționale, în strânsă consultare cu acestea. Autoritățile ar trebui să asigure accesul la locuințe adecvate pentru persoanele aparținând minorității rome, pentru a depăși modelele existente de marginalizare și sărăcie extremă. De asemenea, ar trebui să-si continue eforturile de a atrage finanțare din partea Uniunii Europene, precum și sprijin financiar și investiții străine, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și a infrastructurii în unitățile administrativ-teritoriale, municipiile și satele locuite de minorități naționale, în strânsă consultare cu persoanele aparținând acestora.

Monitorizarea acestor recomandări

26. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile, după publicarea acestui Aviz pentru ciclul al cincilea, să organizeze un eveniment unde se va discuta implementarea acestuia. Comitetul consideră un astfel de dialog pentru a revizui observațiile și recomandările formulate în prezentul Aviz drept unul benefic. În plus, Comitetul Consultativ este pregătit să sprijine autoritățile în identificarea celor mai eficiente modalități de implementare a recomandărilor cuprinse în prezentul Aviz.

PROCEDURA DE MONITORIZARE

Activități ulterioare legate de recomandările celui de-al Patrulea Aviz al Comitetului Consultativ

27. Al patrulea Aviz a fost tradus în română și rusă, publicat pe site-ul Agenției pentru Relații Interetnice și difuzat către ministerele de resort, autoritățile publice relevante și membrii Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale ale Minorităților Naționale. Acesta a fost discutat în cadrul unei Conferințe Naționale organizate la 22 decembrie 2016 cu ocazia împlinirii a 15 ani de la adoptarea Legii nr. 382-XV privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor acestora. Rezoluția CM/ResCMN(2021)16 privind implementarea Convenției-cadru de către Republica Moldova, adoptată de Comitetul de Miniștri la 7 iulie 2021, a fost tradusă în română și rusă și a fost discutată în cadrul mesei rotunde Toleranța – o parte integrantă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului², organizată de Agenția Relații Interetnice la 16 noiembrie 2021, cu ocazia Zilei Internaționale a Toleranței.

Întocmirea raportului de stat pentru ciclul cincilea

28. Raportul statului trebuia predat la 1 februarie 2019, dar a fost primit la 22 mai 2019. Acesta a fost completat cu informații suplimentare primite de la autorități la 22 decembrie 2021. Proiectul celui de-al cincilea raport al statului a fost discutat la o masă rotundă organizată la 6 decembrie 2018, la care au participat membri ai grupului de lucru intersectorial și membri ai Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale. Raportul statului a fost publicat pe site-ul guvernului² pentru consultare publică cu societatea civilă. Unele aspecte ale drepturilor minorităților legate de gen au fost abordate în raportul statului.³

Vizita de țară și adoptarea celui de-al Cincilea Aviz

29. Acest Aviz din ciclul al cincilea privind implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale (denumită în continuare „Convenția-cadru”) de către Republica Moldova a fost adoptat în conformitate cu articolul 26 (1) din Convenția-cadru și cu Regula 25 din Rezoluția (2019)49 a Comitetului de Miniștri. Constatările se bazează pe informațiile conținute în cel de-al cincilea raport al statului și pe informații suplimentare transmise de autorități, alte surse scrise, precum și pe informațiile obținute de Comitetul Consultativ din surse guvernamentale și neguvernamentale în timpul vizitei efectuate la

Chișinău, Briceni, Edineț, Comrat/Komrat/Комрат și Ceadrîr- Lunga/Çadır-Lunga/Чадыр-Лунга, în perioada 19-23 septembrie 2022. Comitetul Consultativ își exprimă recunoștința sa autorităților, pentru cooperarea lor excelentă înainte, în timpul și după vizită, precum și față de alți interlocutori pe care i-a întâlnit în timpul vizitei pentru contribuțiile lor valoroase. Proiectul de Aviz, astfel cum a fost aprobat de Comitetul Consultativ la 17 februarie 2023, a fost transmis autorităților moldovenești la 21 februarie 2023 pentru observații, conform Regulii 37 din Rezoluția (2019)49. Comitetul Consultativ salută observațiile primite din partea autorităților moldovenești la 2 mai 2023.

* * *

30. O serie de articole din Convenția-cadru nu sunt incluse în prezentul Aviz. Pe baza informațiilor de care dispune în prezent, Comitetul Consultativ consideră că implementarea acestor articole nu dă naștere unor observații specifice. Această declarație nu trebuie înțeleasă ca semnaland că acum au fost luate măsuri adecvate și că eforturile în acest sens pot fi diminuate sau chiar oprite. Mai degrabă, Comitetul Consultativ consideră că obligațiile din Convenția-cadru necesită un efort susținut din partea autorităților. În plus, o anumită stare de lucruri care poate fi considerată acceptabilă în această etapă poate să nu fie neapărat considerată la fel în ciclurile ulterioare de monitorizare. În cele din urmă, este posibil ca problemele care par a fi la această etapă de îngrijorare relativ minoră, să se dovedească, în timp, a fi fost subestimate.

31. Din motiv că regiunea transnistreană rămâne în afara controlului efectiv al autorităților moldovenești, Comitetul Consultativ nu le poate face recomandări către o implementare mai eficientă a Convenției-cadru, în acea regiune. Se subliniază, totuși, preocuparea sa cu privire la accesul la drepturile cuprinse în Convenția-cadru al persoanelor aparținând minorităților naționale cu reședința în regiunea transnistreană și va atrage atenția asupra unor probleme speciale în temeiul articolelor relevante. Comitetul Consultativ reiterează apelul adresat tuturor părților implicate de a adopta o abordare constructivă în vederea asigurării accesului la drepturile minorităților ca parte integrantă a drepturilor omului aplicabile universal, pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

² A se vedea [site-ul guvernului](#).

³ Cel de-al [cincilea raport de stat](#) face referire la legislația privind egalitatea de gen și la strategia națională (p. 26-28), la echilibrul de gen (p. 37), la expoziția de costume populare ale femeilor ucrainene (p. 30) și la poveștile de succes ale femeilor de etnie romă în mass-media (p. 41).

CONSTATĂRI PE FIECARE ARTICOL ÎN PARTE

Domeniul de aplicare personal (articolul 3)

32. De la cel de-al patrulea ciclu de monitorizare, nu a existat nicio schimbare a cadrului legislativ privind domeniul de aplicare al Convenției-cadru. Conform Legii nr. 382 din 19 iunie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, protecția oferită de Convenția-cadru se extinde, în mod formal, doar la cetățenii Republicii Moldova.⁴ În practică, however, this limitation în practică, însă, această limitare continuă să nu fie luată în considerare, deoarece, în viața de zi cu zi, nu este necesară nicio dovadă de cetățenie pentru a avea acces la drepturile minorităților.

33. Conform Registrului de Stat al Populației, pe teritoriul Republicii Moldova locuiesc peste 150 de grupuri etnice. Conform datelor ultimului recensământ al populației și locuințelor din 2014, etnia majoritară reprezintă puțin peste 80% din totalul populației.⁵ Minoritățile naționale mai numeroase sunt ucrainenii (6,6% din totalul populației), găgăuzii (4,6%), rușii (4,1%), bulgarii (1,9%) și romii (0,3%).⁶ Organizațiile care apără interesele minorităților naționale ucrainene, ruse, găgăuze, bulgare, evreiești, rome, poloneze, belaruse, germane, armene, azere, georgiene, osetiene, lituaniene, estoniene și grecești continuă să facă parte din Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale, înființat în cadrul Agenției pentru Relații Interetnice, în conformitate cu articolul 25 din Legea nr. 382/2001. În plus, o serie de organizații care nu sunt strict asociații culturale, etnice sau lingvistice au fost, de asemenea, acreditate de

Agencia Relații Interetnice și participă la acest Consiliu de Coordonare.⁷

34. În timp ce comunitatea evreiască este considerată o minoritate națională în Republica Moldova, reprezentanții grupurilor religioase musulmane, luterane și romano-catolice au indicat că, din cauza faptului că formează o minoritate numerică în raport cu majoritatea creștin-ortodoxă, au posibilități limitate de a influența procesele decizionale care îi afectează sau de a aduce în discuție problemele care privesc persoanele ce aparțin acestor comunități (a se vedea, de asemenea, articolul 8). Aceștia ar aprecia posibilitatea de a fi considerați minorități naționale și, în cele din urmă, de a face parte din structurile consultative existente.

35. Comitetul Consultativ salută abordarea incluzivă și pragmatică a autorităților în ceea ce privește domeniul de aplicare a Convenției-cadru și faptul că nu se solicită nicio dovadă de cetățenie pentru a avea acces la drepturile minorităților. Comitetul consideră că această abordare este cu atât mai laudabilă cu cât mai există câteva mii de persoane ce locuiesc în Republica Moldova, care sunt fie apatrizi de facto, inclusiv persoane aparținând minorității rome din cauza lipsei documentelor de identitate sau a certificatelor de naștere valabile, fie cu cetățenie nedeterminată.⁸

36. Comitetul Consultativ subliniază că există o practică în Europa de a considera persoanele aparținând grupurilor religioase care formează o minoritate numerică în raport cu religia majoritară, drept „minorități naționale” și observă, în acest context, că comunitatea evreiască din Republica Moldova este deja considerată atât un

⁴ Articolul 1 din Legea nr. 382/2001 are următorul cuprins: „În sensul prezentei legi, persoanele aparținând minorităților naționale includ persoanele care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, au cetățenie moldovenească, posedă trăsături etnice, culturale și lingvistice diferite de majoritatea populației (moldoveni) și se consideră a fi de altă origine etnică”.

⁵ Conform [rezultatelor recensământului populației și al locuințelor din 2014, publicate de Biroul Național de Statistică](#), în august 2017, 73,7% dintre respondenți s-au autoidentificat ca fiind moldoveni și 6,9% ca români. Biroul Național de Statistică consideră în analiza rezultatelor sale atât „moldovenii”, cât și „românii” ca fiind o singură etnie. Pornind de la această bază, „populația majoritară” poate fi estimată la 80,6% din totalul populației.

⁶ Cifra referitoare la romi trebuie însă luată cu prudență, deoarece multe persoane aparținând minorității rome nu se identifică ca atare, iar estimările locale variază. De exemplu, numărul de persoane aparținând minorității rome înregistrat de Serviciul de Statistică din Bălți nu corespunde cu cel înregistrat de Serviciul de Sănătate al Primăriei Bălți ([a se vedea cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 54-55). Conform Cartografiei populației de etnie romă pentru anul 2021, în Republica Moldova trăiesc 27.074 de romi

⁷ [Lista celor 74 de asociații etnoculturale acreditate la Agenția Relații Interetnice](#) include, de asemenea, două asociații care reprezintă comunitățile afro-asiatice, o asociație care reprezintă refugiații, două asociații care reprezintă interesele copiilor străini și una pe cele ale femeilor străine.

⁸ Potrivit ICNUR, „în baza cifrelor guvernului, la sfârșitul anului 2021, Republica Moldova găzduia 1.909 de persoane apatride și 1.434 de persoane de naționalitate nedeterminată”. Numărul de adulți romi apatrizi rămâne scăzut. Cu toate acestea, problema apatridiei a crescut în ultimii ani din cauza migrației și revenirii familiilor de romi din țările din Europa de Vest. Procedura de înregistrare a copiilor romi care nu au certificate de naștere valabile, născuți în alte țări sau veniți ca refugiați din Ucraina, este dificilă, necesită timp și este costisitoare. În plus, accesul la înregistrarea nașterii și la un certificat de naștere este îngreunat în practică de obligația ca părinții să aibă documente pentru a înregistra nașterea. În acest sens, romii sunt mai expuși riscului de a rămâne neînregistrați.

grup religios, cât și o minoritate națională. În plus, având în vedere că autoritățile molovenești adoptă o abordare deschisă și flexibilă în ceea ce privește domeniul de aplicare a Convenției-cadru și subliniind faptul că Agenția Relații Interetnice acreditează deja organizații care nu sunt strict asociații de minorități culturale, etnice sau lingvistice, Comitetul Consultativ consideră că Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale ar putea lua în considerare această solicitare prin asocierea reprezentanților grupurilor religioase la activitatea sa.

37. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să continue să adopte o abordare pragmatică și flexibilă, de la caz la caz, a cererilor de exercitare a drepturilor minorităților și să aplice prevederile Convenției-cadru persoanelor aparținând grupurilor religioase pe baza unei abordări de tip articol cu articol.

Colectarea datelor și recensământul populației și al locuințelor (articolul 3)

38. Următorul recensământ al populației și al locuințelor va fi efectuat în 2024 și va fi reglementat de un cadru normativ permanent, spre deosebire de practica din trecut, când pentru fiecare recensământ se elaborau noi reglementări. Vor fi introduse noi metode de colectare a datelor, cum ar fi utilizarea metodei interviului personal asistat de un dispozitiv electronic mobil, utilizarea tabletelor GPS pentru monitorizarea și urmărirea interviuatorilor, precum și utilizarea datelor administrative din bazele de date ale entităților juridice publice și private pentru efectuarea recensământului. Pentru a evita repetarea participării insuficiente la recensământul din 2014⁹ și pentru a îmbunătăți colectarea de date calitative și cantitative cu privire la persoanele care se autoidentifică ca aparținând minorităților naționale, Biroul Național de Statistică are de asemenea în vedere activități de conștientizare destinate informării, în special a asociațiilor minorităților naționale, cu privire la modul în care va fi realizat recensământul populației și al locuințelor și necesitatea ca persoanele aparținând minorităților naționale să participe la recensământ.¹⁰ Acest Birou a mai declarat că

chestionarul de recensământ va fi elaborat în română și rusă și tradus în bulgară, găgăuză, romani și ucraineană.

39. Comitetul Consultativ a fost informat de către un reprezentant al Biroului Național de Statistică că chestionarul de recensământ a fost deja pregătit și va fi similar formularului de recensământ din 2014, incluzând întrebări despre „etnie”, „limba maternă” și „limba principală de comunicare”. Pentru a răspunde criticilor din trecut potrivit cărora respondenții nu au fost informați în timpul ultimului recensământ cu privire la posibilitatea de a indica mai multe afilieri, ceea ce a dus la faptul că puține persoane au făcut acest lucru, și că unii interviuatori ar fi completat formularele de unul singur, pe baza propriilor presupuneri cu privire la numele sau înfățișarea respondenților,¹¹ Biroul Național de Statistică a indicat că respondenții vor avea posibilitatea de a declara mai multe afilieri etnice și de a enumera mai multe afilieri lingvistice. Acesta a afirmat că interviuatorii pentru recensământ vor fi instruiți pentru a evita incidentele din trecut și persoane aparținând minorităților naționale, inclusiv mediatorii romi, vor fi recrutați temporar, în calitate de interviuatori pentru recensământ.

40. Comitetul Consultativ subliniază importanța evitării întârzierilor semnificative¹² în ceea ce privește analiza și publicarea datelor recensământului din 2024 și subliniază importanța de a asculta feedback-ul reprezentanților minorităților cu privire la desfășurarea recensământului, în special cu privire la variabilele recensământului, chestionarele și planul de tabulare (indicatori ai rezultatelor preconizate), înainte de analiza datelor recensământului, în special atunci când aceste date constituie o bază pentru accesul la drepturile minorităților. De asemenea, acesta reiterează faptul că datele de recensământ nu pot fi invocate, în mod exclusiv; acestea trebuie completate cu informații colectate prin

⁹ Numai în capitală, peste 145.000 de persoane nu au fost numărate (a se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), adoptat la 25 mai 2016 și publicat la 7 februarie 2017, nota de subsol 7.

¹⁰ [Informații suplimentare ale autorităților din Republica Moldova cu privire la minoritățile naționale \(iunie 2019 - august 2021\)](#), furnizate în decembrie 2021, p. 6. Unul dintre obiectivele Strategiei de comunicare și promovare a recensământului din 2024 este de a spori participarea minorităților etnice la recensământ. În acest context, a fost elaborat un plan de comunicare cu scopul de a mobiliza persoanele aparținând minorităților naționale din întreaga țară să participe la recensământ. Acest plan va fi implementat prin intermediul materialelor de informare și promovare în limbile minorităților.

¹¹ A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 16.

¹² În conformitate cu legislația națională, termenul de publicare a rezultatelor finale nu trebuie să depășească 27 de luni de la momentul de referință al recensământului. Rezultatele recensământului din 2014 au fost publicate la opt luni după acest termen, din cauza resurselor financiare insuficiente și inoportune, pentru prelucrarea datelor.

intermediul unor cercetări independente.¹³ Comitetul Consultativ consideră că este deosebit de relevant să se colecteze date dezagregate privind condițiile de viață și exercitarea efectivă a drepturilor minorităților de către persoanele aparținând minorității naționale rome, care tind să evite declararea afilierii lor etnice în timpul recensămintelor, prin cercetări sau sondaje calitative și cantitative independente, implicând reprezentanții romilor și, acolo unde este posibil, mediatorii romi. În acest sens, Comitetul Consultativ salută Cartografierea populației rome realizată în 2021 la cererea Ministerului Educației și Cercetării și Agenției Relații Interetnice și cu sprijin financiar din partea donatorilor.¹⁴

41. În acest sens, Comitetul Consultativ salută inițiativa „Etnobarometru Moldova - 2020”, care a fost desfășurată în perioada 2019-2020 cu participarea Agenției Relații Interetnice și cu sprijin financiar din partea partenerilor internaționali¹⁵ având ca scop furnizarea de date referitoare la situația actuală privind protecția minorităților și a identificării oricăror provocări și eventuale riscuri. Acest studiu a explorat diverse aspecte ale vieții în rândul diferitelor grupuri etnice, modul în care funcționează societatea moldovenească multiethnică și rolul statului ca manager al diversității. Comitetul Consultativ apreciază intenția de a repeta acest studiu în 2024.¹⁶

42. Reglementările legislative prevăd că rubrica „naționalitate și/sau origine etnică” poate fi inserată în certificatele de naștere la cererea părinților.¹⁷ În acest sens, Comitetul Consultativ salută faptul că termenul „rom” a fost introdus în clasificarea etniilor din Registrul de Stat al Populației, permițând persoanelor aparținând minorității naționale rome să se autoidentifice ca „romi” și să își înregistreze identitatea etnică respectivă în documentele de stare civilă, dacă doresc acest lucru. Deoarece termenul „țigan” a

fost, de asemenea, păstrat în Registrul de Stat al Populației pentru acele persoane care ar putea prefera să se autoidentifice ca atare, nu este clar pentru Comitetul Consultativ cum va fi gestionat acest aspect în scopul obținerii de date statistice sau al exercitării drepturilor minorităților. Pentru elaborarea politicilor și măsurilor menite să sprijine incluziunea populației de etnie romă și implicațiile financiare aferente, și în vederea cuprinderii în practică a unei populații țintă cât mai largi, autoritățile ar trebui să considere autoidentificarea drept „rom” sau „țigan” ca fiind aceeași etnie (așa cum fac pentru „moldovean” și „român”, în analiza datelor lor de recensământ - a se vedea mai sus).

43. Comitetul Consultativ salută intenția autorităților de a continua practica de a oferi respondenților la recensământ posibilitatea de a declara mai mult de o etnie, deoarece aceasta încurajează, printre altele, persoanele aparținând minorităților naționale cele mai expuse la prejudecăți și discriminare să își exprime apartenența etnică respectivă în combinație cu alta. Comitetul Consultativ salută, de asemenea, intenția autorităților de a oferi respondenților la recensământ posibilitatea de a declara multiple afilieri lingvistice. Acesta subliniază că declarațiile de afiliere multiplă, nu numai etnice, ci și lingvistice, ar putea, dacă sunt numărate și publicate, în mod corespunzător, să reprezinte un avantaj potențial pentru evidențierea diversității în cadrul societății. Prin urmare, acesta consideră că este important ca datele privind astfel de afilieri multiple să fie, de asemenea, incluse în rezultatele publicate ale recensământului. Comitetul Consultativ reiterează, de asemenea, importanța ca interviatorii din cadrul recensământului să beneficieze de o formare adecvată pentru a evita afilierea unei persoane la un anumit grup pe baza prezumției caracteristicilor vizibile sau lingvistice

¹³ A se vedea [Comentariul tematic nr. 3 al Comitetului Consultativ](#) – Drepturile lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale în temeiul Convenției-cadru, adoptat la 24 mai 2012, alin. 21.

¹⁴ [Raportul 2021 privind cartografierea localităților dens populate de romi din Republica Moldova](#) a fost elaborat la solicitarea Ministerului Educației și Cercetării și a Agenției Relații Interetnice, cu asistența proiectului, „Consilierea Guvernului Republicii Moldova în politici economice”, pus în aplicare de GIZ1 Moldova cu sprijinul financiar al Guvernului Germaniei și Elveției.

¹⁵ „Etnobarometru Moldova – 2020” a fost elaborat cu sprijinul financiar al Biroului Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE pentru a asista Guvernul Republicii Moldova în punerea în aplicare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice și a Planului de acțiuni aferent pentru anii 2017-2020. Obiectivul principal al acestei cercetări a fost de a măsura, monitoriza și analiza percepțiile, atitudinile și convingerile grupurilor etnice mai mari din punct de vedere numeric (și anume, moldoveni/români, ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari și romi) cu privire la: (1) propria autoidentificare; (2) relația cu Republica Moldova; (3) relația cu „statele-înrudite”; (4) relația cu alte grupuri etnice; (5) „integrarea în societatea moldovenească”, inclusiv utilizarea limbilor și (6) relația cu mass-media. În total, au fost interviuate 2.622 de persoane, cu excepția regiunii transnistrene.

¹⁶ Potrivit informațiilor primite de la Ministerul Educației și Cercetării, un alt Etnobarometru este planificat pentru anul 2024 în proiectul Planului de acțiuni pentru anii 2023-2025 al Programului de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027.

¹⁷ A se vedea Legea nr. 248 din 24 octombrie 2013 pentru modificarea și completarea Legii nr. 100-XV din 26 aprilie 2001 cu privire la actele de stare civilă. În plus, în virtutea reglementării legislative a dreptului la autoidentificare etnică, o persoană cu vârsta de peste 16 ani are dreptul de a solicita înscrierea naționalității sale în certificatul de naștere, în urma declarației sale pe propria răspundere, dacă acest lucru nu a fost făcut de către părinții săi, la naștere.

și ca persoanele aparținând minorităților naționale să fie recrutate printre interviuatorii de recensământ. Comitetul Consultativ salută intențiile autorităților de a îndeplini și aceste două cerințe.

44. Comitetul Consultativ solicită autorităților să numere și să publice rezultatele recensământului referitoare atât la afilierile etnice multiple, cât și la cele lingvistice, precum și să desfășoare o campanie de conștientizare privind relevanța recensământului pentru persoanele aparținând minorităților naționale. Autoritățile ar trebui, de asemenea, să se asigure, conform planului, că chestionarul electronic pentru recensământ este disponibil în limbile minorităților, că interviuatorii de recensământ sunt instruiți, în mod corespunzător, pentru a garanta dreptul respondenților la autoidentificare liberă, că persoane aparținând minorităților naționale sunt recrutate printre interviuatorii de recensământ și că opțiunea de a declara afilieri etnice și lingvistice multiple este comunicată, în timp util, tuturor respondenților la recensământ.

45. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să desfășoare sondaje etno-barometrice periodice privind percepțiile, atitudinile și convingerile persoanelor aparținând comunităților etnice. De asemenea, autoritățile ar trebui să colecteze periodic, date dezagregate privind condițiile de trai și exercitarea efectivă a drepturilor minorităților de către persoanele aparținând minorității naționale rome, prin cercetări calitative și cantitative independente, care să poată completa datele recensământului, implicând reprezentanți ai acestei minorități și, după caz, a mediatorilor romi.

Cadrul legal, instituțional și de politici pentru combaterea discriminării și asigurarea accesului egal la drepturile omului al persoanelor aparținând minorităților naționale (articolul 4)

46. Cadrul legal în domeniul nediscriminării interzice discriminarea bazată, printre altele, pe criterii de „rasă”, culoare, naționalitate și religie. „Limba” este, de asemenea, menționată în mod specific ca motiv protejat împotriva discriminării în articolul 1 din Legea nr. 121/2012, astfel cum a fost modificată în 2023, cu privire la asigurarea egalității.¹⁸ În perioada de raportare, principiile nediscriminării și tratamentului egal în ceea ce privește minoritățile naționale și includerea acestora în diverse sfere ale vieții publice au fost consolidate prin diverse inițiative legislative, instituționale și de politici.

47. În 2018, Parlamentul a aprobat Planul Național de Acțiune în domeniul Drepturilor Omului pentru 2018-2022 (denumit în continuare „PNADO 2018-2022”).¹⁹ PNADO 2018-2022 a fost elaborat pe baza recomandărilor adresate Republicii Moldova de către organismele internaționale de monitorizare a drepturilor omului. Acesta acoperă 16 domenii de intervenție, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. În general, PNADO 2018-2022 valorifică diversitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a societății moldovenești, și recunoaște, de asemenea, faptul că persoanele pot avea identități multiple.

48. În urma adoptării PNADO 2018-2022 și în vederea realizării obiectivelor stabilite în Planul Național de Acțiune pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană pentru 2017–2019, guvernul a instituit Consiliul Național pentru Drepturile Omului (CNDO), Secretariatul permanent al CNDO, structuri locale ale CNDO și coordonatori pentru drepturile omului la nivel central și local, pentru a asigura un mecanism eficient de elaborare și evaluare a documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, implementarea eficientă a drepturilor internaționale ale omului și monitorizarea respectării standardelor și angajamentelor internaționale. Mandatul și competențele CNDO includ, printre altele, coordonarea și implementarea unei politici uniforme de stat în domeniul drepturilor omului, precum și examinarea și aprobarea rapoartelor semestriale privind implementarea PNADO 2018-2022, care include un capitol extins dedicat măsurilor referitoare la minoritățile naționale.²⁰ Secretariatul permanent al CNDO este responsabil de monitorizarea anuală a implementării PNADO, iar rapoartele de progres sunt prezentate Parlamentului și publicate pe site-ul oficial al Cancelariei de Stat. În plus, a fost aprobat un nou document de politici în domeniul drepturilor omului în cadrul Planului de acțiune al guvernului pentru 2023.

49. Un post de „consilier al Primului Ministru privind drepturile omului și relațiile interetnice” a fost creat în 2020, iar, la momentul vizitei, era ocupat de o persoană aparținând minorității rome. Ulterior, în 2022, această titulatură a fost schimbată în „consilier al Primului Ministru privind drepturile omului”. Un număr de reprezentanți ai minorităților naționale întâlniți de Comitetul Consultativ au regretat această schimbare; aceștia au perceput-o ca pe un semnal al unei priorități mai reduse acordate de

¹⁸ [Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității](#) astfel cum a fost modificată în 2023.

¹⁹ Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24 mai 2018.

²⁰ Pentru detalii suplimentare, consultați [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 6.

către autorități problemelor minorităților (a se vedea, de asemenea, articolul 6). Din februarie 2023, acest post este vacant.

50. Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (denumit în continuare „Consiliul pentru egalitate”) este o autoritate publică centrală independentă, care raportează Parlamentului.²¹ Mandatul acestuia acoperă persoanele fizice și juridice din sfera publică și privată. Consiliul pentru egalitate este responsabil de examinarea plângerilor privind presupusa discriminare pe toate temeiurile protejate și de emiterea deciziilor, care sunt obligatorii din punct de vedere legal, cu excepția cazului în care sunt contestate în instanță; de evaluarea cadrului legal existent și de elaborarea de legi din perspectiva standardelor de egalitate și nediscriminare; și de promovarea conștientizării privind egalitatea de șanse. O a treia încercare de a include în legislație posibilitatea Consiliului pentru egalitate de a iniția proceduri în fața Curții Constituționale (la fel ca Avocatul Poporului) a fost respinsă atât de Guvernul Republicii Moldova, cât și de Parlament, în 2022. Adoptarea Legii nr. 2/2023 de modificare a unor acte normative a consolidat capacitățile funcționale ale Consiliului pentru egalitate și a crescut numărul de angajați al acestuia de la 20 la 33 de unități. De asemenea, în baza noilor reglementări, Președintele Consiliului pentru egalitate poate fi asistat de personal care acționează conform Legii nr. 80/2010 privind statutul funcționarilor publici. A fost înființată o funcție de secretar general al Consiliului pentru egalitate și au fost introduse garanții legale suplimentare pentru membrii Consiliului pentru egalitate, astfel încât aceștia să nu poată fi persecutați sau trași la răspundere legală pentru opiniile exprimate și pentru atribuțiile exercitate în conformitate cu legea.

51. În 2021, Consiliul pentru egalitate a primit 310 plângeri complaints²² (82% primite în română și 18% în rusă), a soluționat 282 de cazuri, a inițiat două investigații din oficiu și a emis 255 de decizii.²³ (82% primite în română și 18% în rusă), a soluționat 282 de cazuri, a inițiat două investigații din oficiu și a emis 255 de decizii²⁴ sunt cele mai acceptate.²⁵

52. În 2017, Titlul II din Constituția Republicii Moldova a fost completat cu Capitolul III¹ intitulat „Avocatul Poporului”.²⁶ Mandatul acestuia este de a asigura protecția drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora de către autoritățile publice, organizații și companii, precum și de către organizațiile necomerciale și decidenți la toate nivelurile. Acesta primește și analizează plângerile și prezintă autorităților și/sau persoanelor aflate în funcții cheie recomandări privind repararea drepturilor persoanelor ale căror drepturi și libertăți ale omului au fost încălcate. Avocatul Poporului poate iniția cauze în fața Curții Constituționale și a instanțelor ordinare,²⁷ poate prezenta opinii la cererea Curții Constituționale și poate iniția investigații din oficiu. În februarie 2023, Legea nr. 52/2014 privind Avocatul Poporului a fost modificată, majorând numărului de angajați din cadrul Oficiului Avocatului Poporului de la 65 la 72.²⁸ Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului - cu care Comitetul Consultativ s-a întâlnit în timpul vizitei sale - asigură protecția drepturilor și libertăților copiilor de către autoritățile publice centrale și locale și de către decidenți la toate nivelurile, în conformitate cu prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului.

53. Potrivit „Etnobarometrului Moldova 2020”,²⁹ cu excepția notabilă a romilor, percepția discriminării în rândul respondenților este scăzută. Persoanele aparținând minorității ruse

²¹ Consiliul pentru egalitate este compus din cinci membri numiți de Parlament pentru un mandat de cinci ani.

²² Plângerile pot fi depuse, de asemenea, de către un reprezentant sau în interesul unei alte persoane sau al unui grup de persoane. Majoritatea plângerilor (90 %) au fost soluționate prin decizii (4% au fost soluționate pe cale amiabilă; 5% au condus la un aviz consultativ; 1% au fost retrase). 73% dintre decizii se refereau la discriminarea în domeniul public. A se vedea [Consiliul pentru egalitate Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), pp. 7 și 9.

²³ De asemenea, a formulat 100 de recomandări, a examinat 12 acte normative, a emis 20 de avize consultative asupra proiectelor de legi și a instruit 1.511 persoane (a se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 3).

²⁴ În conformitate cu solicitarea autorităților moldovenești de a reaminti Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, care stipulează că „limba de stat a Republicii Moldova este limba română” (poziție reafirmată în [Hotărârea Curții Constituționale nr. 4 din 21 ianuarie 2021](#)), prezentul Aviz se referă la „limba română” ca fiind limba oficială a Republicii Moldova.

²⁵ A se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 2.

²⁶ A se vedea Legea nr. 70 din 13 aprilie 2017.

²⁷ A se vedea articolele 11, 16, 25 și 26 din [Legea cu privire la Avocatul Poporului](#) (în limba română).

²⁸ Modificările au prevăzut, de asemenea, imunitatea acordată Avocatului Poporului și privilegiul pentru funcționarii care acționează în numele Avocatului Poporului în timpul exercitării sarcinilor stabilite, o procedură specială de selecție a Avocatului Poporului și modificări ale procedurii de numire a adjuncților acestuia, precum și instituirea unor garanții și protecții suplimentare în procedura de revocare din funcție a Avocatului Poporului.

²⁹ A se vedea „[Etnobarometrul Moldova – 2020](#)”, p. 6.

se confruntă cu cel mai semnificativ nivel de discriminare pe piața muncii, în timp ce persoanele aparținând minorității găgăuze se simt mai discriminate în sectorul sănătății. Persoanele aparținând minorității rome se simt, însă, discriminate în fiecare sferă a vieții, mai ales în interacțiunile cu funcționarii publici sau în sectorul sănătății și al ocupării forței de muncă. Presupusele victime pot raporta cazul lor la poliție; cu toate acestea, birocrația împovărătoare le împiedică să meargă mai departe. Acest lucru este cu precădere valabil pentru persoanele de etnie romă, care, în plus, par să nu cunoască cadrul legal și instituțional de combatere a discriminării pentru a-și raporta cazurile. Mai mulți reprezentanți ai acestei minorități au semnalat necesitatea de a avea acces la consiliere juridică profesională - și, în cele din urmă, la asistență juridică - pentru a-și duce cazul mai departe. De asemenea, Comitetului Consultativ i s-a raportat că discriminarea de gen (prin urmare, putând constitui o discriminare multiplă în cazul femeilor și fetelor aparținând minorităților naționale) poate apărea în regiunea transnistreană.³⁰

54. Comitetul Consultativ ia act de faptul că atât Consiliul pentru egalitate, cât și Avocatul Poporului joacă un rol important în asigurarea egalității și a drepturilor omului pentru persoanele aparținând minorităților naționale – deși regretă faptul că extinderea competențelor Consiliului pentru egalitate a fost respinsă atât de Guvernul, cât și de Parlamentul Republicii Moldova și constată că ar fi de dorit să se depună mai multe eforturi de informare cu privire la rolul și mandatul lor, în zonele rurale, precum și mai multe investigații din oficiu pe chestiuni legate de minoritățile naționale, aspect subliniat de reprezentanții acestor minorități. Ambele instituții par să primească resurse financiare suficiente pentru a-și îndeplini mandatul; cu toate acestea, principala lor preocupare rămâne ocuparea posturilor vacante. Deși sunt binevenite posturile de muncă suplimentare acordate în februarie 2023 atât Consiliului pentru egalitate, cât și oficiilor respective ale Avocatului Poporului, Comitetul Consultativ se așteaptă ca aceste posturi vacante să fie ocupate în curând. În acest sens, Comitetul Consultativ a fost informat că în general, sunt foarte puțini candidați care aplică la ambele instituții, aparent din cauza salariilor mici oferite. Pe lângă eforturile de sensibilizare

depuse de Consiliul pentru egalitate și de Avocatul Poporului, Comitetul Consultativ este de părere că sprijinirea proiectelor care oferă servicii de consiliere și asistență juridică accesibile și gratuite persoanelor aparținând minorităților naționale, în special persoanelor aparținând minorității rome, ar putea ajuta aceste persoane să își sporească cunoștințele cu privire la cadrele legale și instituționale de combatere a discriminării și le-ar oferi sprijin pentru a-și soluționa cazurile.³¹

55. Deși salută faptul că „limba” este un temei protejat în legislația națională privind egalitatea, Comitetul Consultativ este îngrijorat de o punere în aplicare inconsecventă a prevederilor legale existente și de reticența autorităților de a implementa deciziile Consiliului pentru egalitate în acest sens (a se vedea articolul 10).

56. Comitetul Consultativ solicită autorităților să ia orice măsuri care ar putea facilita ocuparea posturilor vacante în cadrul Consiliului pentru egalitate și al Oficiului Avocatului Poporului, făcând aceste posturi mai atractive din punct de vedere financiar. Autoritățile trebuie, de asemenea, să acorde atenție și să dea curs în timp util deciziilor, rapoartelor și interpelărilor Consiliului pentru egalitate și ale Avocatului Poporului referitoare la minoritățile naționale.

57. The Advisory Committee asks the authorities to take any measures that could facilitate the filling of vacancies in the Equality Council and the People's Advocate's Office by making the positions more financially attractive. The authorities should also pay attention and provide timely follow-up to the Equality Council's and People's Advocate's decisions, reports and queries related to national minorities.

58. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să implementeze pe deplin legislația existentă și deciziile Consiliului pentru egalitate atunci când este vorba despre „limbă” ca temei protejat împotriva discriminării.

59. Comitetul Consultativ invită autoritățile să ia în considerare posibilitatea de a sprijini proiectele care oferă servicii de consiliere și asistență juridică gratuite și ușor accesibile pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special cele aparținând minorității rome, cum ar fi „clinicile juridice” ușor accesibile.

³⁰ În regiunea transnistreană, „legile” de segregare profesională interzic femeilor accesul la peste 300 de locuri de muncă. Printre ocupațiile interzise se numără o mare varietate de ocupații considerate „prea periculoase sau prea solicitante” pentru femei, inclusiv sudarea, turnarea, șofatul, îndepărtarea zăpezii, extracția de gaze și alpinismul. A se vedea [Raportul privind drepturile omului Moldova 2021](#), p. 59.

³¹ Astfel de servicii de consiliere și asistență juridică pot fi oferite de profesioniști în domeniul juridic și/sau studenți la drept. Mediatorii din cadrul comunității rome ar putea juca un rol în a ajuta persoanele de etnie romă să interacționeze cu aceste clinici juridice (pentru mai multe informații, a se vedea programul comun al Consiliului Europei/Comisiei Europene [JUSTROM](#)).

Cadrul instituțional și de politici pentru protecția minorităților naționale (articolul 4)

60. La nivel instituțional, au avut loc mai multe evoluții și au fost adoptate noi cadre de politici importante pentru problemele minorităților naționale. În 2022, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” a fost aprobată de Parlament și dotată cu resurse bugetare și instituționale. Pentru a îndeplini obiectivele stabilite pentru patru piloni de bază până în 2030,³² guvernul a stabilit 10 Obiective de Dezvoltare Durabilă la nivel național, inclusiv asigurarea educației de calitate, guvernarea eficientă, creșterea accesului populației la infrastructură și îmbunătățirea condițiilor de muncă.

61. Reprezentanții minorității găgăuze, ai Adunării Populare a Găgăuziei și ai Biroului Bașkanului (guvernatorului), întâlniți în timpul vizitei, s-au plâns de lipsa unei implementări efective a Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994). Aceștia consideră că autoritățile publice și sistemul judiciar din Chișinău au o înțelegere limitată a ceea ce înseamnă autonomia teritorială, ceea ce face ca legislația sau deciziile adoptate de Adunarea Populară să fie, în mod regulat, contestate de Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova sau de Curtea de Apel Comrat (a se vedea un exemplu recent în acest sens la articolul 6).

62. De asemenea, autoritățile au înființat 14 grupuri de lucru intersectoriale între Chișinău și Tiraspol.³³ Autoritățile moldovenești și-au exprimat regretul că Tiraspolul nu manifestă deschidere pentru a discuta problemele minorităților, în ciuda apelurilor lor repetate în această direcție. Comitetul Consultativ apreciază intenția autorităților centrale de a spori cooperarea între cele două maluri ale Nistrului, în special în ceea ce privește chestiunile referitoare la minoritățile etnice și ar considera binevenită înființarea unui grup de lucru intersectorial care să abordeze în mod specific problemele minorităților sau, alternativ, includerea acestora în grupul de lucru deja existent privind drepturile omului.

63. Comitetul Consultativ a fost informat, de asemenea, cu privire la o redistribuire a rolurilor în ceea ce privește problemele minorităților, pe

de o parte, între Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării și, pe de altă parte, între Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Culturii. În timp ce autoritățile au indicat că nu au constatat dificultăți sau neînțelegeri în ceea ce privește atribuțiile lor respective, interlocutorii Comitetului Consultativ au fost oarecum confuzi cu privire la noua distribuție a rolurilor și competențelor. Autoritățile au confirmat că elaborarea politicilor privind minoritățile naționale, limbile minoritare și incluziunea populației de etnie romă, precum și coordonarea la nivel interministerial a punerii în aplicare a acestora sunt, în prezent, responsabilitatea Ministerului Educației și Cercetării. Agenția Relații Interetnice rămâne responsabilă de asigurarea implementării politicilor de stat în domeniul relațiilor interetnice, cum ar fi „Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027”, „Programul național pentru susținerea integrării populației de etnie romă” și planurile de acțiune ale acestora, precum și de supravegherea și gestionarea anumitor structuri.³⁴ Cu toate acestea, Comitetul Consultativ este profund îngrijorat de lipsa recurentă a capacității umane și financiare a Agenției Relații Interetnice de a-și îndeplini, în mod eficient, mandatul de implementare a acestor politici și de supraveghere a acestor structuri.

64. În plus, există confuzie în rândul cercetătorilor în ceea ce privește problemele minorităților naționale și interetnice cu privire la rolul și competențele Ministerului Culturii, inclusiv cele financiare. În 2018, Institutul Patrimoniului Cultural, care pe atunci se afla în subordinea Academiei de Științe a Moldovei, a fost transferat în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și inclus în lista organizațiilor publice din domeniul cercetării și inovării.³⁵ În 2021, guvernul a decis să creeze un Minister al Culturii separat care, potrivit autorităților, nu are competențe în domeniul relațiilor interetnice.³⁶ Cu toate acestea, în urma Hotărârii Guvernului nr. 485/2022 privind reorganizarea prin fuziune (absorbție) a unor instituții din domeniile

³² Acești patru piloni sunt: a) o economie durabilă și favorabilă incluziunii; b) un capital uman și social solid; c) instituții oneste și eficiente; și d) un mediu sănătos.

³³ A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 7.

³⁴ În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 593 din 25 iunie 2018 privind organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice, Agenția gestionează și supraveghează activitățile Casei Naționalității (care acționează ca centru cultural și de documentare a organizațiilor etnoculturale), ale „Memoriei Holocaustului și toleranței interetnice” și ale Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale.

³⁵ Ca urmare a Hotărârii Guvernului nr. 50 din 16 ianuarie 2018 privind reforma administrației publice.

³⁶ Hotărârea Guvernului nr. 147/2021 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Culturii.

educației, cercetării și inovării,³⁷ Institutul Patrimoniului Cultural,³⁸ care include, printre altele, Centrul de Etnologie, a fost trecut în portofoliul Ministerului Culturii. Dincolo de confuzia lor, academicienii au exprimat un anumit grad de teamă cu privire la statutul prezent și viitor al cercetării privind minoritățile interetnice și naționale, în Republica Moldova. Aceștia sunt îngrijorați de faptul că Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al acestuia ar putea să nu mai fie pe picior de egalitate în ceea ce privește posibilitățile de finanțare și autonomie comparativ cu institutele de cercetare din alte domenii științifice care au rămas sub supravegherea universităților. În acest sens, Comitetul Consultativ consideră necesar să se asigure o finanțare pe termen lung din bugetul de stat pentru Institutul Patrimoniului Cultural și centrele sale respective și să se încurajeze și, în plus, să se faciliteze acestor institute de cercetare și cadre universitare din domeniul etnologiei dezvoltarea de proiecte cu institute de cercetare partenere din străinătate.

65. Având în vedere cele de mai sus, Comitetul Consultativ consideră că este necesară o mai bună comunicare cu reprezentanții și organizațiile minorităților naționale, precum și cu autoritățile locale, cu privire la repartizarea rolurilor și competențelor instituțiilor menționate mai sus, la prioritățile și posibilitățile de finanțare ale acestora. De asemenea, Comitetul Consultativ consideră extrem de relevant să se asigure că Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării dispun de suficiente resurse financiare și umane, precum și de pârghii politice, pentru a le permite să își îndeplinească, în mod eficient, mandatul.

66. Comitetul Consultativ solicită autorităților să clarifice rolul și competențele instituțiilor guvernamentale respective, în special cele ale Agenției Relații Interetnice, ale Ministerului Educației și Cercetării și ale Ministerului Culturii și să crească gradul de conștientizare, în rândul reprezentanților minorităților naționale și autorităților locale în consecință. De asemenea,

autoritățile ar trebui să se asigure că Agenția Relații Interetnice, precum și Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al acestuia, primesc resurse financiare suficiente și sustenabile pentru a-și îndeplini mandatul, în mod eficient.

Strategia Națională și planurile de acțiune pentru incluziunea romilor (articolul 4)

67. Din 2011, Republica Moldova pune în aplicare un program național specific și planuri de acțiune pentru incluziunea romilor. După cum au recunoscut chiar autoritățile,³⁹ Planul național de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă 2011-2015 a avut ca rezultat o implementare deficitară, din cauza reformei de descentralizare, care a transferat responsabilitatea pentru implementarea unui număr mare de activități către autoritățile publice locale. În timp ce unul dintre rezultatele pozitive ale acestui Plan de acțiuni fusese înființarea postului de „mediator din cadrul comunității rome” (denumit în continuare „mediator rom” sau „mediator comunitar”)⁴⁰ în, pe atunci, 40 de localități dens populate de persoane aparținând minorității rome, situația privind angajarea mediatorilor romi a început să se deterioreze după intrarea în vigoare, în 2015, a noilor prevederi privind finanțarea descentralizată. Autoritățile publice locale trebuiau să aloce fonduri din bugetele proprii pentru o serie de servicii locale, inclusiv pentru activitățile mediatorilor romi, dar nu dispuneau de bugetul necesar pentru a face acest lucru. Ca urmare, procesul de angajare a mediatorilor romi de către autoritățile locale a fost oprit. Pentru a remedia situația, guvernul, prin modificările introduse în legislația relevantă, a decis, în mai 2018, să aloce fonduri de stat pentru mediatorii romi, de la bugetul de stat. În același timp, Agenția Relații Interetnice a preluat competențele de a elabora propuneri privind numărul de mediatorii romi angajați de autoritățile publice locale și de a calcula mijloacele financiare necesare pentru a asigura funcționarea acestora.⁴¹

³⁷ [Hotărârea Guvernului nr. 485 din 13 iulie 2022](#) (în limba română). Din punctul de vedere al autorităților, reforma este orientată spre consolidarea universităților și modernizarea acestora și trebuie să contribuie la creșterea competitivității și atractivității acestora. De asemenea, reforma are în vedere reorientarea fondurilor dedicate administrației către educație și cercetare, astfel încât să consolideze sistemul de cercetare și să sporească interconectarea dintre știință și educație. Guvernul se așteaptă ca, prin această reformă, universitățile, în calitate de centre de formare și cercetare, să acorde mai multă atenție transferului de cunoștințe și tehnologii, precum și cooperării cu mediul de afaceri, asigurând astfel relevanța studiilor și a cercetării pentru economie și societate, în general.

³⁸ A se vedea [site-ul web al Institutului Patrimoniului Cultural](#) pentru mai multe informații (în limba română).

³⁹ A se vedea nota de subsol 28 din [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 13.

⁴⁰ A se vedea Hotărârea Guvernului nr. 557 din 17 iulie 2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea activității mediatorilor comunitari.

⁴¹ În conformitate cu Legea nr. 289 din 15 decembrie 2017 privind bugetul de stat, în bugetul de stat pentru 2018, au fost alocați 2.239.600 MDL (108.000 EUR) pentru remunerarea mediatorilor romi. Această sumă a fost estimată pe baza costului unui mediator - 46.600 lei moldovenești (MDL) sau 2.200 euro și a numărului total de localități beneficiare (48). ⁴² Hotărârea Guvernului nr. 734 din 9 iunie 2016.

68. „Planul național de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020”⁴² a stabilit cinci obiective prioritare.⁴³ Acesta a consolidat în continuare funcționalitatea mediatorilor romi, crescând numărul localităților la 48 și creând sinergii între acestea.⁴⁴ Agenția Relații Interetnice a primit mandatul de a aloca sprijin financiar din partea statului și de a monitoriza și coordona necesitățile locale. Acest Plan de acțiuni a încurajat, de asemenea, autoritățile locale să elaboreze planuri de acțiune locale pentru a sprijini populația romă care locuiește pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective și autoritățile locale au fost făcute responsabile pentru implementarea acestora. Astfel de planuri locale de acțiune pentru romi au fost elaborate, aprobate și implementate, de exemplu, în municipiile Chișinău și Bălți.

69. La momentul vizitei, Ministerul Educației și Cercetării, în consultare cu instituțiile publice relevante și cu reprezentanți și organizații ale minorității rome, elabora un nou Program național pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 și Planul de acțiune al acestuia. Acesta a fost adoptat la 3 august 2022 și a stabilit opt domenii prioritare⁴⁵ iar la 17 octombrie 2022, Ministerul Educației și Cercetării a convocat prima reuniune a grupului de lucru interinstituțional responsabil de co-ordonarea și monitorizarea implementării acestui program. Eficientizarea cooperării și intensificarea dialogului dintre autoritățile publice centrale și locale, precum și consolidarea capacității mediatorilor romi pentru a implementa cu succes activitățile Planului de acțiune, au fost principalele domenii prioritare identificate în cadrul reuniunii.⁴⁶ În plus, obiectivul de a proteja drepturile minorității naționale rome a fost reflectat în Capitolul 15 din Planul Național de Acțiune în domeniul Drepturilor Omului 2018-2022, sub titlul „Etnia romă își exercită pe deplin drepturile ce îi revin, fără discriminare.”

70. În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ s-a întâlnit cu mai mulți mediatorii comunitari, atât

bărbați, cât și femei, nu toți fiind ei înșiși romi. Primarii din comunele vizitate de Comitetul Consultativ - Briceni, Edineț și Ceadr Lunga - și-au exprimat cu toții satisfacția cu privire la activitatea mediatorilor comunitari și au subliniat efectul pozitiv al activităților acestora în consolidarea cooperării cu autoritățile locale, precum și cu instituțiile de învățământ și de sănătate, contribuind astfel la o mai bună integrare a societății în ansamblu. În timp ce mediatorii romi sunt de ajutor în stabilirea de contacte între familiile rome și cadrele didactice, aceștia nu au dreptul de a fi prezenți fizic în sălile de clasă, spre deosebire de „asistenții școlari romi” din alte state.⁴⁷ Asistența acordată elevilor romi de către mediatorii comunitari romi - datorită faptului că aceștia au responsabilități tematice extinse - este, prin urmare, limitată la reducerea, în cele din urmă, a absenteismului școlar, dar are un impact mic asupra performanțelor școlare ale elevilor romi și asupra abandonului școlar timpuriu. În Edineț, atât primarul, cât și mediatorii romi s-au plâns de lipsa mediatorilor comunitari, indicând faptul că, din cauza numărului mare de locuitori romi din localitate, numărul actual de mediatorii comunitari (doi) era insuficient. Acest lucru a fost cu atât mai surprinzător cu cât, în paralel, Comitetul Consultativ a fost informat de către Agenția Relații Interetnice că nu toate posturile comunitare erau ocupate și că finanțarea anuală pentru mediatorii romi era încă disponibilă în septembrie 2022.⁴⁸ În ultima zi a vizitei, Comitetul Consultativ a fost încântat să afle că primarul din Edineț contactase deja Agenția, solicitând mediatorii comunitari suplimentari și că Agenția va analiza această chestiune.

71. Deși laudă voința politică a autorităților și eforturile financiare depuse pentru a consolida poziția mediatorilor romi și pentru a crește numărul acestora, și pentru că au luat rapid măsuri pentru a remedia efectele negative ale procesului de descentralizare în ceea ce privește angajarea unor astfel de mediatorii, Comitetul Consultativ este totuși îngrijorat de lipsa unei viziuni generale a Agenției Relații Interetnice

⁴² Hotărârea Guvernului nr. 734 din 9 iunie 2026.

⁴³ Principalele obiective au fost următoarele: crearea unui sistem educațional incluziv și eficient, bazat pe principiile echității, nediscriminării și respectării diversității; creșterea gradului de ocupare a forței de muncă de către romi pe piața muncii, precum și a bunăstării economice a acestora, într-o măsură semnificativă; îmbunătățirea stării de sănătate a romilor și asigurarea accesului nediscriminatoriu al acestora la servicii medicale; asigurarea unor condiții de trai decente pentru romi și îmbunătățirea calității vieții acestora; îmbunătățirea participării romilor și reducerea discriminării.

⁴⁴ În decembrie 2017 și, respectiv, 2018, primul și al doilea Forum al mediatorilor romi au avut loc la Chișinău, de asemenea, cu participarea liderilor organizațiilor etno-culturale ale romilor, a primarilor municipiilor dens locuite de romi, a reprezentanților administrației publice locale și a organizațiilor internaționale.

⁴⁵ Hotărârea Guvernului nr. 576 din 3 august 2022. Cele opt domenii prioritare sunt: educația; asistența medicală; dezvoltarea forței de muncă și a antreprenoriatului; protecția socială și locuințele; participarea romilor la viața publică; combaterea discriminării; cultura și mass-media; și activitatea mediatorilor comunitari romi.

⁴⁶ A se vedea [stirile](#) publicate (în limba română) pe site-ul Ministerului Educației și Cercetării, la 18 octombrie 2022.

⁴⁷ Pentru diferența dintre „mediatorii școlari romi” și „asistenții școlari romi”, a se vedea Consiliul European, [Educația copiilor romi în Europa - Formarea mediatorilor și asistenților școlari romi](#) (2004), pp. 7-8.

⁴⁸ În 2018, au fost angajați 31 de mediatorii comunitari. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 17.

asupra nevoilor mediatorilor comunitari la nivel local. Deși personalul Agenției se deplasează, uneori, în anumite municipalități pentru a monitoriza situația, aceasta nu dispune de suficiente capacități umane și financiare pentru a face acest lucru, într-un mod mai sistematic. Comitetul Consultativ este, de asemenea, de părere că distribuția mediatorilor comunitari nu trebuie să fie fixă și limitată ca număr între municipalități, ci municipalitățile cu comunități de romi mai mari din punct de vedere numeric sau municipalitățile deja angajate în îmbunătățirea situației populației locale de romi trebuie să primească mai mult sprijin financiar de la bugetul de stat pentru a recruta mediatorii comunitari. În același timp, toate municipalitățile în care există o astfel de necesitate trebuie să fie încurajate să recruteze mediatorii comunitari.

72. În plus, Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi realizată o reflecție în cadrul Programului național pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022- 2025 și a Planului său de acțiune cu privire la fezabilitatea introducerii în Republica Moldova a practicilor de „asistenți școlari romi” și de „clinici juridice” (a se vedea recomandările aferente la articolele 12 și, respectiv, 4).

73. Comitetul Consultativ solicită autorităților de la toate nivelurile să asigure finanțarea durabilă și punerea în aplicare cuprinzătoare a măsurilor prevăzute în cadrul Programului național pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022- 2025 și a planurilor de acțiuni naționale și locale ale acestuia și să se asigure că punerea în aplicare a acestor planuri de acțiuni este evaluată, în mod periodic, de asemenea, și din perspectiva de gen, cu implicarea reprezentanților romilor, și este coordonată, în mod eficient, în cadrul tuturor ministerelor de resort, al instituțiilor publice și al autorităților locale relevante.

74. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să continue recrutarea și finanțarea mediatorilor din comunitățile de romi, asigurându-se în același timp că aceste posturi sunt distribuite geografic în funcție de mărimea populației locale de romi și de necesitățile municipalităților. De asemenea, autoritățile trebuie să își intensifice eforturile de conștientizare a municipalităților cu privire la oportunitățile de finanțare disponibile pentru mediatorii din comunitățile de romi.

Sprijinul pentru conservarea și dezvoltarea identităților și culturilor minoritare (articolul 5)

75. Sprijinul financiar acordat organizațiilor minorităților naționale prin intermediul Casei Naționalităților, care funcționează în cadrul Agenției Relații Interetnice, s-a dublat între 2015 și 2018.⁴⁹ Cu toate acestea, bugetul Agenției Relații Interetnice rămâne limitat în raport cu nevoile, ceea ce face ca multe proiecte și evenimente (peste 1.000) să fie sprijinite fiecare cu o finanțare foarte mică. Aceste finanțări modeste sunt orientate, în principal, către conservarea muzicii tradiționale sau a folclorului, la festivaluri, concerte și expoziții, la traducerea, tipărirea și prezentarea de cărți, la conferințe, precum și la evenimente de omagiere și comemorare sau la celebrarea unor zile speciale pentru minoritățile naționale și pentru limbile acestora.⁵⁰

76. De asemenea, sunt raportate și unele acțiuni mai inovatoare: în 2021, a fost organizată o masă rotundă virtuală privind promovarea diversității lingvistice și culturale, la care au participat reprezentanți ai Cancelariei de Stat, Ministerului Educației și Cercetării, Consiliul pentru egalitate, Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM) și membri ai organizațiilor etno-culturale ale minorităților naționale. Discuțiile s-au axat pe recunoașterea valorii diversității lingvistice, conservarea și promovarea acestuia în contextul specific al Republicii Moldova. De asemenea, în anul 2022, în incinta Casei Naționalităților a fost expusă o expoziție dedicată victimelor romi ale Holocaustului.

77. Reprezentanții minorităților naționale au fost foarte entuziasmați de practica reluată - după doi ani de pandemie Covid-19 - a Festivalului etno-cultural „Unitate prin diversitate”, organizat de Agenția Relații Interetnice, atât la Taraclia cât și la Chișinău, în perioada 17-18 septembrie 2022. Comitetul Consultativ a sosit în capitală chiar în ziua evenimentului respectiv și a putut observa o participare activă din partea organizațiilor minorităților și mulți vizitatori interesați de standurile și concertele minorităților.

78. În general, reprezentanții minorităților naționale salută sprijinul acordat de stat pentru asociațiile și activitățile lor culturale, dar îl consideră insuficient. Unii s-au plâns de faptul că regulamentul de procedură pentru alocarea fondurilor este disponibil exclusiv în limba română, ceea ce îngreunează accesul lor la informații. Unii, cum ar fi reprezentanții minorității

⁴⁹ A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 36: cheltuielile relevante din bugetul Agenției s-au ridicat, în 2015, la 371.700 MDL (aproximativ 18.000 euro). Această sumă - în comparație cu 2015 - a crescut cu 8,6 %, în 2016 (403.800 MDL sau 19 630 euro); cu 142,5 %, în 2017 (901.400 MDL sau 43.820 euro) și cu 99,2 %, în 2018 (740.300 MDL sau 36.000 euro).

⁵⁰ Ca exemplu, în fiecare an, la 21 februarie, Agenția Relații Interetnice organizează acțiuni dedicate „Zilei Internaționale a Limbii Materne” ca mijloc de a contribui la promovarea limbilor minorităților naționale.

găgăuze, au exprimat regretul că totalul fondurilor alocate minorității lor este mai mic ca procent în comparație cu ponderea lor în totalul populației. Pe de altă parte, minoritățile numeric mai mici au obiectat la acest argument subliniind că, dacă fondurile alocate s-ar baza exclusiv pe ponderea lor în populație, conform rezultatelor recensământului, nu ar putea organiza nici măcar o singură activitate.

79. Comitetul Consultativ a fost informat de mai mulți interlocutori despre intenția autorităților de a ratifica Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare (denumită în continuare „Carta Limbilor”). La momentul vizitei, urma să fie înființat un grup de lucru parlamentar pentru a discuta acest obiectiv, la care să participe parlamentari, reprezentanți ai Consiliului pentru egalitate, experți independenți și reprezentanți ai minorităților naționale. Autoritățile au explicat Comitetul Consultativ că, ele consideră oportună adoptarea unei abordări graduale, având în vedere complexitatea procesului de ratificare a Cartei Limbilor și ținând seama de implicațiile politice pe care le-ar avea acest lucru, de restricțiile bugetare actuale, de inexactitatea estimărilor anterioare privind costurile de punere în aplicare, precum și de pregătirea insuficientă a autorităților de stat și locale pentru punerea în aplicare a prevederilor Cartei Limbilor. Având în vedere evoluțiile anterioare și circumstanțele actuale, Ministerul Educației și Cercetării, responsabil de acest dosar în cadrul guvernului, consideră oportună evaluarea, înainte de ratificare, a unui proiect-pilot privind aplicabilitatea Cartei Limbilor, în șapte localități dens populate de persoane aparținând minorităților naționale⁵¹ și revizuirea și clarificarea angajamentelor care vor fi luate pentru fiecare limbă. De asemenea, este necesară o reflecție suplimentară pentru a identifica mecanismele de aplicare a prevederilor Cartei Limbilor, la nivel central și local, precum și pentru a conveni asupra unui mecanism uniform de monitorizare a implementării acesteia.

80. Reprezentanții minorităților naționale sunt cu toții în favoarea unui proces rapid de ratificare. Acesta este în special cazul reprezentanților minorității naționale ruse, care consideră că ratificarea Cartei Limbilor ar asigura o protecție durabilă a limbii ruse. Acesta este și cazul minorităților mai puțin numeroase, care constată că există puține comunicări oficiale în limbile minoritare respective, care ar putea fi în curând

puse în pericol din cauza scăderii constante a numărului de vorbitori. Toate minoritățile naționale sunt de acord că un element-cheie al reflecției în jurul ratificării este statutul viitor al limbii ruse și implicațiile pe care ratificarea Cartei Limbilor le poate avea în practică, inclusiv pentru limba lor respectivă.

81. În acest sens, în timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ a observat complexitatea situației: în timp ce limba oficială a Republicii Moldova este româna, rusa este una dintre cele trei limbi oficiale în UTA Găgăuzia⁵² și este principala limbă oficială în regiunea transnistreană (a se vedea și articolul 11). Toate textele adoptate și publicate în Monitorul Oficial sunt traduse, în mod sistematic, în limba rusă și făcute publice în limba rusă. În pofida progreselor înregistrate în ultima perioadă de monitorizare în ceea ce privește utilizarea limbii române în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, limba rusă rămâne în mare măsură o „limbă de comunicare interetnică”, cu siguranță pentru persoanele aparținând minorităților naționale și pentru persoanele în vârstă, dar este utilizată, de asemenea, în comunicarea zilnică și de 20% dintre persoanele care s-au declarat moldoveni la recensământ.⁵³ Cea mai mare parte din cota de 20% pentru programele audiovizuale locale în limbile minorităților este acoperită de programe în limba rusă, iar organizațiile minoritare preferă adesea să își tipărească revistele mai degrabă în limba rusă, decât în propria lor limbă. Mulți elevi și studenți din populația majoritară și din minoritățile naționale continuă să fie instruiți în limba rusă în învățământul primar și secundar, în timp ce rusa poate fi, de asemenea, predată ca „limbă străină” în universități. În același timp, Comitetul Consultativ a auzit din partea autorităților dorința de a îmbunătăți statutul limbii ucrainene, de exemplu prin creșterea numărului de școli cu predare în limba ucraineană, ca mijloc de instruire, deoarece minoritatea națională ucraineană este cel mai mare grup minoritar din punct de vedere numeric din Republica Moldova.

82. Comitetul Consultativ reiterează faptul că crearea unor condiții adecvate pentru ca persoanele aparținând minorităților naționale să își păstreze și să își dezvolte culturile și limbile și să își afirme identitatea respectivă este considerată esențială pentru o societate integrată.⁵⁴ Prin urmare, acesta consideră că ar putea fi puse la dispoziție mai multe fonduri la

⁵¹ Municipiile Chișinău, Bălți, Ceadr-Lunga, Soroca și Taraclia, satul Ciobanovca din raionul Anenii Noi și satul Vulcănești din raionul Nisporeni. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 22.

⁵² Alături de moldoveni și găgăuzi. Textul Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei, adoptată în 1994, face referire încă la limba de stat ca fiind „moldovenească”.

⁵³ A se vedea „[Etnobarometru Moldova – 2020](#)”, p. 5.

⁵⁴ A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), al Comitetului Consultativ Drepturile lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale în temeiul Convenției-cadru, adoptat la 24 mai 2012, alin. 25. A se vedea, de asemenea, Înalțul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse](#), (2012), orientarea 10.

nivelul Agenției Relații Interetnice și al altor instituții relevante pentru păstrarea și promovarea identităților și culturilor minoritare. Regulile de procedură pentru alocarea fondurilor trebuie să fie mai clare și accesibile în limbile minorităților. Comitetul Consultativ consideră, de asemenea, că lipsa unor expresii contemporane ale culturilor minoritare în cadrul proiectelor finanțate contribuie la percepția culturilor minoritare ca fiind mai degrabă marginalizate decât ca părți integrante ale societății moldovenești actuale. De asemenea, Comitetul este preocupat de procesul de asimilare tot mai mare observat în rândul minorităților naționale mai puțin numeroase și de atenția redusă pe care acestea o primesc în toate domeniile, în comparație cu minoritățile mai numeroase (a se vedea, de asemenea, articolele 9, 12, 14 și 15).

83. În ceea ce privește procesul de ratificare a Cartei Limbilor, Comitetul Consultativ ia notă de faptul că proiectul Planului de acțiuni al Programului de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2023-2025 (în continuare „proiectul Planului de acțiuni privind relațiile interetnice pentru anii 2023-2025”)⁵⁵ prevede printre acțiunile sale prioritare continuarea procesului de pregătire pentru ratificarea acestei convenții.⁵⁶ Totuși, acesta regretă profund faptul că proiectul-pilot planificat anterior în șapte localități nu a fost demarat niciodată și subliniază, de asemenea, că un studiu de evaluare a costurilor de implementare a Cartei Limbilor, în Republica Moldova, a fost deja realizat, în 2016. Acesta consideră că o ratificare a Cartei Limbilor ar putea ajuta autoritățile să promoveze, în mod structurat, limbile vorbite de minoritățile naționale, inclusiv de cele mai puțin numeroase, și să contribuie la asigurarea condițiilor necesare pentru ca persoanele aparținând minorităților naționale să își dezvolte limba și cultura respectivă ca elemente esențiale ale identității lor, contribuind astfel la punerea în aplicare a articolului 5 din Convenția-cadru.

84. În termeni mai generali, deși această reflecție ar avea probabil un impact și asupra ratificării Cartei Limbilor, Comitetul Consultativ consideră că trebuie oferite clarificări suplimentare cu privire la statutul actual și la protecția viitoare a limbii ruse în cadrul societății moldovenești. Această reflecție ar trebui să fie realizată ținând seama de specificitățile istorice

ale limbii ruse în societatea moldovenească, cum ar fi utilizarea acesteia ca limbă co-oficială și/sau ca „limbă de comunicare interetnică” de către persoane aparținând mai multor minorități naționale, precum și de orice posibil impact asupra practicilor existente în ceea ce privește utilizarea sa actuală.

85. Comitetul Consultativ solicită autorităților să sporească sprijinul financiar disponibil pentru activitățile culturale ale persoanelor aparținând minorităților naționale, să asigure accesul la resursele disponibile pentru toate minoritățile, în special pentru cele mai puțin numeroase și să includă mai multe expresii contemporane ale culturilor minoritare. Reprezentanții minorităților naționale trebuie să fie implicați îndeaproape în procesele decizionale relevante privind alocarea de fonduri.

86. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să clarifice statutul actual și protecția viitoare a limbii ruse, ținând cont de specificitățile sale istorice și practice în cadrul societății moldovenești.

87. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să continue și să finalizeze procesul de ratificare a Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, în vederea realizării acestui angajament de lungă durată.

Promovarea dialogului intercultural și a respectului reciproc (articolul 6)

88. În perioada de raportare, autoritățile și-au reafirmat constant angajamentul, la nivel juridic și politic, de a facilita dialogul intercultural și de a sprijini și promova o identitate civică comună, bazată pe interese comune și pe protecția și promovarea diversității etnice, lingvistice și religioase. În ianuarie 2021 a intrat în vigoare o nouă Lege nr. 139/2020 de modificare a legii anterioare (nr. 274/2011) privind integrarea străinilor din Republica Moldova, pentru a consolida funcționalitatea mecanismului național de incluziune a migranților, de protecție a minorităților și de integrare a perspectivei de gen în elaborarea și planificarea politicilor publice. În plus, un nou Plan de acțiuni pentru anii 2023-2025 de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027, este în curs de finalizare, Ministerul Educației și Cercetării. La 23 septembrie 2022, a

⁵⁵ În cadrul „Obiectivului specific 2.2. „Asigurarea protecției și dezvoltării limbilor minorităților naționale, precum și a promovării diversității lingvistice prin respectarea angajamentelor internaționale ale țării în domeniul limbilor minorităților naționale, astfel încât până la sfârșitul anului 2025 numărul activităților de promovare a acestora să crească cu 5%”.

⁵⁶ Următoarele acțiuni sunt incluse: definirea etapelor și a responsabilităților partenerilor-cheie; schimbul de informații cu experți internaționali cu privire la practicile altor state părți; convocarea de reuniuni cu părțile interesate pentru a revizui și clarifica prevederile care vor fi aplicate pentru fiecare limbă; organizarea unei consultări publice; furnizarea de cursuri de formare pentru autoritățile publice centrale și locale și pentru organizațiile minorităților naționale, pentru profesioniștii din domeniul juridic și al aplicării legii, pentru cadre didactice și jurnaliști; precum și organizarea de evenimente de sensibilizare cu privire la oportunitățile oferite de ratificare.

fost aprobată Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030 (Hotărârea de Guvern nr. 658/2022) și, ulterior, Guvernul a aprobat „Programul privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025” (Hotărârea nr. 808/2022).

89. La 14 iulie 2017, a fost semnat un Acord de cooperare bilaterală între Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Comunitatea Evreiască din Republica Moldova pentru a răspunde necesității de a stabili un parteneriat formal pentru punerea în aplicare a unor proiecte, programe și alte inițiative comune, precum și pentru dezvoltarea unor politici educaționale privind predarea Holocaustului. Acest Acord încredințează, de asemenea, acestui minister sarcina de a elabora noi programe de formare pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ general și universitar, în ceea ce privește predarea Holocaustului, precum și a istoriei, culturilor și tradițiilor minorităților naționale. La 27 ianuarie 2018, în cadrul Casei Naționalităților din Chișinău, a fost inaugurat Centrul-muzeu „Memoria Holocaustului și toleranța interetnică”.⁵⁷ Centrul-muzeu expune documente și cărți istorice, monografii, fotografii și filme documentare. O expoziție separată dedicată memoriei persoanelor de etnie romă victime ale Holocaustului a devenit o caracteristică distinctivă a Centrului-muzeu.

90. După cum a observat Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale, relațiile interetnice actuale din Republica Moldova pot fi caracterizate, în general, ca fiind stabile, armonioase și pașnice. Acestea rămân astfel chiar și la nivelul populației, în ciuda conflictului de la granițele țării ca urmare a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și a aflului, începând cu februarie 2022, a peste 800.000 de refugiați din Ucraina, dintre care aproape 109.000 au solicitat protecție temporară în Republica Moldova și au fost găzduiți în peste 100 de centre de plasament autorizate și adăposturi de urgență, în timp ce aproximativ 710.500 de persoane au fost redirecționate pe cale aeriană, terestră și feroviară către alte țări destinate. În aprilie 2023, pe teritoriul Republicii Moldova se aflau aproximativ 87.924

de străini, dintre care 81.529 de cetățeni ucraineni și 6.395 erau cetățeni ai altor țări.⁵⁸ Comitetul Consultativ constată cu satisfacție că o Linie Verde, pusă la dispoziție de autorități, a procesat aproximativ 9.000 de apeluri în timpul aflului de refugiați și că au fost create centre sociale și de informare (inclusiv trei la Comrat, de către autoritățile UTA Găgăuzia) și o platformă de internet, pentru a colecta ajutoare și donații de la cetățeni. Comitetul Consultativ evidențiază că cetățenii moldoveni aparținând minorităților naționale au contribuit, în mare măsură, la acest efort de primire, după cum au raportat interlocutorii săi din Briceni, Chișinău, Edineț și din UTA Găgăuzia.⁵⁹

91. În domeniul educației, toate informațiile necesare pentru sprijinirea copiilor refugiați din Ucraina au fost puse la dispoziție în limbile română, rusă și ucraineană, pe site-ul oficial al Ministerului Educației și Cercetării. Ministerul monitorizează, de asemenea, procesul de incluziune a copiilor și tinerilor ucraineni veniți ca refugiați din Ucraina în una dintre cele trei opțiuni de școlarizare disponibile: școlarizarea copiilor refugiați în calitate de elevi în instituțiile de învățământ; participarea copiilor la cursuri împreună cu elevii moldoveni, ca audiență; și posibilitatea de a participa la lecții online organizate de instituțiile de învățământ în care au studiat în Ucraina.⁶⁰ Este de laudat faptul că tinerii refugiați ucraineni se pot regăsi în școli în care limba de predare este rusa fără ca acest lucru să creeze tensiuni sau dificultăți.

92. Deși conviețuirea între diversele grupuri etnice și atitudinea autorităților în această privință rămân exemplare, așa cum o reflectă participarea egală a tuturor minorităților naționale la Festivalul Etno-cultural organizat la Taraclia și Chișinău, agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei are, totuși, un impact indirect - deși limitat - asupra atmosferei generale. Drept exemplu în acest sens, Comitetul Consultativ a observat o anumită ezitare a unor persoane de a vizita, anul acesta, standurile minorității ruse din cadrul festivalului etno-cultural anual de la Chișinău.

93. Un alt exemplu se referă la dezbaterile aprinse dintre autoritățile de stat și autoritățile

⁵⁷ Centrul-muzeu, înființat de Agenția Relații Interetnice cu sprijinul politic și financiar al guvernului, este merit, printre altele, să servească drept centru educațional pentru profesori, studenți, reprezentanți ai cercurilor academice și orice alte persoane interesate să discute și să studieze Holocaustul.

⁵⁸ Datele statistice furnizate de Ministerul Afacerilor Interne. A se vedea, de asemenea, [datele ICNUR](#).

⁵⁹ Ca exemplu, timp de șase luni, comunitatea evreiască a creat o echipă anticriză și a oferit asistență socială și/sau medicală pentru 15.000 de cetățeni ucraineni care fugeau de război și a deschis și echipat 11 centre de cazare temporară.

⁶⁰ Potrivit datelor colectate de instituțiile de învățământ, în anul școlar 2022-2023, au fost înscriși în școli și grădinițe 1.854 de copii/tineri refugiați din Ucraina, dintre care 1.167 au fost elevi/studenți și 687 au fost preșcolari. În ceea ce privește limba de predare, din cei 1.067 de elevi înscriși în instituțiile de învățământ general, 155 dintre aceștia au studiat în limba română și 1.012 în limba rusă (sursa: informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării).

UTA Găgăuzia ca urmare a interzicerii de către Parlamentul Republicii Moldova, la 7 aprilie 2022, a utilizării, afișării și distribuirii simbolului Panglica Sfântului Gheorghe, care până atunci nu constituise o problemă.⁶¹ Legea prevede că, în cazul încălcării acestei interdicții, persoanele fizice ar putea fi pasibile de amenzi cuprinse între 4.500 MLD (218 euro) și 9.000 MLD (436 euro) sau de muncă neremunerată de la 30 la 60 de ore în folosul comunității. Simbolurile militare „Z” și „V” au fost, de asemenea, interzise. Ca răspuns la această interdicție, la 29 aprilie 2022, Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat în unanimitate o lege specială pentru a permite utilizarea Panglicii Sfântului Gheorghe pe teritoriul UTA Găgăuzia.⁶² Legea specială stipula că, pe teritoriul Găgăuziei, se autorizează fabricarea, deținerea și purtarea simbolurilor „Marii Victoriei din 9 mai 1945”, care sunt Panglica Sfântului Gheorghe și Drapelul Victoriei. Conform notei explicative a acestei legi speciale, legislatorii găgăuzi au condamnat încercarea autorităților moldovenești de a distorsiona esența Zilei Victoriei și de a o prezenta drept „propagandă de război” în contextul agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei.⁶³ Aceștia au considerat că interdicția autorităților statului a încălcat dreptul la libertatea de exprimare și de opinie și a contrazis normele Declarației Universale a Drepturilor Omului, Constituția, precum și Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei. La 5 mai 2022, Curtea de Apel Comrat (CAC), la sesizarea subdiviziunii teritoriale Comrat a Oficiului Cancelariei de Stat în calitate de reprezentantă plenipotențiară a Guvernului Republicii Moldova în UTA Găgăuzia, a suspendat Hotărârea Adunării Populare a Găgăuziei. Adunarea Populară a UTA Găgăuzia a adoptat apoi o rezoluție care permitea fabricarea, deținerea și purtarea Panglicii

Sfântului Gheorghe pe teritoriul său doar de Ziua Victoriei, pe 9 mai.⁶⁴

94. În plus, potrivit unora dintre interlocutorii Comitetului Consultativ, unele decizii ale liderilor politici din partidul de guvernământ sau comunicări ale acestor lideri, care pun la îndoială loialitatea față de stat din partea anumitor minorități naționale, în general, pun în pericol tradiția de lungă durată a dialogului interetnic și a respectului reciproc în Republica Moldova. Astfel de îndoieli sunt chiar în contradicție cu răspunsurile colectate în contextul Etnobarometrului.⁶⁵ Aceștia și-au exprimat regretul că problemele minorităților și evenimentele culturale ale minorităților au fost ocazional instrumentalizate politic și că unele dintre deciziile luate au creat tensiuni inutile, fiind percepute ca măsuri de represalii împotriva circumscripțiilor electorale locuite de un număr mare de persoane aparținând minorităților naționale, care au acordat un sprijin mai mic partidului politic de guvernământ, la ultimele alegeri. Printre exemplele menționate, auzite de la interlocutori în timpul vizitei, s-au numărat încercarea de a exclude, pentru prima dată după 1994, Bașcanul (Guvernatorul) UTA Găgăuzia din cabinetul de miniștri, excluderea procurorului-șef al UTA Găgăuzia din Consiliul Superior al Procurorilor, interzicerea utilizării Panglicii Sfântului Gheorghe, intenția de a avea buletine de vot disponibile exclusiv în limba română, vacantarea timp de doi ani a funcției de director general al Agenției Relații Interetnice și demiterea neașteptată a directorului adjunct al Agenției în ajunul Festivalului Etno-cultural de la Chișinău, precum și eliminarea sintagmei „minorități etnice” din titulatura consilierului Primului Ministru pentru drepturile omului. Potrivit acestor interlocutori, acest lucru ar putea să alimenteze frica și resentimentele în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, în

⁶¹ Se pare că această invalidare s-a datorat contextului internațional actual al agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, deoarece panglica Sfântului Gheorghe este considerată de unii drept un simbol pro-rus, în timp ce alții o consideră un simbol introdus în timpul Uniunii Sovietice pentru a comemora „Marea Victorie din 9 mai 1945” a trupelor sovietice împotriva trupelor germane ale regimului nazist. Interdicția a fost condamnată și de politicieni din opoziție și de unele organizații publice din Republica Moldova, precum și din regiunea transnistreană. De asemenea, aceasta a dus la unele demonstrații în centrul orașului Chișinău.

⁶² Legea Autonomiei Unității Teritoriale Găgăuzia cu privire la utilizarea simbolurilor Victoriei pe teritoriul Găgăuziei. În aceeași zi, Adunarea Populară a aprobat și o hotărâre privind organizarea și desfășurarea unei acțiuni cu privire la Panglica Sfântului Gheorghe în Găgăuzia, în pofida interdicției legale din partea autorităților centrale.

⁶³ Conform rezumatului executiv al „[Etnobarometrului Moldova – 2020](#)”, p. 5: „Din punct de vedere cultural, majoritatea, moldovenii și minoritățile naționale sunt foarte asemănătoare: aceștia sărbătoresc aceleași sărbători, iar în calendarul lor de sărbători se regăsește un amestec de date religioase și date transmise din perioada sovietică. Ziua Victoriei este în continuare importantă pentru moldoveni și pentru aproape jumătate dintre cei care se identifică drept români, dar într-o măsură mai mică decât pentru minorități. Atât minoritățile naționale, cât și etnicii moldoveni nu consideră Ziua Europei, care coincide cu Ziua Victoriei, ca fiind o sărbătoare la fel de importantă.”

⁶⁴ [Парламент молдавской автономии Гагаузии разрешил носить георгиевские ленты 9 мая](#) (in Russian).

⁶⁵ A se vedea „[Etnobarometrul Moldova – 2020](#)”, p. 4: „Relația dintre afinitatea culturală a minorităților naționale față de alte state și loialitatea acestora față de statul în care locuiesc este complexă. Toate minoritățile naționale simt legături culturale strânse cu un număr de state, ceea ce ar putea fi interpretat ca o normalizare a identităților multiple. În același timp, minoritățile își mărturisesc loialitatea față de stat și, într-o proporție covârșitoare, văd Republica Moldova ca fiind singura lor casă.”

special în rândul persoanelor aparținând minorităților rusă și găgăuză, dar și în rândul minorităților naționale vorbitoare de limbă rusă în general, care se simt vizate în mod negativ și inutil. Aceștia au raportat că această atitudine este contraproductivă și nu conduce la relații interetnice pașnice și la o societate coerentă. Dimpotrivă, aceasta ar putea duce la o creștere a tensiunilor interetnice într-o țară care până acum și-a gestionat foarte bine diversitatea etnică. Aceștia se tem, de asemenea, că astfel de declarații ar putea duce, în practică, la excluderea minorităților naționale din anumite structuri, la înstrăinarea în continuare a persoanelor aparținând minorităților naționale din societatea majoritară, pentru a le împiedica să lucreze în serviciile publice sau pentru a le determina să nu își declare apartenența etnică la viitorul recensământ.

95. Comitetul Consultativ reiterează faptul că este esențial ca toate segmentele societății, majorități și minorități deopotrivă, să fie abordate, pentru ca strategiile de integrare să faciliteze, în mod eficace, formarea unor structuri societale în care diversitatea și valoarea acestora să fie recunoscute și încurajate, prin recunoaștere, respect reciproc și angajament activ din partea tuturor. În plus, subliniază că programele de promovare a respectului și a înțelegerii interculturale, precum și a integrării societale trebuie să fie dezvoltate ca un proces global, care să implice atât persoanele aparținând minorităților, cât și majorităților deopotrivă și să includă toate sferile relevante ale vieții, pe baza recunoașterii comunităților minoritare și a persoanelor care aparțin acestora, ca parte integrantă și egală a societății. Sarcina integrării nu trebuie lăsată doar în sarcina persoanelor aparținând minorităților naționale, ci este un proces de acomodare reciprocă și de implicare activă care implică toți membrii societății ca persoane individuale sau grupuri organizate.⁶⁶

96. Comitetul Consultativ consideră că, în ansamblu, capacitatea Republicii Moldova de a gestiona cu succes diversitatea etnică, inclusiv în circumstanțe dificile, este de lăudat și ar putea servi chiar ca model. Cu atât mai regretabil este faptul că incidentele cu o dimensiune interetnică își găsesc ecou - din fericire într-o măsură limitată - chiar în Republica Moldova, ca o consecință indirectă a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei. Acest lucru denotă faptul că susținerea și promovarea unei identități civice comune rămâne o provocare în Republica Moldova și este încă un obiectiv în curs de realizare - în ciuda îmbunătățirilor considerabile observate în ultima perioadă de raportare - așa cum se vede, de exemplu, în dorința sporită a populației, inclusiv a persoanelor și funcționarilor

aparținând minorităților naționale, de a considera limba română ca fiind limba oficială de stat, de a utiliza limba română în comunicările lor (oficiale) și de a solicita mai multe oportunități de învățare a acesteia. În plus, Comitetul Consultativ crede cu tărie că susținerea și promovarea unei identități civice comune este un proces bilateral: acesta nu ar trebui să se limiteze la manifestarea loialității față de stat, ci implică, de asemenea, respectul reciproc și acceptarea diversității etnice, precum și a diferitelor culturi, tradiții și puncte de vedere. În acest sens, partidele politice tradiționale trebuie să se abțină de la adoptarea de măsuri și de la utilizarea unui discurs care are efecte negative asupra persoanelor aparținând minorităților naționale sau care este orientat împotriva acestora.

97. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să continue, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale și cu autoritățile locale în cauză, eforturile lor de a sprijini și promova o identitate civică comună bazată pe interese comune și de a continua să protejeze și să promoveze diversitatea etnică, lingvistică și religioasă ca parte integrantă și valoroasă a societății.

⁶⁶ A se vedea [Comentariul tematic nr. 4](#), alin. 53-54. Înalțul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse](#), orientarea 12.

Protecția persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva rasismului și a discursului de instigare la ură, inclusiv în mass-media, și organele de aplicare a legii și respectarea egalității și a drepturilor omului (articolul 6)

98. În perioada de raportare, au fost adoptate noi acte legislative semnificative și au fost întreprinse acțiuni practice⁶⁷ pentru a preveni discriminarea rasială și intoleranța, pentru a combate toate formele de rasism, xenofobie și antisemitism, inclusiv în mass-media. Dispozițiile generale ale Hotărârii Guvernului privind condamnarea antisemitismului și promovarea toleranței, adoptată la 18 ianuarie 2019, confirmă fără echivoc poziția guvernului în ceea ce privește condamnarea, prevenirea și combaterea oricăror manifestări de ură, xenofobie, antisemitism și alte forme de discriminare. De asemenea, în aprilie 2021, a fost introdusă în Codul penal o definiție a termenului „Holocaust”.⁶⁸ În aprilie 2022, Parlamentul a adoptat Legea nr. 111/2022 de modificare a Codului penal cu privire la incriminarea discursului de instigare la ură.⁶⁹ În plus, Codul contravențional a fost completat cu articolul 701, care pedepsește acțiunile intenționate, solicitările publice, diseminarea de informații sau alte forme de informații publice care au ca scop incitarea la discriminare comisă pe baza prejudecăților.⁷⁰

99. Codul serviciilor media audiovizuale⁷¹ care a intrat în vigoare în ianuarie 2019, transpune prevederile Directivei UE privind serviciile media audiovizuale și prevede reglementarea posturilor de televiziune și de radio. Acesta definește și reglementează discursul de instigare la ură și stabilește sancțiuni clare pentru discursul de instigare la ură în mass-media audiovizuală. Codul interzice, în mod expres, difuzarea de programe audiovizuale care constituie un discurs de instigare la ură în spațiul audiovizual național.

Codul interzice, de asemenea, discriminarea în orice program audiovizual, cum ar fi știri și dezbateri, informări privind probleme de interes public sau de natură politică, economică, socială și culturală și prevede că, în orice program audiovizual de știri și dezbateri privind probleme de interes public referitoare la minoritățile etnice și religioase, sunt prezentate opiniile acestor minorități.⁷² În articolul 84 din cod sunt prevăzute o gamă largă de sancțiuni, începând cu avertismente publice și amenzi de 5.000 MDL (250 EUR), până la amenzi cuprinse între 40.000 MDL (2.000 euro) și 100.000 MDL (5.000 euro) pentru încălcarea articolelor 12 și 17 privind discursul de instigare la ură.

100. Consiliul Audiovizualului recomandă furnizorilor de servicii media audiovizuale să respecte aceste principii. În plus, acesta organizează seminarii de formare pentru radiodifuzorii, jurnaliștii și redactorii șefi de la posturile de televiziune și de radio privind acoperirea diversității și nediscriminarea în mass-media. Consiliul pentru egalitate, împreună cu Oficiul Avocatului Poporului a oferit, de asemenea, o serie de sesiuni de formare în domeniul drepturilor omului, al egalității și/sau al combaterii rasismului și discriminării. Formarea a vizat funcționarii publici, mass-media, societatea civilă, asistenții judiciari, experții departamentelor raionale de asistență socială și protecție a familiei.⁷³ De asemenea, au fost organizate formări și în afara capitalei, cum ar fi pentru personalul Procuraturii din Bălți, Anenii Noi și Orhei.

101. Mai recent, pentru a consolida capacitățile agenților de poliție, au fost organizate cursuri de formare privind protecția drepturilor omului, cu un accent special pe minoritățile naționale, căile de atac împotriva infracțiunilor motivate de ură și a violenței rasiale, investigarea eficientă, sancționarea și monitorizarea tuturor plângerilor aferente. Aplicarea legislației penale și

⁶⁷ Pentru mai multe detalii cu privire la aceste acțiuni, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#) pp. 15-16.

⁶⁸ A se vedea Hotărârea Parlamentului nr. 78 din 23 aprilie 2021, care definește „Holocaustul” ca fiind „persecuția, anihilarea și exterminarea sistematică, sponsorizată de stat, a unui număr mare de membri ai comunității evreiești de către Germania nazistă și aliații și colaboratorii acesteia, între anii 1933 și 1945”. Definiția a fost inspirată de definiția de lucru a „antisemitismului” adoptată de Alianța Internațională pentru Memoria Holocaustului (IHRA).

⁶⁹ A se vedea articolul 346 din [Codul penal](#) și articolul 701 din [Codul contravențional](#) (ambele în limba română).

⁷⁰ A se vedea articolul 701 din Codul contravențional (în limba română).

⁷¹ [Codul serviciilor media audiovizuale](#) interzice, în mod expres, programele audiovizuale care sunt „susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau pe discriminarea pe criterii de sex, de „rasă”, de naționalitate, de religie, de dizabilitate sau de orientare sexuală” (art. 11 alin. 2 litera A). Codul interzice, de asemenea, comunicările audiovizuale comerciale care includ și/sau promovează orice discriminare bazată pe aceste motive. (articolul 63, alin. 4, litera D).

⁷² A se vedea articolul 13 alin. 6 și 10 și articolul 17, alin. 3 din [Codul serviciilor media audiovizuale](#).

⁷³ Ca exemple concrete, Consiliul pentru egalitate a organizat un curs de formare „Mesaje care responsabilizează, unesc și promovează toleranța zero față de stigmatizare și discriminare” pentru 15 jurnaliști, precum și un curs de formare privind discriminarea, rasismul și xenofobia pentru angajații atât ai Inspectoratului Național de Patrulare, cât și ai Regimentului de Patrulare Nord al Inspectoratului Național de Patrulare, în Chișinău și, respectiv, Bălți. Pentru mai multe detalii referitoare la numele, datele, locațiile, numărul de participanți și organizațiile partenere ale acestor sesiuni de formare, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 28-29.

contravenționale în domeniul infracțiunilor motivate de prejudecăți, dispreț sau ură a fost inclusă ca subiect specific în programul de formare pentru 2020. Particularitățile investigării și examinării infracțiunilor motivate de prejudecăți sau ură au fost, de asemenea, incluse în Planul modular de formare continuă a judecătorilor și procurorilor, precum și a agenților de poliție. Pe parcursul anului 2019, au fost desfășurate 19 activități de formare pe această temă, cu 620 de beneficiari. De asemenea, în perioada 2019-2020, Institutul Național al Justiției a desfășurat cursul electronic HELP în domeniul antidiscriminării și cinci activități de formare în domeniul „nediscriminării și egalității”. De asemenea, în cadrul proiectului regional „Consolidarea accesului la justiție prin intermediul mecanismelor non-judiciare de compensare pentru victimele discriminării, infracțiunilor motivate de ură și discursului de instigare la ură”, în cadrul unui program comun CoE/UE al țărilor din Parteneriatul Estic, au fost organizate două cicluri de formare a formatorilor, în perioada 2019-2021, în domeniul discriminării și egalității, precum și pe dimensiunea urmării penale. Cei 21 de formatori au format ulterior 1.900 de agenți de poliție districtuali și 625 de agenți de urmărire penală.⁷⁴

102. În pofida acestor evoluții legislative și a acestor cursuri de formare, Comitetul Consultativ a fost informat de către interlocutorii săi despre câteva cazuri de rasism și intoleranță, în principal împotriva persoanelor aparținând minorităților romă și evreiască. Reprezentanții ambelor minorități au raportat o lipsă de condamnare și de reacție din partea poliției și a autorităților publice și au subliniat faptul că, din cauza acestei lipse de reacție, se întâmplă ca incidentele să nu fie întotdeauna documentate sau raportate. Un astfel de caz raportat a fost un atac (violență colectivă). Într-un cartier de romi din Otaci, care nu a fost condamnat cu fermitate de către autoritățile publice. Unele persoane aparținând minorității evreiești s-au plâns, de asemenea, de lipsa de reacție a poliției și a autorităților municipale din Chișinău atunci când pe un perete din apropierea unui magazin deținut de un evreu a fost pictat un graffiti reprezentând o svastică. Acesta a rămas vizibil până când proprietarul a decis să curețe, în sfârșit, el însuși peretele. În plus, interlocutorii din grupurile religioase au raportat că musulmanii sau persoanele cu o culoare mai închisă a pielii, fie că sunt resortisanți, fie străini, sunt, se pare, mai mult cercetați la controalele de frontieră sau în timpul controalelor poliției.

103. Reprezentanții romilor și-au exprimat îngrijorarea cu privire la prejudecățile care persistă în societate și în rândul funcționarilor publici și care, uneori, echivalează cu un discurs de instigare la ură. În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ a auzit declarații ale unor funcționari publici care erau pline de stereotipuri negative, referindu-se la romi ca fiind persoane care trăiesc din prestații sociale și nu sunt interesate să muncească, precum și ca fiind părinți care nu prețuiesc educația și nu doresc să își trimită copiii la școală, ca și cum aceasta ar fi o practică generală.

104. Comitetul Consultativ a auzit, de asemenea, dezbateri privind tratamentul diferit aplicat refugiaților romi din Ucraina. În martie 2022, Oficiul Avocatului Poporului a solicitat municipalității din Chișinău să închidă de urgență centrul temporar pentru refugiați deschis la un spital din Chișinău, care trata pacienții cu tuberculoză și Covid-19, argumentând că instituțiile medicale deserveșc un alt scop. Oficiul a precizat că refugiații au nevoie de locuri în care să poată beneficia de asistență socială și nu de asistență medicală și nu trebuie cazați într-un loc care poate reprezenta o amenințare pentru refugiați și poate limita accesul la serviciile medicale. În timpul unei vizite la fața locului efectuate de Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanului), s-a constatat că centrul găzduia peste 600 de refugiați, majoritatea fiind de etnie romă. Într-o scrisoare adresată primarului orașului Chișinău, Primului Ministru și Ministrului Protecției Sociale, Avocatul Poporului a declarat că găzduirea refugiaților de etnie romă într-o instituție medicală necorespunzătoare poate fi percepută ca o abordare stigmatizantă față de această categorie de refugiați. Ca răspuns la această scrisoare, Șeful Direcției de Sănătate din Chișinău a declarat, la 28 martie 2022, că acest centru de refugiați va fi închis începând cu 1 aprilie. Acesta a declarat, de asemenea, că afirmațiile potrivit cărora persoanele ar putea fi infectate cu tuberculoză sau Covid sunt înșelătoare, subliniind că refugiații au fost plasați inițial într-o clădire separată unde nu existau pacienți cu tuberculoză. Potrivit acestuia, nu existau, prin urmare, riscuri de infectare, iar spațiile au fost dezinfectate înainte de găzduirea refugiaților.

105. În urma acestei intervenții, refugiații ucraineni romi au fost plasați aproape exclusiv la Manejul de Atletică Ușoară (împreună de câțiva azeri și uzbeki). Acest lucru a fost criticat de organizațiile care apără drepturile romilor.⁷⁵ Comitetul Consultativ a fost informat că această

⁷⁴ Pentru mai multe informații referitoare la numărul de participanți formați și proiectele aferente, consultați [Informațiile suplimentare ale autorităților din Republica Moldova privind minoritățile naționale](#) (iunie 2019 - august 2021), p. 9.

⁷⁵ Pentru mai multe detalii, a se vedea Centrul European pentru Drepturile Romilor (CEDR), „[Romii ucraineni din Moldova se confruntă cu segregare, condiții precare și - fără documente - nu au unde să se ducă](#)”, publicat la 8 martie 2022.

decizie a fost luată în urma unei discuții la care au participat diverse autorități și instituții, membri ai parlamentului, reprezentanți ai Consiliului pentru egalitate și ai Oficiului Avocatului Poporului, precum și reprezentanți ai organizațiilor de romi din Republica Moldova și mediatori ai comunității romi. Toți participanții, cu excepția unuia singur, au ajuns la concluzia că ar fi de preferat ca toți refugiații romi să fie puși laolaltă pentru a facilita munca mediatorilor comunitari și a lucrătorilor umanitari și pentru a reduce costurile de transport, de documentare și de aprovizionare cu alimente.⁷⁶

106. Comitetul Consultativ observă că dreptul la educație pentru copiii din familiile de refugiați din Ucraina a fost garantat, în mod sistematic - cu excepția notabilă a copiilor de etnie romă.⁷⁷ Deși dreptul de acces la educație este asigurat de autorități tuturor refugiaților din Ucraina, inclusiv refugiaților romi, Comitetul Consultativ regretă că doar un număr mic de copii ucraineni refugiați de etnie romă au fost înscriși, în mod efectiv, în sistemul de învățământ, fie în grădinițe, fie la școală. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ ia notă, în mod pozitiv, de faptul că, cu toate acestea, copiii refugiați de etnie romă au primit elementele de bază necesare și au conexiune la internet, iar unii dintre aceștia au beneficiat de activități instructiv-educative datorită sprijinului partenerilor instituționali și al organizațiilor neguvernamentale romi.⁷⁸

107. Deși Comitetul Consultativ recunoaște că plasarea refugiaților romi din Ucraina în centre separate pentru refugiați a fost - cel puțin într-o a doua etapă - rezultatul unei decizii colegiale, care a implicat și reprezentanți ai minorității naționale romi (dar nu neapărat refugiați de etnie romă vizați de măsură), Comitetul subliniază că această decizie ar putea constitui un caz de profilare etnică și discriminare bazată pe culoarea pielii și pe etnie.

108. Comitetul Consultativ observă că, în ciuda formelor existente și persistente de intoleranță și prejudecăți față de romi în societatea moldovenească, antițigianismul nu este recunoscut ca o formă specifică de rasism și nici nu este considerat un factor agravant. Ar putea fi luată în considerare înființarea unui grup de lucru

mixt, compus din reprezentanți ai autorităților de stat relevante, ai instituțiilor pentru egalitatea de șanse și drepturile omului, cadre universitare, profesioniști din domeniul juridic și reprezentanți ai societății civile romi, cu privire la necesitatea și fezabilitatea recunoașterii în legislație a antițigianismului (sau, în mod alternativ, a „rasismului împotriva romilor”) ca formă specifică de rasism. În plus, Comitetul Consultativ regretă faptul că definiția „Holocaustului” adoptată în Codul penal nu include nicio referire la victimele de etnie romă ale Holocaustului, ceea ce nu este în conformitate cu recomandările relevante ale Consiliului Europei către statele membre.⁷⁹

109. În plus, în ciuda diverselor măsuri de formare care promovează drepturile omului, egalitatea și lupta împotriva rasismului, Comitetul Consultativ observă că o astfel de formare nu are, în mod necesar, deocamdată ca rezultat reacții și condamnări mai rapide din partea poliției sau a autorităților publice, sau o creștere a încrederii în aceste instituții din partea persoanelor aparținând minorităților naționale. Sunt necesare mai multe eforturi de conștientizare și formare, implicând și persoane aparținând minorităților naționale cele mai vulnerabile la violența rasistă și la discursul de instigare la ură, deoarece acestea și-ar putea împărtăși propriile experiențe. Recentele modificări aduse Codului penal și Codului contravențional în ceea ce privește incriminarea discursului de instigare la ură și sancționarea informațiilor publice care au ca scop incitarea la discriminare reprezintă un pas pozitiv. Comitetul Consultativ așteaptă cu nerăbdare să primească informații cu privire la punerea în aplicare a acestei legislații modificate, inclusiv date statistice relevante pentru minoritățile naționale.

110. Comitetul Consultativ solicită autorităților să investigheze, în mod eficace, și să reacționeze, în mod adecvat, la toate cazurile presupuse, care ar putea constitui discriminare rasială și profilare etnică pentru persoanele aparținând minorităților naționale și grupurilor religioase. Autoritățile ar trebui să condamne și să sancționeze mai sistematic incidentele antiminoritare și să se abțină de la răspândirea prejudecăților și de la

⁷⁶ Manejul de Atletică Ușoară a fost închis. Refugiații ucraineni de etnie romă au fost mutați în centrul de refugiați Testimiteanu.

⁷⁷ Toți copiii din familiile de refugiați din Ucraina pot participa la procesul educațional, la cererea părinților sau a reprezentanților lor legali. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a indicat că instituțiile publice nu au reușit întotdeauna să convingă părinții romi să își trimită copiii la școală.

⁷⁸ Informații și date furnizate de Ministerul Educației și Cercetării.

⁷⁹ A se vedea [Recomandarea CM/Rec\(2022\)5 privind trecerea la comemorarea Holocaustului și prevenirea crimelor](#) împotriva umanității, adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 martie 2022: „Rememorarea Holocaustului și a crimelor comise de naziști, de complicii și colaboratorii acestora” este, în primul rând, comemorarea tuturor victimelor crimelor naziste, și anume evreii, care au fost țintele principale și sistematice ale regimului național-socialist, persoanele cu dizabilități, romii și sinții, slavii - în special polonezii -, homosexualii, martorii lui Iehova, opozanții politici, membrii mișcărilor de rezistență, prizonierii de război sovietici, „inadaptați sociali” și alții.”

tratarea diferită a refugiaților ucraineni de etnie romă.

111. Comitetul Consultativ invită autoritățile să ia în considerare înființarea unui grup de lucru, care să implice, printre altele, autoritățile de stat relevante, instituțiile pentru egalitatea de șanse și drepturile omului, cadrele universitare, profesioniștii din domeniul juridic și reprezentanții societății civile române, pentru a examina necesitatea și fezabilitatea includerii rasismului împotriva romilor ca formă specifică de rasism, în legislația relevantă.

Dreptul oricărei persoane de a-și manifesta convingerile religioase (articolul 8)

112. Conform recensământului populației din 2014, 2.611.800 de persoane și-au declarat apartenența religioasă. Din acest număr, 96,8% s-au declarat creștini ortodocși (cu 1,3 % mai mult decât în 2004).⁸⁰ Aproximativ 193.000 de persoane (6,9 % din populație) nu au răspuns și nu au specificat nicio afiliere religioasă.

113. În conformitate cu o nouă lege adoptată de Parlament în aprilie 2018, responsabilitatea de a înregistra organizațiile non-profit, inclusiv cultele religioase, a fost transferată de la Ministerul Justiției la Agenția pentru Servicii Publice (ASP) înființată în mai 2017.⁸¹ Conform acestei legi, ASP poate refuza înregistrarea unui cult religios, indicând motivele deciziei sale, „dacă documentele constitutive prezentate de cultul religios nu sunt conforme cu prevederile prezentei legi și/ sau îndeplinirea unora dintre practicile și riturile sale religioase afectează interesele societății, securitatea statului, viața umană și sănătatea fizică și psihică, pune în pericol ordinea publică, contravine grav principiilor moralei și drepturilor și libertăților altor persoane”.⁸² În plus, timpul de procesare pentru înregistrarea cultelor religioase a fost redus până la cel mult 15 zile.⁸² În plus, timpul de procesare pentru înregistrarea cultelor religioase a fost redus până la cel mult 15 zile.⁸³ În urma intrării în vigoare a Legii nr. 31/2018, nu a fost refuzată

înregistrarea niciunui cult religios. În prezent, în Registrul de Stat al Persoanelor Juridice din Republica Moldova sunt înregistrate 40 de culte religioase.⁸⁴

114. În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ s-a întâlnit cu reprezentanți ai diverselor confesiuni, inclusiv din partea confesiunilor evreiască, musulmană, romano-catolică și protestantă (luterană). Aceștia au subliniat faptul că, deși dreptul de a-și manifesta convingerile religioase este respectat, în general, se chinuie să își facă auzită vocea cu privire la problemele minoritare sau religioase din cauza poziției lor minoritare în comparație cu Biserica Creștină Ortodoxă (a se vedea articolul 15). Unul dintre cele mai problematice domenii de preocupare pus în discuție de interlocutorii confesiune musulmană este absența unui cimitir musulman.

115. Comitetul Consultativ reiterează importanța faptului ca persoanele aparținând minorităților naționale și care practică o anumită religie să aibă acces adecvat la lăcașuri de cult. Acesta salută faptul că modificarea legislativă referitoare la transferul de autoritate menționat mai sus a facilitat înregistrarea organizațiilor religioase, răspunzând astfel uneia dintre recomandările sale din ultimul ciclu.⁸⁵

116. Comitetul Consultativ invită autoritățile să intre în dialog cu reprezentanții comunității musulmane cu privire la cererea acestora de a avea propriul cimitir.

Mijloacele de radiodifuziune și presa scrisă în limbile minorităților (articolul 9)

117. Dreptul de a produce și de a difuza programe de radio și televiziune în limbile minorităților naționale este garantat în temeiul Codului serviciilor media audiovizuale.⁸⁶ Codul conține dispoziții privind principiile comunicării audiovizuale, de care sunt obligați toți furnizorii de servicii media.⁸⁷ Diferitele sale capitole se referă la limbile de difuzare, care includ limbile minorităților naționale, la echilibrul programelor audiovizuale și la respectarea normelor

⁸⁰ Aproximativ 1% s-au declarat bapțiști creștini evanghelici, 0,7% martori ai lui Iehova, 0,4% creștini pentecostali, 0,3% adventiști de ziua a șaptea, 0,1% romano-catolici și 0,5% au indicat o altă confesiune decât cele menționate mai sus. Ponderele persoanelor care s-au identificat ca ateii și nereligioși (agnostici) a fost de 0,2% (cu 1,2% mai mult decât în 2004).

⁸¹ A se vedea Legea Parlamentului nr. 31 din 16 aprilie 2018 privind modificarea și completarea unor acte legislative. ASP a fost înființată prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 22 mai 2017.

⁸² În conformitate cu articolul 19 alin. (7) din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie.

⁸³ În temeiul articolului 19 alin. (4), astfel cum a fost modificat prin [Legea nr. 31/2018](#) (în limba română).

⁸⁴ Pentru o listă completă a confesiunilor religioase înregistrate, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 37.

⁸⁵ A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 51.

⁸⁶ [Codul serviciilor media audiovizuale](#) (Legea nr. 174 din 8 noiembrie 2018) a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019. La data intrării în vigoare a prezentului cod, Codul audiovizualului nr. 260/2006 a fost abrogat.

⁸⁷ Aceste principii includ libertatea de exprimare, independența editorială, acuratețea relatărilor, protecția minorilor și a persoanelor cu dizabilități, echilibrul de gen, protecția spațiului audiovizual național, transparența răspunderii, accesul la evenimentele importante și protecția jurnaliștilor.

ortografice, de pronunție, morfologice și sintactice ale limbilor. În conformitate cu articolul 4 alin. (7) din acest cod, furnizorii de servicii mass-media trebuie să difuzeze programe audiovizuale locale în proporție de cel puțin 80% în limba română, în timp ce 20% pot fi în alte limbi. În regiunile din Republica Moldova în care persoanele aparținând minorităților naționale constituie majoritatea populației, furnizorii de servicii media audiovizuale sunt obligați, în conformitate cu articolul 4 alin. (8) din prezentul cod, să difuzeze programe audiovizuale locale în limba minorității respective în proporție de cel mult 75% și cel puțin 25% în limba română (în ciclul de monitorizare anterior era de cel puțin 20%). Cu toate acestea, în practică, producția regională și locală de televiziune și radio constă, în cea mai mare parte, în programe în limba rusă, adesea prin redifuzare de emisiuni produse în afara Republicii Moldova.⁸⁸

118. Opt posturi de radio și opt posturi de televiziune difuzează programe în limbile minorităților naționale, și anume bulgară, găgăuză, romani și rusă. Unele dintre aceste posturi de televiziune retransmit, de asemenea, canale de televiziune din Bulgaria sau din Turcia.⁸⁹ Pe lângă aceste posturi private de radio și televiziune, Instituția Publică națională Compania „Teleradio-Moldova” oferă mai multe programe audiovizuale în limbile minorităților naționale pe canalele de televiziune „Moldova-1” și „Moldova-2” și pe „Radio Moldova”. Spre exemplu, în 2020, „Moldova-1” a produs și difuzat 77 de programe în limbile minorităților naționale, cum ar fi „Svitanok” (în limba ucraineană), „Unda Bugeacului” (în limba bulgară) și „Russkii Mir” (în limba rusă), cu un volum total de 38 de ore și 30 de minute. În plus, compania publică regională de radiodifuziune „Teleradio Găgăuzia” oferă servicii de televiziune și radio destinate populației găgăuze care locuiește în UTA Găgăuzia.

119. În ceea ce privește presa scrisă, există un număr foarte limitat de ziare, reviste sau resurse de internet în limbile bulgară, găgăuză, romani sau ucraineană. În timpul vizitei sale la Briceni, Comitetul Consultativ a observat că un jurnalist de la o asociație a minorității ucrainene a preferat

să publice revistele și buletinele informative ale asociației în limba rusă și parțial în limba română, în loc de ucraineană, considerând că astfel acestea ar ajunge la mai mulți cititori. Lipsa unei selecții atractive, care să includă știri regulate și divertisment de calitate pe teme contemporane de interes pentru minoritățile naționale, contribuie, după cum se pare, la un sentiment de marginalizare în rândul acestora și determină consumul de mass-media străine. Reprezentanții minorităților naționale consideră, de asemenea, că oferta de programe de televiziune și de radio este puțin atractivă pentru comunitățile lor, deoarece acestea prezintă, în principal, programe de cultură și muzică tradiționale, fără a le oferi reprezentanților minorităților naționale posibilitatea de a influența conținutul acestor programe.

120. Comitetul Consultativ a fost informat că, din ianuarie 2022, programul „Sub un singur cer” de la postul public de televiziune „Moldova 1”, care a prezentat timp de mai mulți ani activitățile mai multor minorități, inclusiv a celei evreiești, a fost închis. Reprezentanții minorităților naționale au regretat această decizie. Autoritățile au comunicat că această decizie a Companiei Naționale a Audiovizualului Public „Teleradio-Moldova” a fost motivată de necesitatea de a optimiza resursele disponibile, de a revizui grilele de emisie și de a moderniza produsele audiovizuale. Cu toate acestea, ele au subliniat că mai multe programe audiovizuale în limbile minorităților, în special în bulgară, găgăuză, romani, rusă și ucraineană,⁹⁰ sunt încă difuzate de canalul de televiziune de stat și că, în 2023, timpul de difuzare rezervat pentru astfel de programe include 748 de ore și 15 minute, ceea ce reprezintă o ușoară creștere în comparație cu timpul de difuzare din 2022. De asemenea, Comitetul Consultativ a fost informat că, în perioada 1 ianuarie 2018 - 10 aprilie 2019, Consiliul Audiovizualului a efectuat o monitorizare tematică a timpului și spațiului de emisie dedicat comunității rome de către furnizorii de servicii media. În această perioadă, din cei 57 de furnizori de servicii de televiziune activi în țară, 21 au dedicat timp și spațiu de emisie comunității rome. Dintre cei 55 de furnizori

⁸⁸ Se pare că există emisiuni bisăptămânale de 30 de minute în limba ucraineană și emisiuni lunare de câte 30 de minute fiecare, în limbile bulgară, găgăuză și romani.

⁸⁹ Două posturi de televiziune (NTS și STV) și un post de radio (Albena) emit în limba bulgară; cinci posturi de televiziune (TV- Găgăuzia, ATV Coguk, ATV, TV Bizim Dalgamiz și ENI Ai) și șase posturi de radio (GRT FM, Bugeac FM, Bizim Dalgamiz FM, PRO 100 Radio, Autonomia Noastră și Radio Sud) emit în limba găgăuză; un post de televiziune (NOAH TV) și un post de radio (Romano Patrin FM) emit în limba romani. Postul de televiziune NTS emite în limbile bulgară și română, precum și în limba rusă, și retransmite postul de televiziune BNT din Bulgaria. Postul de televiziune TV-Găgăuzia retransmite canalul de televiziune în limba turcă TV TRT din Turcia. Alte canale de televiziune transmit în limbile bulgară, găgăuză, română și rusă.

⁹⁰ Cum ar fi emisiunile bilunare „Unda Bugeacului” în limba bulgară și „Gagauz Occa” în limba găgăuză, emisiunea „Petalo Romano” în limba romani, emisiunea în limba rusă „Casa noastră comună” difuzată de două ori pe lună și emisiunea săptămânală „Щотижневик” („Săptămânalul”), în limba ucraineană, lansată în 2022, pentru a satisface interesele refugiaților care s-au stabilit temporar sau au solicitat azil în Republica Moldova.

de servicii de radio activi, doar cinci au oferit timp de antenă comunității rome. Cei 21 de furnizori de servicii media de televiziune au dedicat 27 de ore de emisie pentru a prezenta problemele romilor, în timp ce furnizorii de servicii radio au dedicat doar 25 de minute.⁹¹

121. Lipsa de capacitate tehnică la nivel local, precum și lipsa gravă de finanțare pentru a produce programe de calitate în limbile minorităților, în special în timpul procesului de digitalizare, identificate de Comitetul Consultativ în cel de-al patrulea Aviz al său, rămân o problemă.⁹² Comitetul Consultativ consideră, de asemenea, că este vital ca profesioniștii din domeniul mass-media și jurnaliștii să obțină o formare adecvată pentru a crește gradul de conștientizare și sensibilitate față de nevoile și preocupările specifice și contemporane ale diverselor comunități din societate și pentru a se asigura că sunt capabili să prezinte comunitățile minoritare ca parte integrantă a societății (a se vedea articolul 6), inclusiv prin implicarea activă a jurnaliștilor și a profesioniștilor din domeniul mass-media din rândul minorităților în pregătirea, prezentarea și producția de programe atât în limba de masă, cât și în limbile minoritare.

122. De asemenea, Comitetul Consultativ constată că, în conformitate cu noul Cod, cota minimă de difuzare în limba română în regiunile din Republica Moldova în care persoanele aparținând minorităților naționale constituie majoritatea populației, a crescut de la 20% la 25%. Deși, din principiu, orice reducere a cotei de difuzare în limbile minorităților ar putea fi considerată un pas înapoi în ceea ce privește drepturile minorităților, Comitetul Consultativ recunoaște că un procent mai mare de programe TV și radio difuzate în limba română ar putea contribui la creșterea nivelului de cunoaștere a limbii române, solicitare auzită din partea tuturor reprezentanților minorităților naționale întâlniți în timpul vizitei, cu condiția ca aceste programe să fie concepute astfel încât să abordeze, de asemenea, și interesele și preocupările minorităților naționale și să fie pregătite, de asemenea, de specialiști în domeniul mass-media aparținând minorităților naționale. Acesta ia act de faptul că proiectul de Plan de acțiuni privind relațiile interetnice 2023-2025 prevede, printre acțiunile sale prioritare, abordarea accesului limitat la programe audiovizuale în limbile minorităților și promovarea insuficientă a diversității, în mass-media. În acest sens, Comitetul Consultativ ia act de faptul că nu există măsuri pozitive în cadrul Consiliului

Audiovizualului pentru a recruta persoane aparținând minorităților naționale, deși câțiva membri ai personalului ar aparține unor astfel de grupuri. Faptul că nu a fost primită nicio cerere din partea persoanelor aparținând minorităților naționale pentru cele 49 de posturi vacante anunțate de Consiliul Audiovizualului, în 2022, reflectă dificultatea persoanelor aparținând minorităților naționale de a îndeplini criteriile de recrutare. Având în vedere că o parte din activitatea Consiliului Audiovizualului este de a monitoriza utilizarea limbilor minorităților naționale de către furnizorii de servicii mass-media, Comitetul Consultativ este de părere că activitatea acestui consiliu ar beneficia pe urma unei politici mai proactivă de recrutare a persoanelor aparținând minorităților naționale. Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi introduse măsuri pozitive, cum ar fi promovarea și valorizarea competențelor lingvistice ale minorităților și a cunoștințelor despre culturile minoritare, în cadrul procedurilor de recrutare.

123. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să sporească numărul programelor de televiziune publică pentru/pe tema minorităților naționale, la ore de difuzare atractive și să sporească disponibilitatea presei scrise în limbile minorităților. Autoritățile ar trebui să ia toate măsurile necesare, inclusiv în procesul de digitalizare, pentru promovarea unui mediu mediatic pluralist în care diversitatea este prezentată ca parte integrantă și valoroasă a societății, inclusiv prin formarea și recrutarea de persoane aparținând minorităților naționale în cadrul serviciului public de radiodifuziune, precum și în cadrul Consiliului Audiovizualului.

Utilizarea limbilor minoritare în viața publică la nivel central și local și în instanțe (articolul 10)

124. Aproximativ jumătate dintre respondenții aparținând minorităților naționale care au participat la sondajul Etnobarometru 2020 au întâmpinat dificultăți lingvistice în relațiile cu serviciile publice și cu instanțele de judecată. Aproximativ o treime dintre aceștia nu au putut citi acte juridice și informații oficiale. Doar una din patru persoane aparținând minorităților naționale rusă, ucraineană și bulgară vorbește și înțelege bine limba română, în timp ce proporția este și mai mică în rândul minorității găgăuze - una din 10. Fiecare a treia persoană aparținând minorităților naționale rusă, ucraineană și romă și fiecare a doua persoană aparținând minorităților

⁹¹ Rapoartele periodice combinate de la al doisprezecelea la al paisprezecelea, prezentate de Republica Moldova în temeiul articolului 9 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială către Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale (CEDR), la 18 iunie 2020, alin. 204.

⁹² A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 53.

naționale bulgară și găgăuză abia dacă înțelege limba română.⁹³

125. În 2018, Curtea Constituțională a constatat ca fiind caducă Legea nr. 3465/1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.⁹⁴ Potrivit Curții, mai multe evoluții legislative⁹⁵ au dezvoltat sau chiar au schimbat radical prevederile Legii nr. 3465/1989. În plus, legile de procedură civilă și penală stabilesc o abordare diferită de cea a Legii nr. 3465/1989 în ceea ce privește limba cererilor și a procedurilor judiciare.⁹⁶ Totuși, în conformitate cu articolul 12 din Legea nr. 382/2001, „(1) persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să se adreseze instituțiilor publice oral și în scris, în limba moldovenească sau în limba rusă, și să primească un răspuns în limba în care au formulat adresa; (2) în localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie, una dintre limbile oficiale stabilite prin legile respective poate servi drept limbă de comunicare în relațiile cu autoritățile publice; (3) în teritoriile în care persoanele aparținând unei minorități naționale constituie o parte considerabilă a populației, limba acestei minorități poate servi, de asemenea, drept limbă de comunicare cu autoritățile publice.”

126. Ca urmare a Deciziei nr. 172 din 10 februarie 2021 a Comisiei drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului Republicii Moldova cu privire la Raportul general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2020, Inspectoratul General al Poliției este implicat în identificarea soluțiilor viabile pentru asigurarea respectării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale și exercitarea efectivă a dreptului de a primi un răspuns în limba în care au formulat adresa. În prezent, au fost create 18 posturi de traducători în cadrul a 18 subdiviziuni ale Inspectoratului General al Poliției și au fost angajate 474 de persoane aparținând minorităților naționale.⁹⁷

127. Comitetul Consultativ constată că limba este cel mai frecvent motiv de discriminare invocat în ceea ce privește accesul la justiție. Plângerile examinate de Consiliul pentru egalitate au evidențiat eșecuri în ceea ce privește asigurarea unei adaptări rezonabile a nevoilor lingvistice în sistemul judiciar și înregistrarea unei acțiuni în justiție depuse în instanțele de judecată exclusiv pe baza faptului că cererea a fost depusă în limba rusă.⁹⁸

128. În timpul vizitei, mai mulți interlocutori aparținând minorităților naționale au indicat faptul că insuficiența cunoaștere a limbii române a reprezentat pentru ei un obstacol în găsirea unui loc de muncă, în special în serviciul public, unde aceasta este o cerință clară pentru posturile vacante publicate. Generația mai în vârstă care vorbește acasă limbi ale minorităților naționale care utilizează alfabetul chirilic, deși și-a îmbunătățit în timp comunicarea orală în limba română, întâmpină încă dificultăți cu alfabetul latin.

129. În timpul vizitei, mai mulți interlocutori aparținând minorităților naționale au indicat faptul că insuficiența cunoaștere a limbii române a reprezentat pentru ei un obstacol în găsirea unui loc de muncă, în special în serviciul public, unde aceasta este o cerință clară pentru posturile vacante publicate. Generația mai în vârstă care vorbește acasă limbi ale minorităților naționale care utilizează alfabetul chirilic, deși și-a îmbunătățit în timp comunicarea orală în limba română, întâmpină încă dificultăți cu alfabetul latin.⁹⁹

130. Reamintind drepturile cuprinse în articolul 10 alin. (2) din Convenția-cadru care solicită statelor părți să se asigure că utilizarea limbilor minoritare în contactele oficiale cu autoritățile locale este facilitată în mod activ, în efortul de a se adapta la diversitatea lingvistică din țară prin promovarea efectivă a multilingvismului, Comitetul Consultativ este de părere că ar trebui dezvoltate mai multe acțiuni și instrumente de comunicare în alte limbi minoritare decât bulgara, găgăuză, româna, rusa și ucraineana. În timp ce

⁹³ A se vedea „[Etnobarometrul Moldova – 2020](#)”, p. 7.

⁹⁴ A se vedea Decizia nr. 17 din 4 iunie 2018 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la utilizarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și a articolului 4 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale (Legea nr. 502 din 16 iunie 1995).

⁹⁵ Cum ar fi Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, care conține anumite garanții cu privire la limbile minoritare, Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei și Legea nr. 173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului.

⁹⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 42-43, care se referă la motivele care susțin Decizia Curții Constituționale nr. 17 din 4 iunie 2018, Secțiunea „În drept. A. Admisibilitatea”, alin. 30-35.

⁹⁷ [Informații suplimentare ale autorităților din Republica Moldova cu privire la minoritățile naționale \(iunie 2019 - august 2021\)](#), p. 3.

⁹⁸ A se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 15., p. 15.

⁹⁹ Aceste noi versiuni lingvistice au fost lansate la 21 februarie 2017, cu ocazia sărbătoririi „Zilei internaționale a limbii materne”, organizate de Agenția Relații Interetnice. Acestea au fost editate de Curtea Constituțională cu sprijinul financiar al PNUD Moldova în cadrul proiectului Consolidarea statului de drept și protecția drepturilor omului în Republica Moldova” și al Proiectului UE „Suport pentru Curtea Constituțională a Moldovei”.

autoritățile au raportat că au tradus diverse documente oficiale sau de informare în aceste cinci limbi (a se vedea, de asemenea, articolele 3, 5 și 15), Comitetul Consultativ observă că nu este aproape niciodată promovată comunicarea oficială în alte limbi minoritare vorbite de minoritățile naționale mai puțin numeroase.

131. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să implementeze pe deplin Legea existentă privind minoritățile naționale în ceea ce privește utilizarea limbii ruse și, în cazul UTA Găgăuzia, și a limbii găgăuze, în relația cu funcționarii publici. De asemenea, autoritățile trebuie să continue să furnizeze informații publice în limbile minorităților rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară și romani, invitându-le, în același timp, să acorde mai multă atenție limbilor vorbite de minoritățile mai puțin numeroase. Autoritățile trebuie să valorizeze competențele lingvistice în limbile minoritare pentru recrutarea funcționarilor publici la toate nivelurile administrației publice și în sistemul judiciar și să găsească modalități de a răspunde cererilor persoanelor aparținând minorităților naționale, de a utiliza „limba de comunicare interetnică” în contactele lor cu sistemul judiciar.

Numele personale (articolul 11)

132. Autoritățile au indicat că a fost elaborat un mecanism de transcriere sau transliterare a numelor sau a prenumelor persoanelor aparținând minorităților naționale, în scopul facilitării ortografierii numelor și a prenumelor în documentele oficiale, în special, în documentele de stare civilă și în cărțile de identitate.¹⁰⁰

133. Ca urmare a identificării problemelor cu care se confruntă serviciile de stare civilă în asigurarea ortografierii corecte a numelor și prenumelor de origine străină și a numelor persoanelor aparținând altor grupuri etnice, au fost elaborate reguli generale și procedura de modificare a actelor de stare civilă, care ulterior au fost transpuse în Regulile de ortografiere a numelor de familie și a prenumelor, în actele de stare civilă, ca urmare a modificării, rectificării

sau transliterății acestora, aprobate prin Hotărârea Ministerului Justiției nr. 566 din 26 mai 2016. Conform punctului 13 din aceste norme, la transliterarea numelor proprii de străini sau a numelor de origine străină, sunt permise unele excepții de la regulile gramaticale ale onomasticii naționale¹⁰¹ pentru a asigura transcrierea fonetică corectă a numelor.¹⁰²

134. Autoritățile au subliniat, în ceea ce privește obiecțiile referitoare la o modificare considerabilă a ortografiei numelor minorităților naționale în procesul de adaptare la normele gramaticale ale limbii române, ceea ce duce în cele din urmă la schimbarea ortografiei acestora, cum ar fi transcrierea lui „Serghei” sau „Serhii” în „Sergiu”, că normele de transliterare adoptate nu impun în niciun caz modificarea numelui în conformitate cu onomastica limbii române. Transcrierea (ex. Cepreñ în Serghei) și modificarea numelor de persoane (ex. Cepreñ în Sergiu) sunt considerate de autorități ca fiind două procese distincte, cea din urmă fiind făcută doar la cererea unei persoane fizice. Cu toate acestea, se pare că se utilizează doar diacriticele limbii române, schimbându-se astfel numele găgăuze „Güüllü” în „Ghiuliu” sau „Kürkcü” în „Chiurciu”, de exemplu.

135. În prezent, certificatele de stare civilă eliberate nu includ patronimul titularului. Numele personale din documentele de identitate sunt introduse, în mod exclusiv, după o convenție de denumire binară, adică una care nu mai permite posibilitatea de a introduce patronime, prenume intermediare sau alte nume suplimentare.¹⁰³ Sunt utilizate doar prenumele și numele de familie. Autoritățile consideră nerezonabilă includerea patronimului persoanei în documentul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova (eliberat doar în limba română, din 7 martie 2013). Acestea își justifică poziția plecând de la faptul că patronimul nu este caracteristic tuturor sistemelor onomastice ale diferitelor etnii prezente în Republica Moldova, iar dacă este, acesta poate avea semnificații diferite. De asemenea, se spune că sistemul actual „are

¹⁰⁰ A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 43-46.

¹⁰¹ Potrivit Comisiei republicane pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale și a Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, formula onomastică națională a poporului moldovenesc urmează modelul romanic: prenume + nume de familie (de ex. Dorin Marcu). Pe teritoriul romanic, patronimul înseamnă „nume pe care îl poartă toți membrii unei familii (numele de familie pe filieră paternă) care este un nume de familie” (de ex. Niculescu, Țurcanu, Stere etc.). Din punct de vedere etimologic, patronim înseamnă exact „numele tatălui (de familie)”. Cu toate acestea, pentru unele națiuni, patronimul înseamnă „numele dat membrilor familiei, care cuprinde numele tatălui completat de un sufix patronimic (de ex. Петров-ич, Иванов – ич, etc.)”.

¹⁰² Prin utilizarea caracterelor tipice doar pentru aceste nume (de ex., Spivakov); prin permiterea dublării literelor (de ex., Anna) sau prin utilizarea genului feminin (de ex., Kuznețova).

¹⁰³ În conformitate cu articolul 3 alin. (5.g) și (5.h) și articolul 3 alin. (6) din Legea nr. 187/2012 din 11 iulie 2012, prenumele și numele de familie ale titularului actului de identitate sunt indicate numai în limba română. Articolul 3 alin. (6) din această lege prevede că „actele de identitate și permisele de ședere se completează în limba de stat”, iar articolul 3 alin. (7) prevede că „titlurile câmpurilor de informații din documentul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se scriu în limba de stat și în limba rusă”.

drept scop evitarea introducerii de informații confuze/distorsionate în documentele de identitate de generația a II-a (format ID-I).¹⁰⁴ În continuare, pentru a-și justifica poziția, autoritățile se referă la necesitatea de a armoniza legislația națională cu legislația Uniunii Europene ca urmare a statutului de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană acordat Republicii Moldova de către Consiliul European, la 23 iunie 2022, precum și la Regulamentul UE 2019/1157 al Parlamentului European și al Consiliului European privind consolidarea securității cărților de identitate ale cetățenilor UE și a documentelor de ședere eliberate cetățenilor UE și membrilor de familie ai acestora, care își exercită dreptul la liberă circulație, precum și la specificațiile din documentul 9303 al OACI, pentru a-și justifica poziția.

136. Prin urmare, autoritățile sunt de părere că introducerea unui câmp suplimentar (element opțional) „Patronim/Отчество” în cărțile de identitate ale cetățenilor Republicii Moldova va genera situația în care patronimele persoanelor de etnie rusă și moldovenească sunt scrise diferit, cauzând interpretări și plângeri confuze din partea deținătorilor de documente. Aceștia au mai declarat că „revenirea la modelul în care datele personale au fost introduse în cărțile de identitate, printre altele, în limba rusă (care este doar una dintre multe limbi minoritare vorbite în Republica Moldova), având drept scop indicarea corectă a patronimelor persoanelor aparținând minorității naționale ruse, poate afecta drepturile altor reprezentanți ai minorităților naționale de a utiliza numele și prenumele (patronimul) în forma acceptată în limba lor de bază, ceea ce contravine principiilor de asigurare a drepturilor minorităților naționale, precum și principiului egalității tuturor cetățenilor în fața legii, consacrat în articolele 10 și 16 din Constituție.”¹⁰⁵

137. Reprezentanții minorității naționale ruse, printre alte minorități naționale în cauză, și-au exprimat regretul regretat că recomandarea Comitetului Consultativ din cadrul ciclului de monitorizare precedent¹⁰⁶ nu a fost pusă în aplicare. Ei consideră că aceasta reprezintă o încălcare a articolului 11 din Convenția-cadru. Aceștia și-au reiterat solicitarea de a le fi recunoscute oficial numele personale, inclusiv patronimele, în limbile lor minoritare și de a fi utilizate în documentele lor de identitate și administrative. În ceea ce privește alfabetul, reprezentanții minorității naționale ruse cu care s-a întâlnit Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale au indicat că ar prefera ca numele, prenumele și patronimele din documentele oficiale să fie scrise și în chirilică; totuși, aceștia

au dat dovadă de flexibilitate și ar fi dispuși să facă un compromis cu privire la acest aspect.

138. Deși, în conformitate cu articolul 11 din Convenția-cadru, autoritățile pot impune ca documentele de identitate personale să conțină o transcriere fonetică a numelui personal în limba oficială, Comitetul Consultativ ia act cu îngrijorare de rapoartele privind practica de adaptare a numelui personal în conformitate cu normele lingvistice ale statului, ceea ce duce uneori la modificări substanțiale. Comitetul Consultativ consideră că practica actuală ridică probleme serioase în ceea ce privește dreptul de a utiliza numele personal într-o limbă minoritară și de a obține recunoașterea oficială a acestuia, care este considerat pe scară largă ca fiind un drept lingvistic fundamental, strâns legat de identitatea și demnitatea personală.¹⁰⁷

139. De asemenea, acesta subliniază faptul că imposibilitatea de a-și vedea patronimul recunoscut, în mod oficial, în documentele oficiale, reprezintă un motiv de profundă îngrijorare nu numai pentru persoanele aparținând minorității naționale ruse, ci și pentru persoanele aparținând minorităților bulgară, ucraineană și altor minorități naționale, care utilizează tradiții lingvistice slave, precum și pentru găgăuzi și romi care, de-a lungul deceniilor de ședere în regiunile vorbitoare de limbă rusă, au adoptat tradiția de a purta numele tatălui ca element integrant al numelui lor personal. Deși Comitetul Consultativ ia act de faptul că unii reprezentanți ai minorității naționale ruse ar fi dispuși să facă un compromis în ceea ce privește alfabetul, dorește să sublinieze că alfabetul chirilic este, de asemenea, un marker al identității lingvistice a mai multor minorități naționale. De asemenea, Comitetul subliniază faptul că mai multe state membre ale Uniunii Europene întocmesc documente naționale de identitate cu informații personale în mai multe limbi și în diverse grafii, inclusiv patronimele, în acele țări în care utilizarea patronimelor face parte din identitatea unei persoane. Accesul la drepturile protejate în temeiul instrumentelor privind drepturile omului, cum ar fi Convenția-cadru, nu trebuie să fie împiedicat de standarde tehnice. În plus, având în vedere că documentele oficiale sunt publicate atât în limba română, cât și în rusă (în special în Monitorul Oficial), că rusa rămâne o limbă de comunicare și nu numai între persoanele aparținând minorităților naționale, și că rusa este o limbă co-oficială în UTA Găgăuzia și în regiunea transnistreană (aceasta din urmă utilizând alfabetul chirilic), Comitetul Consultativ este de părere că documentele de identitate bilingve în limbile română și rusă, cu utilizarea,

¹⁰⁴ Introdus prin Hotărârea Guvernului nr. 53 din 17 ianuarie 2013 „cu privire la aprobarea modelelor și aplicarea noului tip de acte de identitate”.

¹⁰⁵ A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 46.

¹⁰⁶ A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 66.

¹⁰⁷ A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), alin. 61.

eventual, și a alfabetul chirilic, ar contribui la reflectarea societății moldovenești diverse și multiculturale.

140. Comitetul Consultativ își reiterează apelul adresat autorităților de a lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale pot avea, la cerere, numele lor personal complet, inclusiv patronimele, utilizate în documentele lor de identitate și administrative, în grafie latină. În acest sens, standardele internaționale privind transliterarea și transcrierea numelor, a numelor de familie și a patronimelor trebuie să fie pe deplin respectate. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare posibilitatea de a introduce documente de identitate bilingve, în limbile română și rusă, utilizând atât alfabetul latin, cât și cel chirilic.

Semnele și indicațiile topografice (articolul 11)

141. În conformitate cu articolul 10 din Legea nr. 382/2001, modificată în 2006¹⁰⁸ „denumirile localităților și străzilor se indică în limba moldovenească, dar, după caz, la decizia autorităților administrației publice locale, în altă limbă, în conformitate cu legislația în vigoare. Denumirile instituțiilor și localurilor publice sunt indicate în limbile moldovenească și rusă. În localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie, denumirile nominalizate sunt indicate, de asemenea, și în alte limbi oficiale, stabilite prin legile respective.”¹⁰⁹ Potrivit articolului 11 alin. (1), „informațiile publice care se referă direct la protecția sănătății, asigurarea ordinii publice și a securității cetățenilor, precum și informațiile vizuale în instituțiile Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Justiției, Procuraturii, în instituțiile medicale din municipii și orașe, în mijloacele de transport, în stațiile auto, feroviare și fluviale, în aeroporturi, pe autostrăzi se afișează în limba moldovenească, dar, după caz, în altă limbă, la decizia autorităților administrației publice locale și în conformitate cu legislația în vigoare.” Articolul 11 alin. (2) prevede că „în localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie informațiile prevăzute la alineatul (1) pot fi completate și în alte limbi oficiale stabilite prin legile respective, iar articolul 11 alin. (3) prevede că „în teritoriile în care persoanele aparținând unei minorități naționale constituie o parte considerabilă a populației, informațiile prevăzute la alineatul (1) se publică, după caz, în limba acestei minorități.”

142. Cu toate acestea, nu există o aplicare consecventă a normelor privind afișajul bilingv sau trilingv. În practică, limba găgăuză apare pe anumite clădiri și indicatoare topografice din UTA Găgăuzia, iar limba ucraineană ar fi vizibilă la

denumirile satelor, străzilor și clădirilor administrative din partea de nord a țării, de exemplu în Nihoreni (raionul Rîșcani), Danu (raionul Glodeni) și Unguri (raionul Ocnița). Comitetul Consultativ observă, de asemenea, că convențiile stricte de denumire, care se bazează exclusiv pe limba română, se aplică și topografiei, ceea ce este regretabil, deoarece transformarea denumirilor tradiționale poate fi interpretată ca o lipsă de respect și de apreciere față de identitatea specifică și istoria comună a unei localități. Deși recunoaște necesitatea menținerii unor liste oficiale de toponime în scopuri administrative, Comitetul Consultativ constată că utilizarea exclusivă a limbii române în aceste liste a dus la o situație în care este împiedicată utilizarea acceptată a limbilor minoritare.

143. Comitetul Consultativ constată că persoanele aparținând minorităților naționale par să nu cunoască legislația și nici mecanismele disponibile prin care ar putea adresa cereri pentru a avea semne topografice în limbile lor minoritare. Unii reprezentanți ai minorităților naționale au raportat că puținele panouri disponibile în limbile minoritare în localitățile lor sunt adesea acolo de mulți ani și uneori prezintă greșeli de ortografie.

144. Comitetul Consultativ regretă această aparentă lipsă de apreciere a rolului important pe care utilizarea limbilor minoritare în toponimie îl poate avea pentru dezvoltarea unui sentiment de incluziune în rândul populației și pentru a demonstra că natura diversă a unei anumite regiuni, în mod tradițional și în prezent, este recunoscută și apreciată. Ar fi binevenită o evaluare a practicii actuale, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, pentru a identifica dacă sistemul de utilizare a toponimiei în limbile minorităților este în conformitate cu articolul 10 din Legea privind minoritățile naționale și cu articolul 11 din Convenția-cadru.

145. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să crească gradul de conștientizare cu privire la cadrul legislativ în vigoare, referitor la utilizarea limbilor minoritare în topografie și să promoveze consultări strânse între autoritățile locale și reprezentanții populației în ceea ce privește afișarea de indicatoare multilingve ca o demonstrație semnificativă a prezenței diversității și a aprecierii acesteia și ca mijloc de a demonstra istoria comună a unei localități. Autoritățile ar trebui să evalueze, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, dacă modul de utilizare a toponimiei în limbile minorităților este în conformitate cu articolul 10 din Legea privind minoritățile naționale și cu articolul 11 din Convenția-cadru.

¹⁰⁸ A se vedea [Legea nr. 382/2001 astfel cum a fost modificată](#) (în limba română).

¹⁰⁹ De exemplu, în conformitate cu articolul 3 alin. (1) din [Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei](#), „limbile oficiale în Găgăuzia sunt limbile moldovenească, găgăuză și rusă”.

Materiale educaționale, formarea profesorilor și educația interculturală (articolul 12)

146. În cadrul Planului național de acțiuni pentru romi 2016-2020, Ministerul Educației și Cercetării a oferit cadrelor didactice și personalului de conducere din instituțiile de învățământ o formare continuă în domeniul educației interculturale. De asemenea, au fost organizate sesiuni de formare privind diferențele culturale în cadrul programelor de educație preșcolară și generală, în parteneriat cu organizațiile de romi. Ca rezultat al proiectului „Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice”, implementat de Centrul Educațional „Pro Didactica” cu sprijinul Fundației „Pestalozzi” pentru Copii, începând cu anul universitar 2020-2021, instituțiile de învățământ superior cu profil pedagogic trebuiau să elaboreze și să organizeze un curs de „Educație interculturală” pentru studenții din Ciclu I - Licență în Științe ale Educației, ca o componentă obligatorie în formarea inițială a cadrelor didactice din învățământul superior. Alte universități au dezvoltat un curs opțional de „educație interculturală” în cadrul departamentului socio-umanist. Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat și Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți au elaborat o nouă programă la specialitatea „Educație interculturală”, susținută de „Centrul Educațional Pro Didactica”, care a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării și propus altor universități în calitate de proiect-pilot.¹¹⁰ De asemenea, Agenția Relații Interetnice a promovat inițiativele tinerilor activiști aparținând minorităților naționale în cadrul Consiliului de Coordonare și a sprijinit proiecte de tineret menite să dezvolte dialogul și educația interculturală.¹¹¹

147. În 2017-2018, Centrul de Etnologie (a se vedea articolul 5) a elaborat o serie de manuale pentru următoarele discipline școlare: literatură și limbă bulgară (clasele IV-VII) și literatură și limbă ucraineană (clasele I-II, IV, VI-VII). În 2018, în premieră, a fost editată o publicație cu titlul „Istoria, cultura și tradițiile persoanelor de etnie romă din Republica Moldova” și a fost elaborată și editată o programă pentru învățământul primar (clasele I-IV) și un ghid de predare a acestei discipline. Un curs intitulat „Istoria, cultura și

tradițiile popoarelor rus, ucrainean, găgăuz, bulgar, rom și alte popoare” este inclus în programa pentru elevii ruși, ucraineni și bulgari din școlile cu predare în limba rusă și este predat în „limba maternă” corespunzătoare”.

148. Comitetul Consultativ subliniază faptul că se așteaptă ca statele părți la Convenția-cadru să revizuiască, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, programele școlare și materialele educaționale la discipline precum istoria, religia și literatura, în mod regulat, pentru a se asigura că diversitatea culturilor și identităților este reflectată și că respectul și comunicarea interculturală sunt promovate în rândul tuturor elevilor și studenților.¹¹²

149. Comitetul Consultativ salută diversele inițiative întreprinse pentru a promova educația interculturală și ar considera oportună extinderea proiectelor pilot la alte instituții de învățământ, în cazul în care proiectele pilot sunt evaluate pozitiv. Acesta apreciază, în mod deosebit, implicarea reprezentanților tineretului minoritar în astfel de proiecte, precum și noua publicație „Istoria, cultura și tradițiile romilor din Republica Moldova”, care răspunde recomandării Consiliului European privind includerea istoriei romilor în programele școlare și în materialele didactice adresate tuturor statelor sale membre.¹¹³ Comitetul Consultativ ia act de faptul că proiectul Planului de acțiuni privind relațiile interetnice pentru anii 2023-2025 prevede printre acțiunile sale prioritare abordarea problemei cunoașterii insuficiente a diversității culturale și lingvistice, a istoriei și tradițiilor minorităților naționale, în toate părțile societății.

150. Comitetul Consultativ încurajează cu fermitate autoritățile să se asigure că programele școlare și materialele didactice reflectă, în mod adecvat, diversitatea etnică, lingvistică și religioasă a societății moldovenești și sprijină obiectivul mai larg de susținere și promovare a unei identități civice comune, precum și că profesorii din toate școlile sunt pregătiți, în mod eficient, în domeniile educației interculturale și incluzive, pentru a răspunde diversității în clasă și a fi capabili să predea despre culturile și istoria minorităților naționale. Ar trebuie create mecanisme financiare specifice pentru a sprijini predarea istoriei minorităților naționale, inclusiv

¹¹⁰ A se vedea [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 12.

¹¹¹ De exemplu, proiectele realizate de Asociația Tinerilor Ucraineni din Republica Moldova „Zlagoda”, Asociația Obștească „Prioritatea”, Centrul Cultural Studentesc Evreiesc „Hillel”, Platforma de Tineret a Solidarității Interetnice etc. (pentru mai multe informații, a se vedea [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 5).

¹¹² A se vedea [Comentariul tematic nr. 3 al CCCC](#), alin. 34. A se vedea, de asemenea, Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse, \(2012\), orientarea 56](#).

¹¹³ A se vedea [Recomandarea CM/Rec\(2020\)2](#) a Consiliului European privind includerea istoriei romilor și/sau a nomazilor în programele școlare și în materialele didactice, adoptată de Comitetul de Miniștri, la 1 iulie 2020.

cu privire la victimele evreiești și rome ale Holocaustului, în toate școlile.

Equal access of Roma to education, including during the Covid-19 pandemic (Article 12)

151. Un nivel mai scăzut de înscriere a copiilor romi în sistemul de învățământ, absenteismul școlar și abandonul școlar timpuriu rămân o problemă de îngrijorare în Republica Moldova. Au fost identificate mai multe cauze, inclusiv condițiile materiale precare, lipsa de adăpost, reînălțările și reticența unor părinți.

152. Pentru a aborda aceste probleme, Ministerul Educației și Cercetării cooperează, în mod activ, cu autoritățile publice locale și cu organizațiile neguvernamentale care promovează incluziunea romilor. Acest minister, în parteneriat cu o serie de părți interesate, inclusiv reprezentanți ai societății civile, organizează, în mod regulat, campanii de informare și de sensibilizare a părinților cu privire la necesitatea de a-și înregistra și înscrie copiii în sistemul de învățământ și la importanța învățământului primar și secundar obligatoriu.¹¹⁴ În plus, o rețea largă de instituții de învățământ preuniversitar oferă acces gratuit la educație pentru toți elevii, inclusiv pentru cei de etnie romă.

153. În cadrul Planului național de acțiuni pentru romi pentru anii 2016-2020, Ministerul Educației și Cercetării a luat următoarele măsuri pozitive: transport gratuit pentru copiii din localitățile locuite în principal de romi, către cea mai apropiată instituție de învățământ, dacă aceasta se află la o distanță de cel puțin trei kilometri; programe after-school pentru a-i ajuta pe copiii romi să își facă temele și să se implice în activități extracurriculare, precum și asigurarea de cazare pentru elevii romi în căminele studentești ale instituțiilor de învățământ tehnic și superior.

154. Comitetul Consultativ a fost informat, de asemenea, că pandemia Covid-19 a avut un efect negativ asupra accesului copiilor romi la educație. Potrivit unui sondaj realizat de OICDO, în timpul pandemiei, 76,4% dintre respondenții romi au indicat faptul că toți copiii din familie mergeau la școală, în timp ce 18,1% dintre respondenți au indicat că niciunul dintre copii nu era înscris la școală.¹¹⁵

155. În timpul stării de urgență Covid-19, nicio instituție de învățământ nu și-a întrerupt activitatea. Ministerul Educației și Cercetării a

întreprins mai multe acțiuni pentru a asigura dreptul egal la educație pentru toți copiii. Ministerul a recomandat instituțiilor de învățământ mai multe modele de organizare a procesului educațional în anii universitari 2020-2021, respectiv 2021-2022, fapt care a creat oportunități de a combina pregătirea cu prezența fizică a elevilor la cursuri și cu formarea online. Echipamente digitale au fost achiziționate sau donate de către partenerii de dezvoltare și alte organizații pentru a asigura accesul elevilor la studiile online. Totodată, în cadrul proiectului Educație online realizat de minister și municipalitatea din Chișinău, au fost filmate peste 7.000 de lecții video pentru elevii din toate clasele, la toate disciplinele școlare, în limbile română și rusă.¹¹⁶ De asemenea, pentru a oferi acces la resurse elevilor care nu aveau acces la internet sau nu dispuneau de dispozitive digitale, au fost plasate și transmise resurse educaționale în format video în rețeaua națională de televiziune (13 canale TV).

156. Ministerul Educației și Cercetării a precizat că a tras învățăminte din această experiență, cum ar fi necesitatea de a asigura accesul la informații prin diferite canale de comunicare, inclusiv în limbile minorităților naționale; necesitatea de a spori capacitatea personalului din domeniul comunicării în ceea ce privește accesibilitatea informațiilor și implicarea persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități în testarea accesibilității informațiilor furnizate publicului larg; necesitatea implicării mai active a mediatorilor comunitari și a organizațiilor etnoculturale în campaniile de informare privind prevenirea și vaccinarea împotriva Covid-19 și necesitatea de a solicita consiliere medicală sau servicii de asistență socială, în special în zonele rurale (a se vedea, de asemenea, și articolul 15); necesitatea de a spori accesul la echipamente digitale și de a crește gradul de alfabetizare digitală, inclusiv în rândul persoanelor în vârstă, al persoanelor cu dizabilități, al romilor și al altor grupuri vulnerabile; necesitatea de a identifica, împreună cu mediatorii comunitari, măsuri eficiente pentru a preveni abandonul școlar sau pentru a facilita întoarcerea copiilor romi la școală, precum și de a sensibiliza părinții cu privire la importanța asigurării continuității procesului educațional.

157. Comitetul Consultativ ia notă, în mod pozitiv, de eforturile autorităților statului de a îmbunătăți accesul copiilor romi la educație și de lecțiile învățate în urma unei evaluări a situației

¹¹⁴ În 2017, au fost organizate 35 de astfel de campanii de informare și sensibilizare pentru 876 de părinți. În 2018, au fost organizate 21 de campanii de informare și sensibilizare pentru 567 de părinți, în toate districtele țării.

¹¹⁵ A se vedea OICDO (2 august 2021), [Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova](#), p. 36.

¹¹⁶ Acestea au fost plasate pe o [platformă](#) și pe canalul YouTube, oferind astfel acces gratuit la aceste resurse digitale.

educaționale, în timpul pandemiei Covid-19. De asemenea, acesta ia act de adoptarea planurilor de acțiuni municipale și salută mai multe inițiative pozitive luate de municipalitățile Bălți¹¹⁷ și Chișinău¹¹⁸ pentru a îmbunătăți înscrierea școlară a copiilor romi și accesul acestora la educație, regretând totodată lipsa de informații privind măsurile luate de alte municipalități, în acest domeniu. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ rămâne profund îngrijorat de faptul că prea puțini copii romi frecventează școlile, inclusiv în rândul refugiaților din Ucraina (a se vedea articolul 6) sau abandonează școala înainte de a finaliza învățământul obligatoriu. Această situație trebuie remediată cu promptitudine. În timp ce mediatorii romi sunt de ajutor în stabilirea de contacte între familiile rome și profesioniștii din școli, aceștia nu au dreptul să fie prezenți fizic în sălile de clasă, spre deosebire de ceea ce fac „asistenții școlari romi” în alte state. Prin urmare, asistența lor pentru elevii romi este limitată la reducerea, în cele din urmă, a absenteismului școlar, dar are un efect redus asupra performanțelor școlare ale elevilor romi și asupra abandonului școlar timpuriu. Ar putea fi luată în considerare introducerea practicii „asistenților școlari romi” în Republica Moldova.

158. The Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să abordeze în continuare obstacolele în calea accesului egal la educație cu care se confruntă copiii romi, în cooperare cu ministerele și autoritățile locale relevante și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, părinții și administrația școlară. De asemenea, autoritățile ar trebui să ia în considerare înființarea postului de „asistenți școlari de etnie romă” pentru a-i ajuta pe elevii romi în vederea creșterii performanțelor școlare și a diminuării abandonului școlar.

Predarea în și a limbilor minoritare (articolul 14)

159. A doua limbă dominantă în Republica Moldova este rusa: aproape toată populația rusă, jumătate din populația ucraineană și o treime din populația găgăuză și bulgară, care au răspuns la sondajul Etnobarometru 2020 au identificat rusa

ca fiind prima lor limbă, în timp ce restul au considerat că limba grupului lor etnic este prima lor limbă. Bilingvismul sau multilingvismul în rândul minorităților naționale din Republica Moldova înseamnă că aceștia vorbesc atât „limba lor maternă”, cât și rusa, nu româna. Un procent infim de persoane aparținând minorităților naționale care au participat la sondaj au identificat limba română (sau moldovenească) ca fiind prima lor limbă, cu excepția notabilă a 20% dintre respondenții romi. Majoritatea covârșitoare a respondenților aparținând minorităților naționale au studiat în școli cu predare în limba rusă. Respondenții romi au frecventat școli cu predare în limba rusă și școli cu predare în limba română, în proporții aproape egale. Educația bilingvă și multilingvă pare să ofere o cale de ieșire din această „segregare lingvistică”. Toate comunitățile etnice susțin, în mod covârșitor, această opțiune. În timp ce peste 95% dintre minoritățile naționale au avut ca limbă de predare la școală limba rusă, această cifră scade la aproximativ 50% atunci când respondenții sunt întrebați cu privire la propria preferință în materie de educație sau de educație pentru copiii lor. Cu excepția notabilă a persoanelor aparținând minorității găgăuze, care încă tind să prefere limba rusă ca limbă de predare în școli (70%), aproximativ o treime dintre respondenții aparținând altor minorități naționale optează pentru limba română. Această tendință devine și mai remarcabilă atunci când părinții optează pentru triada română- rusă- engleză cu o ierarhizare variabilă a limbilor, în școlile bilingve. Aproximativ o cincime din totalul respondenților doresc ca limba rusă să fie a doua limbă școlară. Se pare că toată lumea dorește ca copiii lor să trăiască și să studieze într-un mediu lingvistic mai divers decât cel actual.¹¹⁹

160. Sprijinul pentru educația în limbile minorităților în școlile din Moldova continuă să fie aplicat în conformitate cu articolul 6 din Legea privind minoritățile naționale. Statutul special al limbii ruse este ancorat în sistemul de învățământ, în care este garantată instruirea în limba rusă, de la nivelul preșcolar până la

¹¹⁷ Pentru a asigura înscrierea școlară a tuturor copiilor din municipiul Bălți, managerii instituțiilor de învățământ efectuează vizite la toate familiile cu copii cu vârste cuprinse între 6 și 16 ani, de două ori pe an (în lunile aprilie și august), adică la aproximativ 10.000 de familii, dintre care peste 50 sunt familii de romi. De asemenea, mediatorul comunitar angajat în cadrul Direcției Generale Asistență Socială și Protecția Familiei a Primăriei municipiului Bălți sensibilizează familiile rome cu privire la necesitatea de a trimite copiii la școală. Aproximativ 80% dintre copiii romi din Bălți frecventează Școala Gimnazială nr. 4, care oferă instruire în limba rusă; ceilalți merg la diferite instituții de învățământ. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 54.

¹¹⁸ A fost adoptat un Plan municipal de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din municipiul Chișinău pentru anii 2016-2020 (Dispoziția primarului nr. 878-d din 1 august 2016). Printre realizările concrete ale Planului municipal de acțiuni pentru anii 2016-2017 se numără 304 sesiuni informative la care au participat 182 de părinți de etnie romă pentru a-i încuraja să înscrie copiii romi în cadrul învățământului obligatoriu; 72 de copii au fost implicați în sesiuni de consiliere; 75 de copii au beneficiat de manuale gratuite și 44 au beneficiat de alimente gratuite. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 58.

¹¹⁹ A se vedea „[Etnobarometru Moldova – 2020](#)”, pp. 4-5 și 7.

universitate.¹²⁰ În anul academic 2021/2022, 19,3 % din toți studenții au beneficiat de educație în limba rusă (80,6% au beneficiat de aceasta în limba română și 0,1% în alte limbi).¹²¹ În întreaga țară există 260 de școli publice și private care predau în limba rusă ca limbă principală de predare. Niciuna dintre aceste școli nu are ca limbă principală de predare o altă limbă minoritară, cu excepția Liceului „Levschi / Levski” din Chișinău, unde unele materii de la nivelul primar sunt predate în limba bulgară. Limba ucraineană este predată ca materie în 37 de școli din 14 localități diferite; limba găgăuză, în 42 de școli, toate situate în UTA Găgăuzia; limba bulgară, în 28 de școli din Taraclia, Cahul, Chișinău, Leova, Căușeni, Cantemir și în UTA Găgăuzia; iar limba ebraică, în două școli, ambele din Chișinău. Poloneza și germana se predau, de asemenea, într-o singură școală din capitală.¹²²

161. Trei modele de predare a limbilor minoritare continuă să fie aplicate: școli cu predare în limba rusă, în care sunt înscriși majoritatea elevilor și studenților din minoritățile naționale; școli cu predare în limba rusă în care se studiază limbile ucraineană, găgăuză, bulgară și alte limbi, ca materie, de trei ore pe săptămână și în care se studiază o oră pe săptămână disciplina „Istoria, cultura și tradițiile minorităților rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară, romă și a altor minorități”; și instituții de învățământ în care, în clase separate, învățământul primar se desfășoară în limba minorității naționale.¹²³

162. Cu toate acestea, în ansamblu, sistemul de învățământ oferă prea puține oportunități pentru persoanele aparținând minorităților naționale de a învăța limbile lor, la un nivel satisfăcător. Bălți oferă un exemplu rar de municipalitate care promovează predarea unei varietăți de limbi minoritare, inclusiv a limbilor minorităților numerice mai mici.¹²⁴ Un alt exemplu pozitiv există în UTA Găgăuzia, unde autoritățile găgăuze au aprobat un Program regional de învățare simultană a limbilor română și găgăuză,

în instituțiile de educație timpurie. În prezent, 56 de astfel de instituții implementează acest program de învățare simultană a limbilor găgăuză și română.¹²⁵ Mai mult, faptul că o astfel de predare opțională a limbii și literaturii minoritare este încă disponibilă doar în școlile de limbă rusă limitează alegerea minorităților naționale în ceea ce privește oportunitățile ulterioare de educație și de angajare. Având în vedere deficiențele continue în ceea ce privește predarea limbii române în școlile cu predare în limbile minorităților, multe persoane aparținând minorităților naționale se simt obligate să aleagă, fie între a renunța la dreptul lor garantat la educație în limba minorităților prin înscrierea la o școală cu predare în limba română, fie a frecventa o școală cu predare în limbile minorităților, știind că viitorul lor profesional în Republica Moldova va fi compromis de nivelul scăzut de cunoaștere a limbii române (a se vedea, de asemenea, articolele 10 și 15).

163. De asemenea, Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare că persoanele aparținând minorităților naționale se confruntă, în plus, cu scăderea nivelului de calitate în ceea ce privește educația în limbile lor minoritare, precum și în limba rusă. Deficiențele persistente din școlile cu predare în limbile minorităților în ceea ce privește furnizarea adecvată de materiale educaționale și oportunitățile de formare a cadrelor didactice au dus la o reducere a numărului de elevi, în aceste școli, în ultimii ani. Temerile privind întreținerea școlilor sunt acum agravate de Codul Educației și de normele mai stricte privind numărul minim de elevi necesar pentru a menține un liceu, introduse de Ministerul Educației și Cercetării.¹²⁶ Deși, potrivit rapoartelor, s-au depus eforturi pentru a se evita închiderea școlilor cu predare în limbile minoritare, în special atunci când acestea constituie singura opțiune de studiu în limbile minoritare într-o anumită localitate, lipsa siguranței juridice în ceea ce privește continuitatea acestor școli a condus la îngrijorări semnificative în rândul părinților.

¹²⁰ La universitate, peste 12% dintre studenți studiază în limba rusă (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 52).

¹²¹ [Publicația Educația în Republica Moldova](#), BNS, 2022 (în limba română).

¹²² Informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării în ianuarie 2023.

¹²³ Informații suplimentare furnizate de Agenția Relații Interetnice, în ianuarie 2023.

¹²⁴ În municipiul Bălți, funcționează următoarele instituții de învățământ: un gimnaziu bilingv cu predare în limbile română și rusă; șapte licee și opt gimnazii cu predare în limba rusă, inclusiv un gimnaziu cu predarea disciplinelor „Limba și literatura ucraineană” și „Istoria, tradițiile și cultura poporului ucrainean”. Din 2017, limba poloneză se învață în clasele primare într-un gimnaziu și un liceu și se predă, de asemenea, și la „Casa Poloneză” din cadrul Societății de Cultură Poloneză. În plus, din 2016, Asociația Obștească „Comunitatea maghiară din Republica Moldova” desfășoară cursuri gratuite de limba maghiară. Un Centru de caritate evreiesc asigură predarea limbii ebraice și idiș.

¹²⁵ Aceasta este o extindere a programului bilingv implementat de Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova, care fusese sprijinit de Biroul Înaltului Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale.

¹²⁶ Potrivit interlocutorilor, noile reglementări prevăd că liceele din mediul urban trebuie să fie capabile să completeze două clase de 25 de elevi pe an pentru a rămâne deschise. În zonele rurale, numărul este redus la 20 de elevi pe clasă.

164. Comitetul Consultativ salută eforturile continue de a recruta specialiști pentru diferitele limbi pentru a se asigura că standardele de educație în școlile în limbile minorităților sunt monitorizate, în mod eficient, și că se acordă atenția cuvenită unei educații de înaltă calitate. De asemenea, Comitetul este încântat să ia act de creșterea substanțială a sprijinului acordat educației în limba găgăuză și a cercetării limbii găgăuze, precum și de planurile de a deschide grădinițe cu limbile găgăuză și bulgară ca limbi de predare în Comrat, respectiv, Taraclia. Totuși, acesta își reiterează îngrijorarea cu privire la faptul că studiul limbii romani nu este inclus în nicio școală, deoarece nu se pare că s-au depus eforturi pentru a dezvolta o programă corespunzătoare sau pentru a pregăti profesori și asistenți educaționali pentru studiul limbii romani și în limba romani, în ciuda creării unei programe în limba romani. În plus, Comitetul Consultativ subliniază necesitatea ca autoritățile să asigure securitatea juridică în ceea ce privește accesul la învățarea limbii minoritare și la educația în limba minoritară, la toate nivelurile de învățământ. De asemenea, acesta reiterează faptul că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a învăța atât limba oficială, cât și limba minorității respective, pentru a le permite integrarea în societate.¹²⁷

165. Comitetul Consultativ invită autoritățile să intre într-un dialog strâns cu reprezentanții minorităților, părinții și administrațiile școlare pentru a spori oportunitățile disponibile de a studia în limbile minorităților, asigurând învățarea de înaltă calitate a diferitelor limbi, în medii educaționale integrate. De asemenea, autoritățile ar trebui să își intensifice eforturile pentru a elabora o programă corespunzătoare sau pentru a pregăti profesorii și asistenții educaționali pentru studiul limbii romani și în limba romani.

Învățarea limbii de stat (articolul 14)

166. S-au înregistrat unele progrese în cadrul „Programului național privind îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale pentru anii 2016-2020”, inclusiv prin extinderea proiectului educațional „Integrarea sociolingvistică a elevilor aolingvi prin extinderea numărului de discipline școlare studiate în limba română”. În cadrul acestui proiect, pilotat în 45 de instituții de învățământ preuniversitar din țară, inclusiv în școlile din Comrat, Ceadâr Lunga și Taraclia, au fost predate în limba română următoarele discipline: „Educație moral-spirituală”, „Educație tehnologică”, „Educație muzicală”, „Educație fizică” și „Educație civică”.¹²⁸

167. Una dintre prioritățile strategice ale Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017- 2027 este îmbunătățirea competențelor lingvistice în limba română și a învățării limbii române în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale. De asemenea, Programul Național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru anii 2023-2025, a fost adoptat de guvern în urma unor consultări publice desfășurate în perioada mai-iunie 2022.¹²⁹ Ministerul Educației și Cercetării finalizează, în prezent, Planul de acțiuni pentru anii 2023-2025 pentru prima etapă de implementare. Acest program prevede următoarele măsuri avute în vedere: dezvoltarea cadrului legal, normativ și de politică lingvistică privind învățarea limbii române de către persoanele aparținând minorităților naționale; creșterea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general; asigurarea didactică a procesului de predare-învățare a limbii române în instituțiile de învățământ general combinată cu predarea în limbile minorităților naționale, în instituțiile de învățământ superior; precum și consolidarea capacității cadrelor didactice în vederea implementării modelelor de educație multilingvă. În ceea ce privește acest din urmă aspect, în octombrie 2022, printr-un ordin al Ministrului Educației și Cercetării, a fost creat un grup de lucru responsabil de elaborarea conceptului de educație multilingvă în învățământul primar și secundar și de metodologia de implementare a modelelor de educație multilingvă în instituțiile de învățământ general.¹³⁰

¹²⁷ A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 88, precum și [Comentariul tematic nr. 3](#), al Comitetului Consultativ alin. 53.

¹²⁸ Pentru mai multe detalii privind numărul de elevi, profesori și școli, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 50-52.

¹²⁹ A se vedea [site-ul guvernului](#) (în limba română).

¹³⁰ Informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării.

168. În 2021, a fost organizată o masă rotundă virtuală pentru persoanele aparținând minorităților naționale pentru a le informa despre Programul de învățare la distanță a limbii române implementat de Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM).¹³¹ În 2021-2022, ANTEM a oferit cursuri de formare în limba română pentru persoanele aparținând minorităților naționale, iar Agenția Relații Interetnice a susținut financiar formarea ANTEM pentru două grupuri de adulți care doresc să studieze limba română. La 23 septembrie 2022, a fost lansat un nou proiect comun, care oferă cursuri de pregătire la distanță în limba română pentru tinerii aparținând minorităților naționale din Bălți, Comrat și Taraclia, precum și pentru tinerii refugiați din Chișinău.¹³²

169. Toți reprezentanții, funcționarii și persoanele aparținând minorităților naționale cu care s-a întâlnit Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale au exprimat în unanimitate necesitatea de a avea mai multe oportunități de învățare a limbii române atât pentru copiii/tineri, cât și pentru adulți. În timp ce vârștii care obișnuiau să comunice în rusă sau într-o altă limbă slavă utilizând alfabetul chirilic se adaptează și mai greu la limba română și la alfabetul latin, nici chiar generația tânără nu stăpânește, în mod necesar, limba română la un nivel care să o facă să se simtă confortabil să urmeze studii superioare sau în calitate de funcționari publici, în cazul în care aceasta este o cerință obligatorie.

170. Deși, în general, s-au înregistrat progrese notabile în perioada de monitorizare, nevoile și interesele în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie abordate în continuare, iar capacitatea de a face acest lucru este insuficientă, fie în ceea ce privește orele de predare a limbii române în școlile în care aceasta este asigurată, fie în ceea ce privește numărul suficient de profesori. Unele autorități locale, cum ar fi primarul din Ceadr Lunga, au indicat că cererea depășește cu mult oferta, în ciuda unei situații mai bune decât în urmă cu câțiva ani. De asemenea, acesta întâmpină mari dificultăți în a convinge profesorii români să vină, în fiecare zi, de la Chișinău sau chiar de la Comrat, pentru a preda lecții. O altă problemă identificată este lipsa profesorilor care să predea nu doar limba română, ci și alte discipline în limba română. Atât persoanele aparținând minorităților naționale, cât și autoritățile locale ar aprecia resurse umane și financiare suplimentare pentru a răspunde

nevoilor existente. Pentru a umple golul imediat, mai multe autorități municipale, inclusiv din UTA Găgăuzia, au declarat că ar fi binevenit un acord de parteneriat bilateral între Republica Moldova și România vecină pentru a sprijini profesorii suplimentari de limba română și profesorii care predau alte materii în limba română.

171. Deși Comitetul Consultativ a auzit mesaje pozitive din partea autorităților, în special a Ministerului Educației și Cercetării, în ceea ce privește prioritatea politică acordată implementării „Programului național privind îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale”, acesta observă, de asemenea, că finanțarea disponibilă pentru acest program a scăzut între 2016 și 2018.¹³³ Pentru a atinge obiectivele programului, Comitetul Consultativ consideră că sunt necesare resurse financiare și umane mai durabile. În acest sens, Comitetul Consultativ reiterează importanța ca persoanele aparținând minorităților naționale să aibă acces la dreptul de a învăța limba de stat și de a dobândi competențe lingvistice adecvate.¹³⁴ În plus, Comitetul Consultativ este de părere că ar putea fi luată în considerare extinderea bunei practici a Programului ANTEM de învățare la distanță a limbii române, la predarea online a limbilor minoritare și punerea unei astfel de predări online la dispoziția întregii populații.

172. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să adopte, ca răspuns la solicitarea reprezentanților minorităților naționale, măsuri cuprinzătoare și pe termen lung pentru a spori substanțial disponibilitatea și calitatea predării în și a limbii române în învățământul public, de la învățământul preșcolar la cel superior, inclusiv prin metodologii de predare bi- și trilingve, pentru persoanele aparținând tuturor minorităților naționale, cu scopul mai larg de a sprijini și promova o identitate civică comună și de a asigura egalitatea de șanse. Aceste măsuri trebuie să fie completate simultan cu alte măsuri menite să consolideze predarea și utilizarea limbilor minorităților naționale.

173. The Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să ia măsuri pentru a face mai atractive condițiile pentru profesori în zonele din Republica Moldova în care locuiesc minorități naționale și, între timp, să dezvolte parteneriate și acorduri de cooperare bilaterală în vederea furnizării de profesori calificați de limba română

¹³¹ A se vedea [platforma](#) gratuită de formare la distanță în limba română (la nivelurile A1-A2 și B1) Au fost înscrși aproximativ 350 de cursanți, în principal persoane angajate sau care intenționează să lucreze în cadrul organelor administrative ale statului.

¹³² Proiectul este susținut financiar de USAID.

¹³³ A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 50.

¹³⁴ A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), alin. 31.

și de profesori care predau alte materii în limba română, astfel încât să compenseze lipsa actuală a acestor profesori în diferite părți ale Republicii Moldova locuite de minorități naționale.

Consultarea și participarea la procesele decizionale și reprezentarea în organismele alese și în administrația publică (articolul 15)

174. Agenția Relații Interetnice supervizează activitățile Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale (denumit în continuare „Consiliul Coordonator”), un organism public consultativ, care acționează ca o platformă de dialog între autoritățile de stat și minoritățile naționale.¹³⁵ Liderii organizațiilor etnoculturale (a se vedea, de asemenea, articolul 3) sunt consultați prin intermediul acestui Consiliu Coordonator și sunt implicați în procesul de luare a deciziilor privind problemele care afectează minoritățile naționale. Aceștia pot, de asemenea, să pledeze pentru drepturile minorităților.

175. În perioada de raportare, numărul organizațiilor etnoculturale acreditate la Agenția Relații Interetnice a crescut ușor, ajungând la 74 de organizații, probabil ca urmare a reformei legislative,¹³⁶ reprezentând acum aproape 40 de minorități naționale diferite.¹³⁷ Rolul acestora este de a păstra, menține și exprima identitățile minoritate etnice, culturale și lingvistice, precum și tradițiile și obiceiurile minorităților naționale respective. Tinerii aparținând minorităților naționale au manifestat un interes și o dorință mai mare de a se alătura procesului de înființare a asociațiilor publice: 12 organizații publice ale tinerilor aparținând minorităților naționale belaruse, bulgare, găgăuze, grecești, evreiești, poloneze, rome, ruse și ucrainene sunt acreditate, în prezent, în cadrul Agenției Relații Interetnice.¹³⁸

176. La 20 noiembrie 2020, a fost lansat un „Studiu privind participarea efectivă a minorităților naționale în viața publică a Republicii Moldova” pentru a determina nivelul de reprezentare și participare a minorităților naționale în viața publică.¹³⁹ Potrivit rezultatelor, în 2020, în 30 de niveluri ale administrației publice erau angajați 100 de reprezentanți ai minorităților naționale. Numărul reprezentanților minorităților naționale implicați în Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale era de 103, dintre care 26 erau femei. În general, reprezentanții minorităților naționale consideră că sunt mai puțin capabili să influențeze politica decât populația majoritară. Dintre minoritățile naționale, găgăuzii sunt cei mai încrezători că pot influența politica datorită unui grad mai ridicat de autoguvernare. Interesul de a candida la funcții publice este cel mai ridicat în rândul romilor¹⁴⁰ (se presupune că acest lucru se datorează faptului că jumătate din populația romă este educată în limba română și are competențele lingvistice necesare, spre deosebire de multe persoane aparținând altor minorități).

177. Pentru a acorda prioritate recrutării de funcționari publici cu competențe lingvistice în limbile minorităților, la nivel local, noul Plan de acțiuni pentru punerea în aplicare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice prevede activități de încurajare a participării egale a tuturor cetățenilor în cadrul administrației de stat și al serviciilor publice. Acest obiectiv trebuie atins prin mai multe măsuri, cum ar fi programe de formare la locul de muncă, stagii de practică în ministere, agenții guvernamentale și în Parlament pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special pentru tinerii absolvenți, precum și abilitarea și îndrumarea persoanelor aparținând minorităților naționale pentru a încuraja participarea acestora la viața publică. S-au depus eforturi specifice de

¹³⁵ Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale este compus din directorul general, directorul general adjunct și șefii de departamente ai agenției, precum și din liderii asociațiilor minorităților naționale.

¹³⁶ Legea nr. 86/2020 privind organizațiile non-profit, aprobată în 2020 de către Parlament, simplifică procedura de înregistrare a organizațiilor non-profit, oferă garanții suplimentare pentru protejarea libertății de asociere și elimină restricțiile teritoriale privind activitatea organizațiilor non-profit.

¹³⁷ Rușii sunt reprezentați cu 12 asociații, ucrainenii cu 11, romii cu șapte, bulgarii cu șase, evreii cu cinci, armenii cu patru, azerii, bieloruușii și polonezii cu câte trei fiecare, găgăuzii, germanii și lituanienii cu câte două, iar estonienii, georgienii, grecii și osetinii cu câte unul fiecare. Lista completă a organizațiilor acreditate este disponibilă pe [site-ul Agenției Relații Interetnice](#) (în limbile română și rusă). Alte minorități rezidente, cum ar fi ciuvașii, coreenii, letonii, tătarii și uzbekii, nu au asociații acreditate.

¹³⁸ În plus, aproximativ 120 de organizații etnoculturale publice locale au fost înregistrate și desfășoară activități în municipiile Chișinău, Bălți, Soroca și Comrat, în raioanele Taraclia, Edineț, Cahul, Drochia, Criuleni, Glodeni, Ungheni, Rîșcani, Orhei, Călărași, Strășeni și Florești.

¹³⁹ Acest studiu a fost realizat de către experții Biroului Înaltului Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale, în parteneriat cu Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării. Acesta a identificat numărul de reprezentanți ai minorităților naționale angajați la diferite niveluri ale administrației publice și numărul de persoane aparținând minorităților naționale implicate în programe de formare pentru recrutarea acestora la diferite niveluri ale administrației publice. De asemenea, a colectat date dezagregate în funcție de vârstă și sex și a inclus o evaluare a polițiilor în domeniul asigurării reprezentării minorităților naționale la toate nivelurile funcției publice.

¹⁴⁰ A se vedea „[Etnobarometru Moldova – 2020](#)”, p. 5.

comunicare cu tinerii aparținând minorităților naționale prin elaborarea, editarea și distribuirea de ghiduri de informare în limbile minorităților, bulgară, găgăuză, romani, rusă și ucraineană cu privire la funcția publică și la statutul funcționarilor publici. De asemenea, se oferă cursuri gratuite de limba română pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special pentru tineri, în vederea recrutării acestora la toate nivelurile administrației publice și în cadrul sistemului judiciar.

178. La 26 septembrie 2018, au fost lansate materiale de educație electorală adaptate diferitelor grupuri de alegători pentru a asigura un proces electoral corect și accesibil la alegerile parlamentare din februarie 2019. În afară de Ghidul Vocea, un ghid ușor de citit și de înțeles, tipărit în limbile română, rusă și engleză, broșura „Democrația contează - Participă!” și un poster explicativ privind sistemul electoral mixt, au fost diseminate materiale informative în limbile română, rusă și găgăuză. Aceasta a fost o inovație atât pentru Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova, cât și pentru Comisia Electorală a UTA Găgăuzia și a făcut parte din Proiectul „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri incluzive și transparente”.¹⁴¹

179. Oficialii UTA Găgăuzia s-au plâns de revizuirea Codului Electoral, prin care limba română ar urma să fie singura limbă utilizată pentru buletinele de vot pe întreg teritoriul țării.¹⁴² Ei consideră că această prevedere ar încălca Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei, precum și recomandările internaționale în această privință.¹⁴³ De asemenea, aceștia s-au plâns de schimbarea statutului procurorilor din UTA Găgăuzia preconizată de guvern și de decizia de a exclude procurorul-șef al UTA Găgăuzia dintre noii membri aleși ai Consiliului Superior al Procurorilor.¹⁴⁴ Acest lucru a fost perceput în rândul minorității în cauză ca un pas înapoi în drepturile lor ca minoritate națională și ca o măsură de represalii pentru sprijinul scăzut

acordat de aceștia partidului de guvernământ la ultimele alegeri (a se vedea articolul 6).

180. Comitetul Consultativ reiterează faptul că nu este suficient ca statele părți să prevadă, în mod formal, participarea persoanelor aparținând minorităților naționale. Acestea ar trebui să se asigure, de asemenea, că participarea lor are o influență substanțială asupra deciziilor luate și că există, pe cât posibil, o asumare comună a deciziilor luate. De asemenea, este important să se asigure că obligația de a consulta astfel de organisme este consacrată prin lege și că activitatea acestora reflectă, în mod corespunzător, nevoile reale ale minorităților naționale și are o influență substanțială asupra procesului decizional. Activitatea organismelor consultative trebuie să aibă un caracter regulat și permanent, iar reuniunile acestora trebuie să fie frecvent convocate. În plus, Comitetul Consultativ reiterează faptul că reprezentarea și participarea persoanelor aparținând minorităților naționale în organismele alese, administrația publică, sistemul judiciar și organele de aplicare a legii reprezintă o condiție esențială, dar nu suficientă, pentru o participare efectivă.¹⁴⁵

181. Comitetul Consultativ a apreciat numirea unui consilier al Primului Ministru pe probleme de drepturile omului care aparține minorității naționale rome. Cu toate acestea, Comitetul subliniază regretele exprimate de reprezentanții minorităților naționale cu privire la faptul că termenul „relații interetnice” a fost recent eliminat din titlul său, ceea ce a ridicat suspiciuni cu privire la întrebarea dacă acest mandat mai acoperă minoritățile naționale. Comitetul Consultativ a fost informat că acest post este vacant din februarie 2023. De asemenea, Comitetul salută existența unor structuri consultative pentru minoritățile naționale, deși regretă faptul că această consultare rămâne, în mare măsură, limitată la planificarea și finanțarea activităților culturale și că mecanismele de consultare nu sunt întotdeauna eficiente, la nivel local. În acest sens, Comitetul Consultativ ia act de informațiile furnizate de autorități potrivit

¹⁴¹ Acest proiect a fost implementat de PNUD Moldova cu sprijinul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, al Ambasadei Marii Britanii la Chișinău prin intermediul „Fondului pentru Buna Guvernare” și al Ambasadei Olandei prin intermediul „Programului Matra”.

¹⁴² Articolul 73 alin. (7) din proiectul Codului Electoral prevede că buletinele de vot se tipăresc exclusiv în limba română. Celelalte documente electorale ar putea fi disponibile în alte limbi în diferite localități, la cerere.

¹⁴³ Comentariul general al Comitetului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite la articolul 25 din PIDCP recomandă ca „informațiile și materialele despre vot să fie disponibile în limbile minorităților” (alin. 12). Acest punct de vedere a fost susținut, în mod constant, și de Comisia de la Veneția și de OSCE-OIDD. A se vedea, de asemenea, [Comentariul tematic nr. 2 al Comitetului Consultativ](#) alin. 77.

¹⁴⁴ [Consiliul Superior al Procurorilor din Republica Moldova](#) este „o instituție guvernamentală independentă care activează în cadrul puterii judecătorești, responsabilă de urmărirea penală a cauzelor penale investigate de poliție și de alte organe de anchetă, pe întreg teritoriul Republicii Moldova.” Proiectul de lege prezentat în Parlament stipulează că Procuratura UTA Găgăuzia urmează să fie transformată din procuratură teritorială, așa cum este în prezent, în procuratură generală cu subdiviziuni teritoriale. Aceasta ar putea fi condusă de către un Procuror al Găgăuziei, care va fi, de asemenea, membru al Consiliului Superior al Procurorilor.

¹⁴⁵ A se vedea [Comentariul tematic nr. 2](#), alin. 19, 72, 107 și 117.

căroră proiectul Planului de acțiuni privind relațiile interetnice pentru anii 2023-2025 prevede printre acțiunile sale prioritare abordarea participării insuficiente a minorităților naționale la viața publică și a eficienței deficitare a organismelor consultative, la nivel local. Comitetul Consultativ reiterează faptul că reprezentanții minorităților naționale trebuie să aibă un cuvânt de spus și în ceea ce privește chestiunile care nu îi privesc, în mod exclusiv, dar care îi afectează în calitate de membri ai societății în ansamblul ei.¹⁴⁶ De asemenea, Comitetul este de părere că astfel de structuri consultative ar putea include în viitor reprezentanți ai grupurilor religioase (a se vedea articolul 3).

182. Comitetul Consultativ ia act, în mod pozitiv, de eforturile concrete ale autorităților din Republica Moldova de a încuraja și facilita recrutarea la toate nivelurile administrației publice a persoanelor aparținând minorităților naționale. Accentul pus pe tânăra generație este de laudat. Pe de altă parte, Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi depuse eforturi suplimentare, de exemplu, prin implementarea cu flexibilitate a cerinței privind limba română, până când marea majoritate a persoanelor aparținând minorităților naționale vor stăpâni limba română, pentru a nu crea obstacole inutile în procesul actual de recrutare a acestora, în calitate de funcționari publici. De asemenea, Comitetul Consultativ ia act de faptul că la 15 martie 2023 a fost adoptată o „Strategie de reformă a Administrației Publice din Republica Moldova pentru anii 2023- 2030” (Decizia nr. 126/2023). Potrivit autorităților, elaborarea acestei strategii a fost însoțită de ample consultări publice cu toate părțile interesate, atât la nivel central, cât și la nivel local, inclusiv cu minoritățile naționale, iar propunerile prezentate au fost luate în considerare în versiunea finală a strategiei.

183. În ceea ce privește revizuirea Codului electoral, Comitetul Consultativ împărtășește pe deplin preocupările OSCE/BIDDO și ale Comisiei de la Veneția, exprimate în avizul lor comun publicat în octombrie 2022, potrivit căroră tipărirea buletinelor de vot doar în limba română „riscă să afecteze, în mod negativ, participarea electorală a minorităților naționale prin reducerea posibilității de a face o alegere în cunoștință de cauză, în special în cazul referendumurilor, atunci când pot exista mai multe întrebări. Standardele internaționale în această privință impun luarea de măsuri pozitive pentru a depăși

dificultățile specifice, cum ar fi barierele lingvistice. În localitățile în care există astfel de bariere specifice, trebuie să se furnizeze informații și materiale ușor accesibile cu privire la vot în limbile minorităților.”¹⁴⁷ Comitetul Consultativ împărtășește, de asemenea, opinia acestora că, pentru a facilita exercitarea, în mod efectiv, a dreptului de vot în localitățile în care minoritățile reprezintă un anumit procent din populație, buletinele de vot și informațiile relevante pentru alegători trebuie să fie furnizate atât în limba română, cât și în limbile vorbite de minoritățile naționale. În acest sens, Comitetul Consultativ observă că noul Cod electoral votat la 8 decembrie 2022 de către Parlamentul Republicii Moldova¹⁴⁸ indică în articolul 73 alin. (7) că „buletinele de vot se întocmesc în limba română. Pentru a facilita participarea la vot a minorităților etnice, buletinele de vot se întocmesc în altă limbă, la solicitarea organelor electorale din circumscripția respectivă”. Deși constată o îmbunătățire față de propunerea inițială, Comitetul Consultativ regretă faptul că posibilitatea de a avea buletine de vot redactate în limbile minorităților este permisă doar la cererea organelor electorale, nu și a alegătorilor aparținând minorităților naționale.

184. De asemenea, Comitetul Consultativ regretă faptul că guvernul nu a susținut propunerea legislativă a Adunării Populare a UTA Găgăuzia privind schimbarea statutului procurorilor din UTA Găgăuzia. În plus, acesta consideră că decizia de a exclude procurorul-șef al UTA Găgăuzia dintre membrii nou aleși ai Consiliului Superior al Procurorilor este un pas înapoi, având în vedere statutul juridic special al acestor unități administrativ-teritoriale și practica de lungă durată de participare a procurorului-șef al UTA Găgăuzia în acest Consiliu.

185. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că persoanele aparținând minorităților naționale sunt consultate, în mod sistematic, și participă, în mod efectiv, la toate procesele de luare a deciziilor, nu numai în ceea ce privește aspectele culturale, ci și în ceea ce privește alte politici și legislații cu relevanță imediată pentru accesul lor la drepturile minorităților, inclusiv în ceea ce privește orice reformă preconizată a administrației publice.

186. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că buletinele de vot și informațiile relevante pentru alegători sunt furnizate atât în limba română, cât și în limbile vorbite de persoanele aparținând minorităților naționale, în

¹⁴⁶ A se vedea [Comentariul tematic nr. 2](#), alin. 17.

¹⁴⁷ A se vedea Avizul comun al OSCE/BIDDO și al Comisiei de la Veneția privind proiectul de Cod electoral, adoptat de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 132-a sesiuni plenare din 21-22 octombrie 2022, alin. 111.

¹⁴⁸ [Noul Cod electoral](#) (în limba română) a fost publicat în Monitorul Oficial la 23 decembrie 2022.

special cele care au un statut de co-oficialitate în unitățile administrativ teritoriale.

Participarea efectivă la viața socio-economică - Accesul romilor la asistență medicală, locuri de muncă și servicii sociale, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 15)

187. În cadrul minorității rome persistă o serie de probleme, cum ar fi lipsa asigurării de sănătate¹⁴⁹ (din cauza neînregistrării reședinței și a lipsei documentelor de identitate), dificultatea de a avea acces la servicii chirurgicale costisitoare și prevalența copiilor și adulților cu dizabilități. Pentru a aborda aceste probleme, agențiile teritoriale ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM) organizează, în mod regulat, reuniuni de informare, în zonele rurale, inclusiv în satele și așezările locuite de romi. CNAM organizează, de asemenea, seminarii, ateliere de lucru și alte activități de conștientizare pentru a aduce un număr mai mare de persoane, inclusiv romi, în sistemul de asigurare medicală obligatorie. De asemenea, aceasta dezvoltă și diseminează, inclusiv prin intermediul mass-media naționale și locale și al posturilor de radio și televiziune, informații și materiale educaționale pentru a sensibiliza publicul în domeniul promovării sănătății și al prevenirii bolilor. Personalul medical susține prelegeri și poartă discuții individuale.

188. Un studiu privind impactul Covid-19 asupra drepturilor omului, publicat în 2020, a arătat că, în contextul pandemiei, bariera lingvistică a afectat accesul persoanelor aparținând minorităților naționale la întregul spectru de informații referitoare la măsurile adoptate pentru atenuarea efectelor pandemiei, precum și la informațiile referitoare la vaccinurile Covid-19 și procesul de vaccinare. Persoanele aparținând minorității rome au fost afectate, în mod disproporționat, atât din punct de vedere economic, cât și social, situație determinată, în principal, de nivelul de trai scăzut și de nivelul accentuat de marginalizare socială a numeroase familii de romi. Majoritatea romilor (81,7% față de 32,5% non-romi) au avut nevoie de alocații de asistență socială în timpul pandemiei, în timp ce 68% dintre romii care le-au solicitat, nu le-au primit. Motivul principal a fost neeligibilitatea acestora și lipsa de informații privind procedura de gestionare a unei astfel de cereri.¹⁵⁰

189. Având în vedere recomandările organizațiilor internaționale privind drepturile omului în contextul pandemiei Covid-19, autoritățile au cooperat cu societatea civilă și cu partenerii internaționali¹⁵¹ pentru a pune în aplicare o serie de măsuri de conștientizare cu privire la pandemie, inclusiv în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, în special prin facilitarea accesului la informațiile relevante în limbile minorităților naționale. Începând cu 16 aprilie 2020, o versiune în limba rusă a unei platforme online oferă cele mai recente informații privind cazurile de Covid-19, regulile de conduită în timpul unei pandemii și măsurile preventive. În plus, au fost publicate și distribuite ghiduri privind pandemia Covid-19 în patru limbi minoritare: găgăuză, romani, rusă și ucraineană. Reprezentanți ai societății civile, jurnaliști și personalități publice au colaborat, de asemenea, pentru a crea o pagină de Facebook, care conține traduceri în limba rusă ale documentelor oficiale adoptate de Comisia pentru Situații de Urgență și de alte organisme guvernamentale cu privire la starea de urgență introdusă în țară din cauza răspândirii Covid-19. Începând cu februarie 2020, hotărârile Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică și hotărârile Comisiei pentru Situații Excepționale sunt publicate în mod regulat, atât în limba română, cât și în limba rusă, pe site-ul guvernului.

190. Potrivit datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pentru anii 2020-2021, 4,5% din numărul total de șomeri sunt persoane aparținând minorității rome. ANOFM a identificat nivelul scăzut de calificare al șomerilor romi ca fiind unul dintre principalele obstacole și, împreună cu structurile sale teritoriale, a luat o serie de măsuri pentru a elimina barierele care împiedică accesul romilor la un loc de muncă. Ca urmare, creează bariere pentru a include această categorie de șomeri în programele de formare profesională. Pentru a contracara acest obstacol, ANOFM consiliază persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, inclusiv romii, cu privire la serviciile și măsurile active de ocupare a forței de muncă, precum și cu privire la posturile vacante înregistrate în baza sa de date. Persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă aparținând minorității rome înregistrate ca șomeri pot fi beneficiari ai diferitelor măsuri și servicii ale agențiilor locale

¹⁴⁹ [Cel de-al cincilea raport de stat](#) (p. 54-55) oferă acest exemplu: conform datelor din ianuarie 2018 ale Serviciului de Sănătate al Primăriei Bălți, 261 de romi erau înscrși în registrul medicilor de familie, dintre care 154 erau asigurați și 107 nu erau.

¹⁵⁰ A se vedea OICDO (2 august 2021), [Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova](#), pp. 26-27.

¹⁵¹ Au fost implicați Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Oficiul Fondului Națiunilor Unite pentru Populație în Republica Moldova, Platforma Tinerilor pentru Solidaritate Interetnică, Consiliul Național al Tineretului din Moldova, Oficiul Avocatului Poporului și Agenția Relații Interetnice.

pentru ocuparea forței de muncă¹⁵² pentru a facilita includerea acestora pe piața muncii, cum ar fi informații practice gratuite cu privire la baza de date a agenției de ocupare a forței de muncă, ce listează serviciile și locurile de muncă vacante, care sunt accesibile prin intermediul unui Centru de apeluri pentru ocuparea forței de muncă, a site-urilor web sau a unei platforme de târguri online.¹⁵³ Printre alte servicii, ANOFM a oferit servicii de intermediere a forței de muncă, cursuri de orientare profesională, informații referitoare la oportunitățile de angajare în lucrări publice remunerate, precum și servicii personalizate de orientare și de consiliere profesională. În 2017-2018, ANOFM împreună cu echipele mobile, a efectuat vizite la fața locului, în sute de localități din țară, inclusiv în așezările populate preponderent de romi, pentru a oferi asistență celor aflați în căutarea unui loc de muncă.¹⁵⁴

191. În august 2018, trei persoane de la Inspectoratul General al Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne au fost desemnate responsabile de desfășurarea campaniilor de informare a comunității rome privind oportunitățile de angajare în cadrul serviciilor de ordine publică. De asemenea, municipalitatea din Chișinău a întreprins mai multe inițiative pentru a îmbunătăți accesul romilor la serviciile de ocupare a forței de muncă și sociale.¹⁵⁵

192. Comitetul Consultativ ia notă, în mod pozitiv, de eforturile depuse de CNAM, ANOFM, Inspectoratul General al Poliției și alte instituții publice pentru a îmbunătăți accesul romilor la serviciile de sănătate, serviciile de ocupare a forței de muncă și sociale. De asemenea, acesta salută mai multe inițiative pozitive luate de municipalitatea din Chișinău, regretând în același timp lipsa de informații privind măsuri similare luate de alte municipalități. Deși autoritățile au identificat o serie de obstacole în ceea ce privește accesul romilor la ocuparea forței de muncă, asistență medicală și servicii sociale, Comitetul Consultativ este de părere că prejudecățile și discriminarea din partea funcționarilor publici nu trebuie subestimate (a se vedea articolul 4), ceea ce necesită în continuare activități cuprinzătoare de formare și de sensibilizare.

193. Comitetul Consultativ ia notă cu satisfacție de faptul că informațiile privind pandemia Covid-19 au fost traduse și distribuite în patru limbi minoritare; cu toate acestea, având în vedere faptul că studiile internaționale privind impactul măsurilor privind Covid-19 asupra minorităților naționale arată rezultate atenuate, Comitetul consideră că ar fi necesară o evaluare a gradului de sensibilizare, a eficacității și a impactului măsurilor luate pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în vederea învățării unor lecții pentru viitor.

194. Comitetul Consultativ observă că mediatorii comunitari contribuie parțial la îmbunătățirea situației sănătății în cadrul comunității rome. Cu toate acestea, consideră că domeniul de activitate al acestora este destul de extins și ar sugera autorităților să ia în considerare crearea unor posturi specifice de „mediatori de sănătate pentru romi”, inclusiv pentru femei, făcând uz de experiența îndelungată a unor astfel de mediatorii din alte state membre.

195. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile de la toate nivelurile să continue măsurile menite să îmbunătățească accesul persoanelor aparținând minorităților naționale, și în special al persoanelor aparținând minorității rome, la servicii medicale, de ocupare a forței de muncă și sociale. Autoritățile ar trebui să aibă în vedere, de asemenea, evaluarea accesibilității, a eficacității și a impactului măsurilor luate cu privire la pandemia Covid-19 în ceea ce privește persoanele aparținând minorităților naționale și crearea unei poziții specifice de „mediatori de sănătate pentru romi”, ținând cont de echilibrul de gen.

Participarea efectivă la viața socio-economică - accesul la locuințe și la infrastructură (articolul 15)

196. Situația generală a familiilor de romi în ceea ce privește locuințele rămâne precară. Cu toate acestea, mai multe municipalități au luat măsuri în cadrul planului lor municipal de acțiuni pentru

¹⁵² A se vedea p. 19, tabelul nr. 1, din [cel de-al cincilea raport de stat](#) pentru măsurile care implică romii înregistrați la ANOFM și numărul de beneficiari pentru perioada 2014-2018.

¹⁵³ A se vedea site-urile web [angajat](#) și [anofm](#), precum și platforma târgului online.

¹⁵⁴ În 2017 și 2018, au fost efectuate 170 și 154 de astfel de vizite pe teren în 173, respectiv, 164 de localități. De remarcat, de asemenea, că tendința de a migra temporar din motive economice și apoi de a reveni în Republica Moldova este foarte ridicată în rândul minorității rome.

¹⁵⁵ În cadrul Planului municipal de acțiuni pentru anii 2016-2020 pentru susținerea populației de etnie romă din municipiul Chișinău, 32 de familii de romi au beneficiat de servicii de asistență socială sau consultantță; cinci familii au beneficiat de compensații pentru serviciile de transport; opt familii au beneficiat de prânz gratuit; și 20 de familii de romi au fost înregistrate și monitorizate în cadrul direcțiilor teritoriale de asistență socială (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 58).

a sprijini populația romă să beneficieze de condiții de trai adecvate.¹⁵⁶

197. Oficialii găgăuzi au regretat marginalizarea UTA Găgăuzia în ceea ce privește proiectele de dezvoltare a infrastructurii. Aceștia au considerat, totuși, că situația s-a îmbunătățit recent datorită finanțării primite de la Uniunea Europeană, ca urmare a evoluțiilor recente în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Din cele 28 de proiecte depuse de UTA Găgăuzia, 19 au fost selectate și au primit finanțare.¹⁵⁷ După cum a putut observa Comitetul Consultativ, UTA Găgăuzia beneficiază, de asemenea, de investiții și sprijin economic din partea țărilor cu populație turcă, cum ar fi Turcia și Azerbaidjan.

198. În pofida eforturilor de investiții ale statului și ale unor municipalități în dezvoltarea infrastructurii și a proiectelor de relocare pentru minoritatea romă, Comitetul Consultativ regretă lipsa unor progrese vizibile și tangibile în ceea ce privește îmbunătățirea condițiilor de locuit precare cu care se confruntă prea multe familii de romi. Acesta ar saluta o mai mare atenție politică și sprijin financiar pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit ale populației rome în cadrul noului „Program național pentru susținerea integrării populației de etnie romă” și a planurilor de acțiuni naționale și locale respective, pentru a remedia condițiile precare de locuit și accesul la serviciile de bază și la infrastructură al multor

romi care trăiesc în Republica Moldova. Deși subliniază faptul că respectarea și protecția drepturilor minorităților este responsabilitatea primară a statului în care locuiește minoritatea, Comitetul Consultativ salută utilizarea fondurilor din partea Uniunii Europene și a investițiilor străine care sprijină dezvoltarea infrastructurii și a condițiilor economice în UTA Găgăuzia. De asemenea, Comitetul a aflat că satele din zonele rurale și municipalități precum Bălți, ar dori să beneficieze de o creștere a finanțării din partea Uniunii Europene și a investițiilor străine.

199. Comitetul Consultativ invită autoritățile să acorde în continuare prioritate revitalizării economice și modernizării infrastructurii din zonele în care locuiesc persoane aparținând minorităților naționale, în strânsă consultare cu acestea. Autoritățile ar trebui să asigure accesul la locuințe adecvate pentru persoanele aparținând minorității rome, pentru a depăși tiparele existente de marginalizare și sărăcie extremă. De asemenea, acestea ar trebui să își continue eforturile de atragere a fondurilor Uniunii Europene, precum și a sprijinului economic financiar și a investițiilor străine pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și a infrastructurii în unitățile administrative teritoriale, comunele și satele locuite de minorități naționale, în strânsă consultare cu persoanele aparținând minorităților naționale.

¹⁵⁶ Ca exemplu, Consiliul municipal Bălți, prin Decizia nr. 12/3 din 8 decembrie 2016, a făcut un inventar al condițiilor de trai ale romilor și al locuințelor nerezidențiale ale romilor, ca parte a Planului său municipal de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2017- 2020 (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 55).

¹⁵⁷ A se vedea [Programul Național „Satul European”, informațiile guvernamentale](#), și [lista proiectelor acordate](#).

Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale este un organism independent care asistă Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei în evaluarea caracterului adecvat al măsurilor luate de părțile la Convenția-cadru pentru a pune în aplicare principiile stabilite în aceasta.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 10 noiembrie 1994 și intrată în vigoare la 1 februarie 1998, stabilește principiile care trebuie respectate, precum și obiectivele care trebuie atinse de către state, pentru a asigura protecția minorităților naționale. Textul Convenției-cadru este disponibil în limbile engleză și franceză, precum și în limbile română, armeană, azeră, bulgară, estonă, georgiană, germană, greacă, lituaniană, poloneză, romani, rusă și ucraineană, printre altele.

Prezentul Aviz conține evaluarea Comitetului Consultativ în urma celei de-a cincea vizite de țară în Republica Moldova.

www.coe.int/minorities

Consiliul Europei este organizația lider în domeniul drepturilor omului pe continentul european. Aceasta include 46 de state membre, inclusiv toate statele membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează implementarea Convenției în statele membre.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE